

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Lars Nielsen i Stavns Holt
Læs og læs og tegne noget
af hans lærers Løb —

— Da som en Døds for Kommanden
Læreren i dag var i yndig Løbet
li glæmmer og ved det gik
værdi Skole og Skole

SOGNEFOGED I STAVNSHOLT

LARS NIELSENS
DAGBOG
(1771) 1789–1794

Godt om Døds bogen mand Læreren
Læreren Læreren — Godt
er Læreren, at følge Læreren og
være yndig —

SOGNEFOGED I STAVNSHOLT
LARS NIELSENS
DAGBOG
(1771) 1789–1794

Udgivet af
LANDBOHISTORISK SELSKAB

Ved
Jørgen Dieckmann Rasmussen

Under tilsyn af
Claus Bjørn

LANDBOHISTORISK SELSKAB
København 1978

Forside: Dagbogens titelblad

1. udg. 1978

Copyright: Landbohistorisk Selskab

Tryk: Werk's Offset, Århus

Sats: Jysk Fotosats, Århus

ISBN 87 7526-077-1

FORORD

I 1969 indledte Landbohistorisk Selskab gennem publiceringen af *Fæstebonde i Nr. Tulstrup Christen Andersens dagbog 1786–1797* udgivelsen af en række bondedagbøger fra det 18.–19. århundrede. Nu foreligger næste bind i serien: Sognefoged i Stavsholt Lars Niensens dagbog (1771) 1789–1794. Næste emne for en dagbogsudgivelse er hentet fra Fyn, nemlig en bondedagbog fra Holevad ved Assens.

Selskabet bringer udgiver og tilsynsførende sin bedste tak for det omfattende forberedelsesarbejde, de har investeret i nærværende publikation.

Endvidere takkes Farum kommune, fordi den gennem et større tilskud har skabt det økonomiske grundlag for udgivelsen.

Nærum, den 1. maj 1978
Erik Helmer Pedersen

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord		
Indledning		3
	Dagbogens forfatter	3
	Sognet	10
	Gården og landsbyen	11
	Dagbogens indhold	14
	Beskrivelse af dagbogen	
	og udgivelsesprincipper	24
	Noter til indledningen	27
Tekst		31
	Noter til dagbogen	78
Stedregister		83
Personregister		85

INDLEDNING

Dagbogens forfatter

Lars Nielsen, hvis dagbogsoptegnelser hermed genudgives¹, blev født i Farum by på Københavns amt i 1742 som søn af gårdmand Niels Olsen og hustru Inger Rasmusdatter². Han var nr. seks i en søskendeflok på ni³. Allerede i 1754 døde Lars Nielsens far, 50 år gammel. To år senere giftede enken sig med den langt yngre Niels Mathiasen og flyttede fra Farum til Staunsholt, hvor Niels Mathiasen havde en af kronens gårde i fæste. Denne gård skulle senere blive Lars Nielsens.

Efter 7 års ægteskab døde Niels Mathiasen i 1763. Lars Nielsens moder blev imidlertid boende på gården og fik således skøde på den, da Chr. VII ved resolution af 6/5 1766 gav bønderne på krongodset i Københavns amt skøder på deres gårde⁴. Skødet blev ganske vist udstedt i den afdøde ægtemand Niels Mathiasens navn⁵. Ifølge dagbogsoptegnelserne skulle Lars Nielsen have overtaget moderens gård i 1768 [3]. Denne datering må imidlertid stå for Lars Nielsens egen regning, idet den ikke bekræftes af oplysningerne i skøde- og panteprotokollen. Ifølge denne kan en formel overdragelse tidligst have fundet sted i 1769. Det skøde, der blev tinglyst i 1772, er nemlig dateret d. 14. jan. 1769 ligesom regimentskriverens påtegning herpå er af samme dato⁶.

Samme år, som overdragelsen af gården må anses for at have fundet sted, giftede Lars Nielsen sig med Maren Pedersdatter, datter af Peder Hansen og Mætte Jonsdatter fra Farum. I ægteskabet, der kom til at vare 46 år, blev der født ti børn, hvoraf kun otte nåede at blive voksne. Børnene hed Mette (født 4/5 1770, død 1781), Karen (født 5/10 1771), Kirsten (sept. 1773), Niels (født 24/5 1775), Peder (født 1/6 1777), Inger (født 10/5 1779, død samme år), Inger (født 2/9 1780), Ole (født 12/1 1783), Mette (født 22/4 1785) og endelig Rasmus (født 11/4 1787). Der skal i denne forbindelse gøres opmærksom på, at dateringen af børnenes fødselsdage beror på Lars Nielsens egne oplysninger, idet kirkebogen for Farum sogn på dette tidspunkt kun oplyser dåbsdagen. Udgifveren har valgt at betragte dagsbogens oplysninger som »officielle« fødselsdage. Dog rejser dateringen af datteren Kirstens fødselsdag et problem. Ifølge dagbogen skulle hun være født den 16 sept. 1773 [4]; men efter kirkebogen skulle hun allerede være døbt Dom. 14 p. Trinit. 1773⁷, hvilket er den 12. september. Det er indlysende, at der må foreligge en fejl, enten hos Lars Nielsen eller i kirkebogen. Der synes at være overvejende sandsynlighed for, at kirkebogen har uret – uden at problemet dog kan afgøres endeligt. Kirstens barnedåb er nemlig indført som den næstsidste barnedåb under 1773. Det forekommer usandsynligt, at der i hele sognet kun skulle være blevet døbt et barn i de sidste tre måneder af kirkeåret.

De otte af Lars Nielsens børn, der nåede at blive voksne, indgik »passende« giftermaal, således forstået, at døtrene alle blev gift med gårdmænd og de af sønnerne, der ikke havde erhvervet sig en gård inden giftermalet, giftede sig med gårdmandsenker. Den yngste søn, Rasmus, blev dog først gårdmand i 1815, hvor han købte sin fødegård⁸. En social degradering til husmandsfolk blev altså undgået. I tre tilfælde var der imidlertid tale om ægteskab med så nært beslægtede, at de måtte tillades ved kgl. bevilling. Det drejer sig om Karen Larsdatter (gift i 1791 med fætter, gårdmand Niels Rasmussen i Farum), Niels Larsen (gift i 1795 med kusinen Maren Pedersdatter, gårdmandsenke fra Staunsholt) og Ole Larsen (gift i 1807 med kusinen

Inger Pedersdatter fra Staunsholt). Om de øvrige børns ægteskaber skal kort berettes følgende: Kirsten Larsdatter blev gift i 1792 med enkemand og gårdejer Lars Mortensen i Holte, Inger Larsdatter blev gift i 1799 med sognefoged Hans Jensens søn, Frederik Hansen, fra Ganløse, Mette Larsdatter blev gift i 1812 med gårdmand Mogens Nielsen fra Lille Værløse, Rasmus Larsen blev gift i 1812 med Karen Nielsdatter fra Staunsholt og endelig Peder Larsen, der i 1814 giftede sig med gårdmand Jonas Rasmussens enke, Margrethe Larsdatter fra Staunsholt. Bortset fra Inger Larsdatter og Peder Larsen blev de øvrige af Lars Nielsens børn gift med kongebrev, dvs. uden forudgående lysning fra prædikestolen. Niels Larsen blev viet ved stuebryllup, en vielsesform, der særlig i anden halvdel af 1700-tallet var på mode hos de højere stænder.^{8a}

Lars Nielsens og Maren Pedersdatters ægteskab kom som nævnt til at vare 46 år. Maren Pedersdatter døde 66 år gammel den 11/5 1815 og blev bisat fra Farum kirke den 16/5. Lars Nielsen levede 2 år længere end sin hustru. Han døde 75 år gammel den 17/10 1817 og blev bisat fra Farum kirke den 22/10. Herudover skal der ikke gives yderligere personalhistoriske oplysninger om Lars Nielsens familie. Blot skal det nævnes, at han havde mange slægtninge boende i Farum sogn⁹. Der har sikkert bestået et nærmere eller fjernere slægtskab til mange af de personer, der nævnes i dagbogen. I det omfang, udgiveren har skønnet det rimeligt og nødvendigt, er disse tråde udredt i personregistret.

At Lars Nielsen var en person med ganske særlige kvalifikationer og ikke kan betragtes som en typisk repræsentant for sin stand, derom vidner ikke alene hans sans for at føre dagbog men også hans omfattende offentlige og private virksomhed. For at behandle Lars Nielsens offentlige virksomhed først skal det nævnes, at han 32 år gammel og kun 5 år efter at have overtaget moderens gård af forvalter Nordenberg blev udpeget til sognefoged i Farum sogn efter afdøde Hans Petersen mod at nyde frihed for hoveri, rejser og vejarbejde. Hvilke kriterier, Nordenberg havde lagt til grund for udvælgelsen, nævnes desværre ikke i brevet til amtmand Scheel Plessen. Heri skriver Nordenberg blot, at han ingen havde fundet, »der synes at kunne være dueligere sognefoged end gaardmand Lars Nielsen i Staunsholt . . .«¹⁰. Man må dog gå ud fra, at det bl. a. har været Lars Nielsens evne til at læse og skrive, der har kvalificeret ham til sognefogedembedet frem for andre bønder. Havde han ikke haft disse egenskaber, kunne han nemlig ikke løse de opgaver, han ville blive pålagt som sognefoged¹¹. Sognefogedembedet var imidlertid ikke den eneste offentlige, administrative post, Lars Nielsen havde. Som det nævnes i dagbogen |123|, blev han udpeget til lægdsmand i 1791.

Den mest indbringende del af Lars Nielsens offentlige virksomhed var utvivlsomt arbejdet som fast taksationsmand ved udskiftningen af krongodset på Frederiksborg og Kronborg amter¹². Akterne omkring denne udnævnelse er bevaret. De viser Lars Nielsen og de andre udpegede taksationsmænd som selvbevidste personer, der ikke accepterede en kgl. udnævnelse blot for ærens skyld men kun, hvis det harmonerede med deres egne interesser og (især) hvis det kunne give et kontant udbytte. Udnævnelsen af taksationsmændene fandt sted i henhold til den plan for udskiftningen af krongodset i Frederiksborg og Kronborg amter, som kongen havde vedtaget ved resolution af 23/2 1785. Ifølge planen skulle der beskikkes 4, 6 eller 8 bestandige, kyndige, pålidelige og upartiske taksationsmænd, helst selvejere, til at taksere jorden til udskiftningen¹³.

Kommissionen for Frederiksborg og Kronborg amter lagde opgaven med udvælgelse af taksationsmænd i hænderne på overlandinspektør Berner¹⁴. Berner valgte bønder fra Københavns amt. Ud fra sit eget kendskab til amtets bønder og efter rådslagning med regimentskriver Nørager bragte han seks sognefogder i forslag. Lars Nielsen var en af de seks. Rentekammeret godkendte overlandinspektørens indstilling. De seks sognefogder takkede for udnævnelsen men bad sig – forøvrigt imod kammerets forventning – fritaget for hvervet p.g.a. alderdom, manglende muligheder for at kunne passe deres egne gårde og lignende undskyldninger. Sognefogdernes svar på udnævnelsen er bevaret med undtagelse af Lars Niensens, men at også han sagde nej tak, fremgår af amtmandens indberetning til rentekammeret.

På foranledning af rentekammeret bragte Berner nye emner i forslag men gjorde samtidig opmærksom på, at ingen ville lade sig udnævne til faste taksationsmænd, med mindre de fik 2. rdl. i diæt for hver dag, de takserede. Da kommissionen for Frederiksborg og Kronborg amter frygtede, at problemet med at finde faste taksationsmænd ville forsinke reformens gennemførelse, blev der udvirket kgl. resolution for Berners forslag. Den 7/9 1785 resolverede kongen, at de, der påtog sig at være faste taksationsmænd ved udskiftningen af krongodset i Frederiksborg og Kronborg amter, skulle tilstås en betaling af 2 rdl. for hver dag, de brugte til taksationer og ligeledes for de dage, de mødte for retten for at afhjælme taksationsforretningerne¹⁵. Herefter så de udpegede bønder anderledes på hvervet som fast taksationsmand. Lars Nielsen skrev således d. 18/9 1785 til Heile Pedersen i Ballerup og Haagen Torbensen i Bringe, der også var udpeget til at være taksationsmænd: »Jeg haver ligeledes resolveret at være en medlem ved taxationen på Friderichsborg og Chronborg amter og saa vit jeg ved er Hans Jensen og af samme sind, hvilket meddeles efter begæring«¹⁶.

At Lars Nielsen blev udpeget til fast taksationsmand ved udskiftningen i Frederiksborg og Kronborg amter skal måske ikke alene ses som et udslag af, at regimentsskriver Nørager kendte ham som en kyndig landmand og som en af sine dygtigste sognefogder. Man kan nemlig ikke se bort fra, at Lars Nielsen allerede inden 1785 var kendt som taksationsmand. Ihvertfald havde han takseret jorden ved flere udskiftninger på Københavns amt. Det gælder bl. a. Ballerup, hvor han takserede i 1779 sammen med 3 andre sognefogder¹⁷, og Kirke Værløse, som han takserede i 1780 sammen med 3 andre Staunsholt bønder¹⁸.

Ikke blot udnævnelsen til fast taksationsmand tyder på, at Lars Nielsen var en dygtig landmand. Dagbogen peger i samme retning. Derigennem lærer man ham at kende som en fremmelig bonde, der ikke blot indførte nye former for redskaber som jernplov og jernharve [25] men også interesserede sig for dyrkning af nye typer afgrøder som f. eks. hør (nævnes bør måske også en specialartikel som kirsebær, der dyrkedes med salg i hovedstaden for øje). Iøjnefaldende er ligeledes hans stræben efter en dybere forståelse af landbrugsdriften, hvilket kommer tydeligt til udtryk i dagbogens mange landbrugstekniske »studier«. Hele tiden noteredes såtidspunktet, hvordan jorden og vejret var på såtidspunktet, fulgt op af en notits om høstudbyttet. Han søgte at drage egne erfaringer, forholdt sig kritisk og efterprøvende overfor forfædrenes udsagn. Interessen for landbruget strakte sig imidlertid ud over de hjemlige agre. Han fulgte også levende med i driftsmåder på omegnens større gårde (se f. eks. [40]) og søgte endog hjælp i teoretisk litteratur som Fleischers Agerkatekismus. Et mere kontant bevis på Lars Niensens dygtighed som landmand er, at han kunne klare

sig gennem et misvækstår uden at måtte opkøbe korn [16], mens han i et senere tørkeår kun måtte købe dagligvarer som smør og ost [170]. Det skal heller ikke glemmes, at han kun 3 år efter at have købt moderens gård havde økonomisk overskud til at kunne forøge sit hartkorn ved opkøb af en gård på 2 td. I fjk. 2 3/22 alb. i Staunsholt by¹⁹.

Lars Nielsen drev et landbrug, der gav overskud. Den overskydende produktion kunne sælges og blev det. Hovedmarkedet var hovedstaden København, hvor priserne tilsyneladende var bedre end i Farum sogn. At der var tale om en indbringende handelsvirksomhed, derom vidner dagbogens regnskaber over indtægten ved salg af blot en enkelt sæsonvare, nemlig kirkebær.

Lars Niensens forretningstalent kommer imidlertid ikke blot til udtryk gennem handelsvirksomheden. Han lejede også en jernkakkellovn ud og havde kontrakt med byen på at holde tyr og orne. End ikke ejendomsspekulation synes han at have afholdt sig fra. Sammen med fire andre Staunsholt bønder (forøvrigt alle familiemedlemmer) købte han i 1784 en gård på 2 td. 4 skp. 1 ⁴/₂₂ alb. i Bregnerød by. Købesummen var 500 rd.²⁰. Tolv dage senere solgte de fem bønder imidlertid gården igen. Salgsprisen var 700 rdl. foruden at sælgerne forbeholdt sig rettighed til nogle tørv, de havde bekostet skåret²¹.

Lars Niensens aktiviteter var mange og forskelligartede. Desværre kan vi ikke skaffe os oplysning om, hvor stor en formue han fik samlet via sin virksomhed. Udlånsvirksomheden, rådighed over 2 jernkakkellovne og indkøb af luksusprægede ting som f.eks. et stueur [7] antyder, at han har været en velhavende mand. Enkelte spredte oplysninger kan dog give en fornemmelse af formuens størrelse. Som det nævnes i dagbogen, fik sønnen Niels Larsen i 1795 en medgift på 400 rd. [125]. Man må formode, at Lars Nielsen ikke forærede hele sin formue væk ved denne lejlighed. Hertil kommer formueforøgelser efter 1795. I 1811 lejede han et stykke tørvejord ved sin gård i Staunsholt ud til 2 Buddinge bønder. Lejesummen – 1000 rbdl. dansk curant – blev betalt kontant²². Endelig solgte han i 1815 gården til sin yngste søn Rasmus Larsen. Salgsprisen var – foruden fastsatte aftægtsyndelser – 1000 rbdl. kontant²³. Selv om der ikke kan skaffes en egentlig formueangivelse til veje, kan der dog ikke herske tvivl om, at Lars Nielsen døde som en velhavende mand.

Ud fra dagbogen får man indtryk af, at Lars Nielsen stod isoleret i forholdet til de andre Staunsholt bønder, både i social og økonomisk henseende. Man føler flere steder, at han søgte at markere sig over for dem, så han ikke automatisk indgik som et vilkårligt element i massen af bønder. Da der f.eks. skulle udskrives almisse i byen, gav de andre bønder 1 skp. rug og 1 skp. byg, hvorimod Lars Nielsen gav 1 ¹/₂ td. af hver kornsort – og han glemte ikke at notere sig det [148]. Endvidere fornemmer man enkelte steder, at han – ved sin privilegerede stilling som hoverifri p. g. a. sognefogedembedet – har følt et merværd i forhold til de andre bønder. Konkret manifesterer det sig ved, at han sondrede mellem sig selv og »bønderne«. Det kommer vel nok tydeligst til udtryk i bemærkningen om sognets bønders reaktion, da de blev tilsagt til vejarbejde på Valby bakke [95]; men også andre steder i dagbogen fornemmer man denne følelse af merværd, hvor Lars Nielsen tilsyneladende glemmer, at han til trods for sin hoverifrihed stadig tilhørte bondestanden. Ej heller i økonomisk henseende synes Lars Nielsen at have haft et fast samarbejde med de andre landsbybønder, hvilket man ellers på grundlag af en anden bondedagbog, ført af Chr. Andersen i Nørre Tulstrup, kunne være tilbøjelig til at anse for et typisk træk

i 1700-tallets danske landbosamfund. Der nævnes eksempler på, at han byttede sædekorn (og blommestene!); men bortset herfra fornemmes der intet samarbejde med de andre bønder. En del af forklaringen herpå er måske, at Staunsholt blev udskiftet allerede i 1775, og at bønderne som en følge deraf ikke løste så mange opgaver sammen eller havde så tæt samarbejde, som havde været tilfælde i fællesskabets tid.

Det indtryk, dagbogen giver læseren af at Lars Nielsen skulle have stået isoleret i forholdet til de andre bønder, synes ikke at være holdbart ved en efterprøvelse på andet kildemateriale. Gennemgår man f. eks. Farum sogns kirkebøger, findes Lars Niensens og hustrus navne hyppigt nævnt ved barnedåb, hun ofte som gudmor og begge som faddere. Det gælder også ved barnedåb i familier uden for slægten. Derimod foretrak Lars Nielsen og hustru slægtninge som faddere ved deres børns barnedåb. Dog var Lars Nielsen og hustru aldrig faddere ved barnedåb i husmandsfamilier. Der blev holdt en tilbørlig social afstand til husmandsklassen. Heller ikke i økonomisk henseende var han så isoleret på landsbyplan, som dagbogen giver indtryk af. Man kan blot henlede opmærksomheden på det ovennævnte eksempel, hvor han sammen med fire andre Staunsholt bønder (slægtninge ganske vist) købte en gård i Bregnerød by. Og sidst – men ikke mindst – indtog han en central rolle som fører af pennen ved udfærdigelsen af supplikker fra samtlige landsbybønder til centraladministrationen^{23a}.

I 1815 solgte Lars Nielsen gården til den yngste søn Rasmus. Imidlertid er der tegn på, at Rasmus Larsen havde overtaget driften inden da. I forarbejdet til den sogneprotokol, der udarbejdedes i forbindelse med 1844-matrikuleringen (for Staunsholts vedkommende gennemført i 1807–08), stod Lars Nielsen opført som ejer og bruger af gården nyt matr. nr. 2 i Staunsholt (gammelt htk. 7 td. 4 skp. 3 fjk. 1¹⁰/₁₁ alb., nyt matrikelhtk. 9 td. 2 skp.); men navnet er overstreget og erstattet af Rasmus Larsens²⁴. I sogneprotokollen blev kun Rasmus Larsens navn indført.²⁵ Det er imidlertid spørgsmålet, om der ikke blot er tale om en skinoverdragelse, der indgik som brik i en plan om at få Rasmus fritaget for militærtjenesten. Dette spørgsmål blev nemlig aktuelt umiddelbart efter, helt præcist foråret 1809. Lars Nielsen anmodede 3 gange Danske Kancelli om at få sønnen fritaget for militærtjenesten med henvisning til, at han ikke kunne undværes på gården²⁶. Også nevøen, auditor Poul Rasmussen, blev bedt om at gøre sin indflydelse gældende og udnytte sine forbindelser, så Rasmus Larsen kunne blive fritaget for militærtjeneste efter forordningen af 2.-6.1788 paragraf 22²⁷. Men alle anstrengelser var forgæves. Derfor anmodede Lars Nielsen amtmanden om at blive fritaget for sognefoged- og lægmandstjenesten som en følge af Rasmus' indkaldelse²⁸. Amtsforvalter Kynde, der fik ansøgningen til udtalelse, efterkom imidlertid ikke amtmandens anmodning om at indsende forslag til en ny sognefoged og lægdsmand for Farum sogn men henlagde blot sagen. Først ved salget af gården i 1815 blev Lars Nielsen fritaget for sognefogedembedet. Som ny sognefoged blev bestallet Rasmus Larsen²⁹. Lars Nielsen fortsatte dog som lægdsmand sin levetid ud³⁰.

»Dem af Læserne, der kunne have Lyst til at kritisere enten Dagbogen eller sammes Udgivelse, ere nok saa venlige at erindre dem, at den Bonde, der har skrevet Bogen, fødtes og opvoxsede paa en Tid, da Bondeundertrykkelsen havde naaet til det højeste og at han tiltrods for de mere menneskelige Følelser, der havde

begyndt at gøre sig gældende paa den Tid, han overtog Gaarden, dog snart maatte opleve den grumme Periode 1772–1784, der har faaet Navn af »Herremændenes Tidsrum«, og at han indtil 20. Juni 1788 var en af Kronens stavnsbundne Trælle. Udgivelsen vil jeg haabe finder sin bedste Undskyldning hos dem, der selv har Agtelse for Forfædrenes Minder og Sands for at holde dem i Ære«. Med disse nærmest undskyldende ord afsluttede P. Hansen, Lars Nielsens sønnesøns og dattersøns søn, indledningen til den første udgave af sognefoged Lars Nielsens dagbogsoptegnelser. Karakteristikken synes ikke at passe på den Lars Nielsen, man lærer at kende gennem dagbogsoptegnelserne eller møder i amtets arkiv. Man fornemmer ikke, at han blev hæmmet i at udfolde sine mange og forskelligartede aktiviteter. Ej heller kan han opfattes som en undertrykt bonde endsige som »en af kronens stavnsbundne trælle«, idet han havde ejendomsret til sin gård (egentlig kun arvefæste). I lighed med alle andre af bondestanden var han underkastet stavnsbåndet, men bortset fra at han måske har betragtet det som menneskeligt nedværdigende, må forholdet dog anses for at have haft mindre reel betydning for ham end for en fæstebonde. Som selvejer var han jo – ganske vist i en anden betydning af ordet – alligevel til en vis grad »stavnsbunden« til sin gård i Staunholt by.

Lars Nielsens ejendomsret til gården, hans privilegerede stilling som hoverifri p. g. a. sognefogedhvervet og hans offentlige virksomhed i det hele taget er naturligvis faktorer, der må tages højde for og som bør mane til forsigtighed, hvis man vil bruge dagbogen som kilde til belysning af »den danske bonde«, hans forhold og vilkår i tidsrummet omkring de store landboreformers gennemførelse. Man må ligeledes være opmærksom på, at sikkert kun et begrænset udsnit af bønderne har haft skrive- og læsefærdigheder som Lars Nielsen, selv om der allerede i 1721 ved etableringen af rytterskoler i visse egne af landet (som f. eks. i Farum sogn) og senere ved skoleforordningen af 23. 1. 1739 var taget de første skridt på vejen til et offentligt men overvejende katekismus-undervisningsrettet skolevæsen på landet. Ligeledes har sikkert kun de færreste bønder rådet over så meget ikke-religiøs litteratur som han. Desværre kan der ikke skaffes overblik over hans samlede bogbestand. I dagbogen refereres til 2 ikke-religiøse bøger, nemlig Fleischers Agerdyrknings-Katekismus (Kbh. 1780) [92] og en bondepraktika [40], der i denne forbindelse ikke er søgt identificeret. Endvidere blev Lars Nielsen tildelt et af de 400 eksemplarer af præsten hr. Høeghs Anvisning til et velindrettet jordebrug, der i henhold til kgl. resolution af 12/8 1795 skulle uddeles blandt bønder på Københavns, Frederiksborg, Kronborg og Hørsholm amter³¹.

Selv om Lars Nielsen således på en del punkter må betragtes som atypisk, taler dagbogsoptegnelserne dog deres tydelige sprog om de muligheder, der eksisterede for de 1700-tals bønder, der havde lyst, evner, overskud og initiativ til at benytte sig deraf. Men dertil kommer, at man i dagbogsskriverens person møder en selvbevidst bonde, der både var selvstændig i handling og som kunne ræsonnere – egenskaber fremtrædende danske historikere som f. eks. Edvard Holm, Gunnar Olsen mfl. har betvivlet eksistensen af hos 1700-tallets danske bønder. Dagbogen tjener herved som endnu en advarsel mod at tegne billedet af »den danske bonde«, hans vilkår og muligheder på stavnsbåndets tid alt for stereotyp og unuanceret.

Sognet

Farum sogn ligger i Ølstykke herred. Oprindeligt hørte sognet sammen med Ganløse og Slagslunde sogne fra samme herred under Københavns amt; men som led i den amtsreform, der gennemførtes i år 1800, blev det ved rentekammerplakat af 21/6 1794 bestemt, at hele Ølstykke herred fremtidig skulle henhøre under det nye Frederiksborg amt. De 3 sogne skiftede altså amtstilhørsforhold men tilhørte dog indtil 1819 retskredsen det københavnske rytterdistrikts birk.

Farum sogn bestod dengang som nu af tre byer: Farum, Staunsholt og Bregnerød. Størst af disse byer var ifølge 1688-matriklen Farum med 19 gårde (118,20 tdr. htk.). Dernæst kom Staunsholt med 11 gårde (89,03 tdr.) og mindst var Bregnerød med 2 gårde (24,74 tdr.)³². Sognets bønder var fæstere under kronen³³.

Vel primært af finanspolitiske grunde gennemførte Frederik IV i perioden 1715–20 en reform, der ændrede ryttergodsets skikkelse totalt. Kronen arronderede sine ryttergodsesbesiddelser i tre tætte grupper i Jylland og en i Fyn og forlagde tyngdepunktet fra sine vest- og midtsjællandske besiddelser fra nord til syd. I alt etableredes tolv nye distrikter a 700 rytterportioner, fordelt med – som nævnt – tre distrikter i Jylland og et i Fyn, mens de resterende otte fordeltes med seks på Sjælland, et på Lolland og et på Falster³⁴. Et af de nye distrikter var det københavnske rytterdistrikt, hvorunder Farum sogn hørte³⁵.

For de af kronens fæstebønder, der blev rytterbønder, betød reformen, at de fik deres jord opdelt i rytterportioner a 8 tdr. htk. efter rytterforordningen af 10/8 1695. Det indebar, at de slap for alle afgifter, landgilde, udskrivning, soldaterhold, indkvartering og alle kontributioner mod at yde de omtalte rytterportioner. Husmændene skulle lægges til portionerne, således at de beholdt deres iboende huse men måtte afgive deres jordtilliggende samt i husleje svare 4 mark årlig pr. fag. Der pålås ikke kronens fæstebønder et egentligt avlingshoveri. Dog skulle de forrette høbjergningen på de kgl. ladegårde, der nu var udlagt til rytteriets underhold, samt foretage mindre betydelige arbejder og kørsler til de kgl. slotte³⁶.

Interessen for nyordningen holdt sig imidlertid ikke i ret mange år. Regentskifte og lavkonjunkturen omkring 1730 har vel været medvirkende faktorer hertil. For bønderne betød den svigtende interesse for rytterdistriktsordningen hårdere vilkår. F. eks. blev det ved forordningen om kornskatten for året 1733 bestemt, at rytterbønderne på det »ufri« jordegods (dvs. kronens gods) skulle svare skatter og landgilde lige med andet jordegods i Danmark i stedet for de sædvanlige portionspenge. Flere steder blev rytteriet forlagt fra de kgl. ladegårde, der istedet bortforpagtedes. Det medførte, at bønderne i disse områder igen blev pålagt et egentligt avlingshoveri. I det københavnske rytterdistrikt forringedes krongodsbøndernes forhold dog ikke så radikalt. Ganske vist blev de pålagt at svare skatter og landgilde; men de slap for at skulle yde et egentligt avlingshoveri, da rytteriet ikke blev forlagt fra ladegårdene. Bønderne i det københavnske rytterdistrikt må derfor anses for stadig at have været privilegeret i forhold til den store skare af hoveriydende fæstebønder.

I 1766 fik kronens fæstebønder i Københavns amt ændret deres status ved en reform, som Chr. VII tilskyndet af Reverdil gennemførte kort efter sin tronbestigelse. Hensigten var at opnå en betydelig forbedring af bøndernes kår på det krongods, der lå nærmest København, nemlig både i København, Frederiksborg og Kronborg amter. Ifølge planen skulle bønderne have ejendomsret til deres gårde imod at yde en

I forbindelse med indretningen af de nye rytterdistrikter blev bøndergårdenes skyldsætning forandret. Oprindeligt skulle gårdene være opdelt i rytterportioner efter 1688-matriklen; men kongen tillod, at bønderne i København, Frederiksborg og Kronborg amter skulle svare efter reduceret hartkorn⁴³. For Staunsholt by alene betød dette en samlet nedskrivning i hartkornet fra 89,03 td. htk. til 56 td. 2 skp. 2 fjk.⁴⁴. Denne reducerede hartkornsansættelse blev for øvrigt også anvendt ved skødeudstedelsen i 1767⁴⁵.

Staunsholt by blev allerede udskiftet af fællesskab i 1775. Det var før Lars Nielsen havde påbegyndt dagbogen i den overleverede form og netop for året 1775 findes der ingen optegnelser. Andre kilder kan dog oplyse os om byens udskiftning. Det er overnfor nævnt, at bønderne i det københavnske rytterdistrikt var arvefæstere. Denne status medførte, at de blev betragtet som lodsejere. Som udskiftningslovene var formuleret, skulle bønderne i det københavnske rytterdistrikt derfor selv tage initiativet til udskiftningens gennemførelse⁴⁶. Ideen om at komme ud af fællesskab synes ikke at have stødt på modstand fra Staunsholt bøndernes side. Alle byens bønder underskrev i juni 1775 en ansøgning til rentekammeret om at få udsendt en landinspektør, der uden betaling skulle forrette udskiftningen efter en forening, bønderne indbyrdes var blevet enige om. Den aftalte forening gik ud på følgende:

1. Sædemarken skulle inddeles i 11 lodder, således at enhver af byens gårde fik jorden samlet på et sted i en lod. Ingen gårde behøvedes udflyttet men kunne alle blive stående og dog få deres jordlod til at støde op til gården. 2. Overdrevet, som Staunsholt delte med Bregnerød og Farum byer, skulle udskiftes, så Staunsholt fik sin del indhegnet for sig selv; men bønderne ville fortsætte i fællesskab på deres frahegnede overdrevspart. Staunsholt bønderne begrundede ønsket om udskiftning med, at de havde indset den nytte, Gladsaxe og Søllerød sognes bønder havde haft af at komme ud af fællesskab samt hvorledes udskiftede bønder havde oplevet en formue- og velstandsstigning⁴⁷. Udskiftningsansøgningen, som tydeligvis er udfærdiget af bønderne selv, er ikke skrevet med Lars Nielsens hånd, men hans underskrift er let genkendelig. Desværre er det ikke muligt at bestemme Lars Nielsens rolle i udskiftningsforløbet nøjere, idet der (udover udskiftningsansøgningen) ikke blev udfærdiget egentlige udskiftningsdokumenter. For det første var bønderne jo indbyrdes blevet enige om en udskiftningsplan. Under den praktiske gennemførelse heraf synes der ikke at være opstået uenighed mellem landsbybeboerne eller rettere, ikke at have rejst sig så store problemer, at amtmanden og landvæsenskommissærerne måtte inddrages for at få udskiftningen gennemført. For det andet faldt udskiftningen i Staunsholt før end der i rækken af udskiftningsforordninger var blevet givet retningslinjer for, hvilke dokumenter der skulle udfærdiges ved en udskiftning. Overdrevet blev, som det nævnes i dagbogen [167], udskiftet i 1793. Også denne udskiftning synes at være gennemført uden dramatik.

Udskiftningskortet er heller ikke bevaret; men det originale matrikelskort (optaget 1808) giver mulighed for at følge de ændringer, udskiftningen havde medført. Agerjorden var udskiftet i en regelmæssig, excentrisk stjerne (dvs. uden udflytning). Hver gård havde fået al agerjorden samlet i en lod strækkende sig fra byen og til markskel (i enkelte tilfælde ud til overdrevet). Desuden havde hver gård jord på 3 andre steder. Det drejede sig om en lod i den såkaldte Lillevang, en ubetydelig lod i enghaven, og en overdrevslod. Lillevangen lå syd for og enghaven sydøst for byen. Lars Nielsens

fast afgift årlig. Endvidere var det meningen, at de tillige helt skulle fritages for hoveri imod en billig afgift, eller at hoveriet i det mindste skulle fastsættes eller indskrænkes³⁷. Reformplanen blev imidlertid ikke gennemført i fuldt omfang. Hove-riafløsningen blev blot stillet bønderne i udsigt og skødeoverdragelsen gennemførtes kun for det københavnske rytterdistrikts vedkommende, hvor kronens fæstebønder ved resolution af 6/5 1766 fik skøder på deres gårde³⁸. I skødet stod bl. a., at »... ved kgl. resolution er uden nogen betaling afstået og afhændet til bonden NN og hans arvinger den under Københavns amt ... liggende og hidtil ifæstehavende gård ...« og senere »... NN og hans arvinger eller hvem han dertil på lovlig vis gør berettiget, skal nyde, bruge og beholde (den) til evindeligt ejendom, så at de derover på lovlig måde fri må disponere således som han og de ved bedst ...«³⁹. Til trods for skødets ord om, at fæsteren fik sin gård til ejendom, var der dog faktisk »kun« tale om overgang til arvefæste, bl. a. fordi bønderne ikke fik overdraget herligheden til deres gårde. Denne indskrænkning i ejendomsretten synes imidlertid ikke at have haft reel betydning i samtiden. Efter 1766 blev bønderne i det tidl. københavnske rytterdistrikt betraget som selvejere⁴⁰.

Den afløsning eller regulering af hoveriet, der indgik i reformen og som blev stillet bønderne i udsigt i de overdragne skøders § 7, blev først realiseret i 1786. Initiativtager hertil var etatsråd Tyge Rothe, der som ejer af en gård i Kollekolle ønskede sin hoveripligt bestemt for senere at få hoveriet erstattet med en pengeafgift. På denne baggrund tog rentekammeret spørgsmålet op til overvejelse. Efter at have indhentet oplysninger fra sognefogderne, om bønderne var interesseret i at afløse hoveriet og i givet fald, hvor meget de var villige til at betale herfor, stillede rentekammeret forslag om en frivillig afløsning af hoveriet mod en årlig afgift på 4 mk. pr. td. htk. af gårdens skyld. Forslaget blev vedtaget ved kgl. res. af 3/5 1786. I Farum og mange andre sogne, især de beliggende længst væk fra hovvangene, var bønderne villige til at betale 1 rd. pr. td. htk. for en ophævelse, men rentekammeret syntes ikke at have villet slå mønt af afløsningen⁴¹. I Farum sogn valgte bønderne at acceptere tilbuddet. Herefter havde de af offentligt pligtarbejde bortset fra ægter kun vejarbejdet, der ikke mindst var byrdefuldt derved, at det ofte foregik langt væk fra landsbyen (se f. eks. [95]).

Gården og landsbyen

Som nævnt ovenfor havde Staunholt bys 11 gårde efter 1688-matriklen et samlet hartkornstilliggende på 89,03 td. htk. Det dyrkede areal udgjorde 386,1 td. land⁴². Markbogen til 1688-matriklen viser, at Staunholt på den tid blev drevet i en typisk trevangsdrift, hvor en af vangene årlig var udlagt til fælled. De tre vange var Fiskebæksvang (i opmålingsåret udlagt til fælled), Engholms vang (rug) og Bistrups vang (byg). Alle 3 vange lå imidlertid i vildtbanen og led som følge deraf stor skade ved vildtets indtrængen. Til græsningsarealer havde byen foruden den vang, der lå i fælled, et overdrev, som lå nord for byen og som grænsede op til Farum, Bregnerød, Bløvstrød og Ludserød byers marker. Dette overdrev blev takseret til en græsningskapacitet på 55 høveder. Gårdene havde høslet i den engjord, der lå i de 3 vange. Ifølge taksationen skulle der kunne høstes 4 læs god enghø og 1 læs mosejords hø i Fiskebæks vang, 9 læs god og 5 læs mosejords hø i Engholms vang og endelig 14½ læs god og 6 læs mosejords hø i Bistrups vang. Bønderne delte dette ligeligt imellem sig. Dog havde 2 bønder adkomst til lidt mere hø end de andre.

gård, der var beliggende i den sydvestlige del af bykernen, havde sin hovedlod sydvest for byen. Mod nord grænsede lodden op til vejen til Farum, mod vest til Farumgårds marker og mod syd til en anden gårds lod. Ved udskiftningen af overdrevet havde Lars Nielsen fået den ene af de 2 overdrevslodder, der lå nærmest byen. Gårdens Lillevangs lod lå stik syd for Staunsholt by og grænsede op til Furesøen. Ved 1844-matrikuleringen (i Staunsholt gennemført 1807) fik gården nyt matrikelsnr. 2. Samtidig blev matrikelshartkornet forhøjet fra 7 td. 4 skp. 3 fjk. $1^{10}/_{11}$ alb. til 9 td. 2 skp.⁴⁸.

I dagbogen nævnes en hel del marknavne. Der er tale om navne på marker, der ved udskiftningen blev indlemmet i Lars Niensens jordlod(der); men herudover er det stort set umuligt at identificere disse navne nærmere, da der hverken findes taksationsforretning, udskiftningsforretning eller udskiftningskort bevaret for Staunsholt by. På grundlag af markbogen til 1688-matriklen er det muligt at afgøre, at Lars Nielsen fik sin agerlod i den såkaldte Fiskebæksvang, ligesom to af de marknavne, der nævnes i dagbogen, er genfundet i markbogen. Det drejer sig som Farumholm [26] og Veyschids keren [55]. Lillevangstoftens [13] og Enghavelodden [14] kan placeres ud fra det originale matrikelskort fra 1808; men resten af de marknavne, der nævnes i dagbogen, har ikke kunnet identificeres.

Så tidligt som i 1773 lod Lars Nielsen sine gårds bygninger brandforsikre. Baggrunden herfor var, at bønderne i det københavnske rytterdistrikt efter skødeoverdragelsen i 1766 blev betragtet som selvejere og derfor ikke kunne oppebære den brandhjælp, de tidligere som kgl. fæstebønder havde fået udbetalt af kongens kasse i tilfælde af brand. Skattefrihed i op til 2 år i henhold til kgl. resolution af 4/6 1708 var den eneste form for offentlig understøttelse, selvejerbønderne kunne gøre sig håb om at nyde i tilfælde af brand. Til trods herfor tog det sin tid, inden alle bønder i området fik deres gårde assureret. Man forundres ikke over, at Lars Nielsen var den første af Staunsholt bønderne, der fik sin gård forsikret. På grundlag af brandtaksationsforretningen af 2/10 1773⁴⁹ kan man danne sig et indtryk af bygningernes indretning og deres beskaffenhed. Gården var firlænget. Den bestod af en 15 fag lang og 3 fag dyb stuebygning, der var opført i egebindingsværk med stråtag. Bygningen var indrettet til en stue, et køkken med åben skorsten og en bageovn, derved 2 stuer og et kammer. I værelserne var der 2 jernkakkellovne. Bygningen med dens indretninger blev vurderet til 30 rdl. pr fag eller ialt 450 rdl. I bryggerset fandtes en indmuret kobberkedel, der kunne rumme ca. 1 tønde. Denne kedel blev separat vurderet til 20 rd. Den østre bygning var 14 fag lang og 3 fag dyb, opført i egebindingsværk med stråtag. Den var indrettet til heste- og kostald, 2 loer og 2 lader. Vurderingen lød på 10 rd. pr. fag eller ialt 140 rd. Bygningen mod syd var også 14 fag lang og 3 fag dyb, bindingsværk med stråtag. Den var indrettet til lo og lade, port, hølade og fårehus. Vurderingen for denne længe var som for den østre 10 rd. pr. fag eller ialt 140 rd. Længen mod vest var 6 fag lang og 3 fag dyb, af egebindingsværk og med stråtag. Bygningen var indrettet til tørvehus, vognremise og materialhus. I lighed med de andre udlænger vurderedes denne vestlige længe til 10 rd. pr. fag eller ialt 60 rd. Den samlede vurdering af gården lød på 810 rd. Som det kan følges i dagbogen, foretog Lars Nielsen imidlertid en del ombygninger og forbedringer på sin gård i tiden efter 1773. Han opførte f. eks. en ny stuelænge omkring 1779 [5] og byggede en havestue hertil i 1787 [19]. Også udlængerne blev forbedret og udvidet [193]. Forbedringer, om-

og tilbygninger som de nævnte har utvivlsomt været medvirkende årsag til, at forsikringssummen i terminen 1793–94 blev forhøjet med 360 rd. til ialt 1170 rd. Brandtak-sationsforretningen herfra findes desværre ikke bevaret⁵⁰.

Da der som nævnt ikke findes skifter bevaret efter Lars Nielsen og hans hustru, er vi afskåret fra at få en fuldstændig opgørelse over indboets omfang og kvalitet. De indkøb af inventar til stuehuset, som Lars Nielsen nævner i dagbogen, tyder imidlertid på, at det har været møbleret med adskillige gedigne møbler ligesom der har været direkte luksuspregede ting som f. eks. et stueur at finde. Der er heller ikke bevaret kilder, der kan give fuldstændige oplysninger om gårdens besætning og redskaber. Dagbogen giver os dog grund til at antage, at gården har været velforsynet, både med besætning og – efter tidens forhold – moderne redskaber.

Dagbogens indhold

I forordet til den første udgave af Lars Niensens dagbog skrev udgiveren Peder Hansen, at dagbogens indhold »fornemmelig kun har interesse for familien«. Udgaven er da også meget forsigtigt kaldt Familieminder og erindringer fra Farum og omegn.

Forløbet af 100 år og den deraf følgende omprioritering af historikernes interesser gør imidlertid Lars Niensens dagbog til en værdifuld kilde til belysning af mange forskellige sider af almuelivet i slutningen af det 18. årh. Blot ved sin eksistens har dagbogen betydning, idet den udgør et supplement til de i forvejen få og spredte skriftlige overleveringer, vi har efter danske bønder fra 1700-tallet (dvs. fra det daværende samfunds numerisk største stand). Yderligere er det interessant, at dagbogen er ført netop i den periode, hvor forandring i agerbruget og en ændring i bondestandens kår stod centralt i den politiske debat. Reformdiskussionen og løsningen af de konkrete politiske spørgsmål slår dog ikke igennem i dagbogen, hvilket måske kan undre, når man tager den korte afstand ind til hovedstaden og de dermed givne muligheder for løbende at følge med i den politiske udvikling i betragtning. Men på den anden side kunne man dårligt forvente, at dagbogen skulle have et sådant »politisk« islæt. Dels synes hovedformålet med dagbogen at have været at fastholde oplysninger om landbrugsdriften og udbyttet heraf, ligesom dagbogen tydeligvis også har haft en funktion i forbindelse med udøvelse af de offentlige hverv, Lars Nielsen havde. Dels havde selve reformlovgivningen og diskussionen herom kun ringe relevans for bønderne i det københavnske rytterdistrikt. De var jo selvejere, og det ubetydelige høhoveri, de måtte yde, var der allerede i 1786 åbnet mulighed for en frivillig afløsning af⁵¹. Alligevel fornemmer man flere steder i dagbogen, at Lars Nielsen havde en tydelig fornemmelse af, hvilken vej de politiske vinde blæste. Han holdt et vågent øje med, at fordringerne til bønderne ikke blev sat op [168]. Interessen for kongehuset og dets ve og vel, som det kommer til udtryk flere steder i dagbogen (se f. eks. [83] og [188]), skal også fremhæves i denne forbindelse.

At foretage en udtømmende gennemgang af dagbogen vil udgiveren i denne forbindelse afstå fra. Dertil rummer den for mange og især for forskelligartede oplysninger; men enkelte af de problemstillinger, den kan bidrage til en belysning af, skal dog fremhæves her.

Først og fremmest giver dagbogen os oplysninger om landbrugsdrift og udbyttet heraf i slutningen af det 18. årh. Selv om man skal være forsigtig med at drage alt for

vidtgående konklusioner på grundlag af Lars Niensens dagbog alene, bør man dog bemærke, at høsten tilsyneladende gav så stort overskud, at man kunne klare sig godt igennem ihvertfald ét misvækstår. Ligeledes – men med samme forbehold – kan Lars Niensens oplysninger om udsæden og høstudbyttet yde beskedne bidrag til den løbende metodiske debat om foldudbyttets størrelse. Han har nemlig gjort sine noter herom af hensyn til privat orientering, ikke med henblik på brug ved senere skatteansættelse eller lign., som ellers gælder for de fleste af de kilder, historikerne sædvanligvis er henvist til at anvende i deres forsøg på at beregne foldudbyttets størrelse.

Herudover giver dagbogen et indtryk af forskellige muligheder for bierhverv, hvormed bønderne kunne supplere indtægten fra driften af deres gårde (i det konkrete tilfælde ses bort fra den (ekstra) indtjening, dagbogsskriveren opnåede i kraft af sine offentlige hverv). En af vejene til en sådan ekstraintægt bestod i at drive handelsvirksomhed, en mulighed Lars Nielsen i stor udstrækning benyttede sig af. Han solgte overvejende egne produkter; men sortimentet spændte vidt, fra typisk vegetabiliske produkter som hør, halm, rug og byg over animalske produkter til mere specielle artikler som kartofler og især sæsonvaren kirsebær. Navnlig salg af den sidstnævnte varetype synes at have været en indbringende forretning. Kun en lille del af varerne blev solgt lokalt. Hovedmarkedet var og blev København, hvor man tilsyneladende kunne opnå de bedste priser. Problemerne med at forsyne hovedstadens store befolkning med friske fødevarer gav bønderne i den nærmeste geografiske omegn mulighed for at få deres varer så godt betalt. Københavns betydning som marked understreges også derved, at Lars Nielsen ikke medbragte varer til salg på nogle af de betydningsfulde købstadmarkeder, han besøgte. Set på landsplan må det imidlertid anses for atypisk, at bønderne satsede så snævert på et enkelt marked. Dagbogen giver os endvidere grund til at tro, at bønderne i nærheden af København p. g. a. de specielle afsætningsmuligheder har befundet sig i en højere grad af pengeøkonomi, end tilfældet var for hovedparten af deres standsfæller. Handelsvirksomhed var imidlertid ikke den eneste måde, hvorpå Lars Nielsen skaffede sig ekstraindkomst. Som tidligere nævnt havde han også udlejet en kakkellovn i Staunsholt by og havde kontrakt med bymændene om at holde tyr og orne.

Dagbogen rummer desuden et værdifuldt prishistorisk materiale. Værdien af dagbogens oplysninger ligger ikke mindst i, at der opgives faktiske priser, dvs. oftest en del lavere men i dyrtidsår højere priser end de, vi finder i det officielle og mere teoretisk-prægede prismateriale, vi har overleveret f. eks. i form af kapitelstakster^{51a}. Dog må man tage højde for, at de fleste priser er hovedstadspriser. Prisniveauet i København må generelt anses for at have ligget højere end andre steder i landet.

I dagbogen findes endvidere en række kultur- og socialhistoriske oplysninger. Ligeledes er der noteret mange meteorologiske observationer, der om ikke andet kan benyttes til at belyse en af de praktiske betingelser for at drive landbrug.

Dagbogen indeholder også et rigt og værdifuldt filologisk stof, som udgiveren imidlertid vil afholde sig fra at give en egentlig bedømmelse af. Sproget er udpræget dialektalt. Man fornemmer tydeligt den nordsjællandske tunge.

Selv om der ikke skal foretages en udtømmende gennemgang af dagbogens indhold, skal et enkelt aspekt dog gøres til genstand for en mere grundig behandling. Det drejer sig om Lars Niensens administrative erhverv, først og fremmest som sognefoged. Suppleret med arkivalisk materiale fra Københavns amt kan dagbogen nemlig

bidrage til at belyse det lokaladministrative system på landet, der netop i denne periode befandt sig i en overgangstid.

Sognefogedinstitutionen hvilede på forordningen af 11/11 1791 om sognefogders beskikkelse mm. Der havde imidlertid eksisteret sognefogder før 1791, hvilket Lars Nielsens dagbog er et tydeligt bevis for; men ved forordningen af 11/11 1791 søgte man fra centraladministrationens side at skabe en ensartet ordning af institutionen for hele landet, både med hensyn til sognefogdernes rekruttering, embedets indhold og den aflønning, de beskikkede personer skulle nyde.

Forordningen gjorde embedet til borgerligt ombud. Amtmændene, under hvem udnævnelsen af sognefogder sorterede, burde altid vælge en af de skikkeligste, redeligste og mest kyndige mænd blandt sognets almue. Hvor det blev anset for passende og tjenligt, skulle sognefogedembedet forenes med lægdsmandsembedet eller omvendt. I forordningens §4 konkretiseredes sognefogdernes pligter. Først og fremmest skulle de udføre de opgaver, øvrigheden og rettens betjente pålagde dem. Dernæst blev de tillagt en form for politimyndighed i deres sogne. De skulle »våge over god orden« i landsbyerne, gribe ind overfor ulovligt krohold, krogang mm., anholde forbrydere, der blev grebet i drab, tyveri og deslige og straks give meddelelse herom til herredsfogden eller birkedommeren. Endvidere fik sognefogderne eksekutionskompetence efter øvrighedens eller rettens betjentes anvisning. Dette var i hovedtræk sognefogdernes opgaver. Dog åbnede forordningen mulighed for, at amtmændene efter lokale omstændigheder kunne tillægge sognefogderne flere pligter end de, der var nævnt i forordningen. Aflønningen for at bestride embedet bestod i 1) fritagelse for en række tvungne ydelser (kongerejser, indkvartering, arbejde ved veje, kirker mm.), 2) fritagelse for at betale delinkvent-omkostninger og bropenge og 3) et salær på 12 sk. for hver udpantningsforretning, de foretog.

Det kan virke paradoksalt, at sognefogedinstitutionen først blev etableret ved lov i 1791. Forud havde centraladministrationen nemlig bygget på sognefogderne som et allerede eksisterende led i det administrative hierarki, ja endog i en række forordninger eksplicit pålagt dem konkrete opgaver. Man kan blot henvise til skovforordningen af 18/4 1781 (§52), forordningen af 2/8 1786 ang. brændevinsbrænden og krohold på landet i Danmark (§9) og forordningen af 25/3 1791 om politikvæsenet på landet (§27). Desuden var det ved kancelli cirkulære af 4/2 1791 (indskærpet allerede d. 16/7 1791) bestemt, at sogne- og bondefogder og oldermænd skulle tildeles et eksemplar af alle landboanordninger. Sideløbende med at centraladministrationen begyndte at inddrage det officielle, administrative system på landet i den offentlige administrations tjeneste, påbegyndte den udstedelse af en række cirkulærer og forordninger, der må karakteriseres som lovgivning med rækkevidde ud i de mindste detaljer (se f. eks. om vandløb 25/6 1790 og 10/11 1791). Denne lovgivning afslører tydeligt et ønske fra centraladministrationens side om at gribe regulerende ind på nye områder og på et helt andet niveau end tidligere. Efter etableringen af sognefogedinstitutionen udstedtes endnu flere love og administrative bestemmelser af denne type, og sognefogdernes pligter og beføjelser udvidedes tilsvarende. Det vil føre for vidt at nævne alle de embedspligter, sognefogderne efterhånden fik; men en oversigt herover giver et levende indtryk af sognefogdernes voksende betydning for udøvelsen af lokaladministrationen på sogneniveau⁵². Set i lyset heraf må etableringen af sognefogedinstitutionen ved lov betragtes som en erkendelse fra centraladministrationens side af,

at man i det eksisterende og fungerende administrative apparat ikke havde eller ikke kunne være sikker på at have tilstrækkelig gennemslagskraft til at føre en lovgivning med rækkevidde ud i de mindste detaljer ud i livet. Det kunne kun sikres ved etablering af et landsdækkende og indholdsmæssigt ensartet administrativt system på sogneniveau.

Et væsentligt spørgsmål i forbindelse med oprettelsen af sognefogedinstitutionen er, om embedets administrative funktioner var nyskabte eller om der blot var tale om en inkorporation af allerede eksisterende funktioner, som kendtes fra en på lokalt initiativ forud oprettet sognefogedinstitution eller fra det traditionelle landsbystyre. Det er uvist, hvor udbredt begrebet sognefogder var før 1791-ordningen. Derimod ved man, at hver landsby – i hvert fald indtil udskiftningens gennemførelse – havde et internt styre i det såkaldte bylag med en oldermand som øverste embedsmand. Oldermandsembedet var et pligtmæssigt erhverv, der med en embedsperiode på normalt et år gik på omgang mellem landsbyens bønder. Gadestævnet (bymændenes forsamling) var den øverste myndighed i landsbyen i spørgsmålet om regulering af bøndernes indbyrdes forhold. Set på landsplan udgjorde det interne landsbystyre dog ikke et ensartet system, hverken med hensyn til organisering, kompetence eller funktioner. Fundamentet bestod nemlig af de såkaldte landsbyvedtægter, som bymændene havde aftalt indbyrdes, normalt uden indblanding udefra. Derfor eksisterede der lokale forskelle. Generelt set var bylagenes hovedfunktion at træffe de afgørelser om markdriften, som jordfællesskabet betingede (f. eks. om tidspunktet for de forskellige markarbejders begyndelse, om benyttelsen af fællesgræsningen, om åbning og lukning af gærder) samt at bilægge stridigheder mellem bymændene herom. Det var oldermandens opgave at sammenkalde til gadestævne, hvilket almindeligvis skete ved at tude på gade. Han skulle endvidere lede det sammenkaldte møde samt overvåge, at landsbyvedtægterne i almindelighed og de på gadestævne truffne beslutninger i særdeleshed blev overholdt. Håndhævelsen skete ved bøder. I tilfælde af manglende betaling tilkom det oldermanden at foranstalte en udpantningsforretning hos skyldneren. Oldermanden havde flere andre funktioner, som imidlertid ikke alle kan gennemgås her. Dog skal det nævnes, at han i kraft af besiddelsen af byhornet indtog en brandfogedlignende stilling i tilfælde af brand i landsbyen (han skulle underrette landsbyens beboere ved at tude på gade samt søge at organisere en redningsaktion). Endvidere deltog han i administrationen af bøndernes pligtarbejde. Foruden at sammenkalde bymændene, når de skulle tilsiges til arbejde, førte han regnskab over de ægter, de forskellige bønder havde præsteret⁵³.

Et ubesvaret spørgsmål er, hvilken skæbne der overgik det interne landsbystyre ved udskiftningens gennemførelse. Som nævnt ovenfor var bylagenes hovedfunktion at træffe beslutninger om markdriften; men efter udskiftningen, hvor hver gård havde fået sit jordtilliggende samlet og bønderne skulle drive deres jord uafhængigt af hinanden, var der ikke længere behov herfor. Yderligere undermineredes bylags-systemet ved den udflytning, der almindeligvis fandt sted i tilknytning til udskiftningen. Udflytterne kunne komme til at bo så langt væk, at de ikke kunne høre byhornet. I Københavns amt, hvor udskiftningen falder tidligt, findes der flere tegn på, at bylavene ikke bibeholdtes, hvorimod oldermandsinstitutionen synes at have overlevet i en ændret skikkelse med færre funktioner. Oldermandenes hovedfunktion bestod nu i at kalde bønderne sammen, når de skulle tilsiges til rejser eller bekendtgørelser skulle læses for dem. Endvidere skulle oldermændene fungere som brand-

fogder⁵⁴. Et yderligere tegn på omdannelsen af det traditionelle landsbystyre er, at der ikke fandtes oldermænd i en lang række af de byer, hvor sogne- og/eller underfogder boede. Oldermandspligterne var i disse byer underlagt sogne- henholdsvis underfogedembederne⁵⁵. Den oprindelige ide, at embedet skulle gå på skift mellem bymændene, var gået tabt. Oldermandsforpligtelserne var lagt i hænderne på »professionelle« og fra centralt hold udpegede »embedsmænd«. F. eks. i Staunsholt var oldermandsfunktionen underlagt sogefogedembedet. Den Lars Nielsen, man møder i dagbogen, var altså ikke blot sognefoged i Farum sogn, men også oldermænd for Staunsholt by. Ud fra dagbogen at dømme synes han dog kun at have haft få opgaver at løse som oldermænd. Et af de tydeligste eksempler findes i indførselen for den 14/6 1790, hvor det nævnes, at han og de andre bønder havde gået gærdegang og 3 gærder var blevet straffet med bøde [67]. Dog kan det ikke udelukkes, at lakuner i dagbogens indførsler⁵⁶ fortæller billedet af hans opgaver som oldermænd; men på den anden side må man heller ikke glemme, at bylavet havde mistet sin betydning ved byens udskiftning i 1775. Tilbage som fællesanliggender var foruden fægdyden og fælles gærdselshuggeplads kun overdrevet, som bønderne blev enige om at udskifte i 1793 [167].

Man skal nok ikke betragte oldermandsinstitutionens bevarelse som udtryk for et utalt ønske eller krav herom fra bøndernes side. Både indlods- og udlodsbonder vægring ved at tage hornet (dvs. blive oldermænd)⁵⁷ og hele byers modstand mod at udpege ny oldermænd⁵⁸ viser et tydeligt ønske fra bøndernes side om at afskaffe denne reminiscens fra fællesskabets dage. Derimod var det amtmandens og regimentskriverens erklærede politik at bevare oldermandsinstitutionen ad administrative grunde. Til trods for den omlægning og reduktion af oldermændenes funktioner, som ihvertfald i Københavns amt var fulgt i kølvandet på udskiftningen, indtog de nemlig fortsat en central plads i forbindelse med udøvelsen af lokaladministrationen på landsbyplan. Det var deres opgave at sammenkalde bymændene ved at tude på gade, når sognefogden eller andre udefrakommende personer havde meddelelser, ordrer eller lignende at bekendtgøre. Umiddelbart ville man tro, at sognefogden selv skulle kunne sammenkalde bymændene i enhver by i sit sogn uden medvirken af den pågældende oldermænd; men materialet fra Københavns amt synes vise noget andet. Her respekterede bønderne ikke et tilfældigt horn men mødte kun op, når der blev tudet i byens eget horn. Det turde herved være klart, at oldermændene kom til at indtage noget af en nøgleposition i udøvelsen af lokaladministrationen uden egentlig at være tillagt nogen form for officiel autoritet. Der findes i amtsarkivet flere indberetninger fra sognefogder, der beklagede sig over ikke at kunne få udført deres embedspligter, fordi en af byerne i deres sogn var uden oldermænd⁵⁹. Modforholdsreglerne fra amtmandens side bestod i sådanne sager i alvorligt at tilholde bønderne i den pågældende by om straks at vælge en oldermænd, så det administrative apparat igen kunne fungere, en politik, som amtmanden fik rentekammerets godkendelse af⁶⁰. Der findes ingen eksempler på, at bønderne sad et sådant pålæg overhørigt.

Med den udformning og det indhold, som oldermandsinstitutionen generelt set synes at have haft i Københavns amt efter udskiftningen, kan man ikke sige, at funktioner fra det traditionelle (interne) landsbystyre inkorporeredes i det nye sognefogedembederne (der ses i denne forbindelse bort fra den politimyndighed, som oldermændene i lighed med sogne- og bondefogder var blevet tillagt i deres byer ved forordningen af 25/3 1791 om politivæsenet på landet). Det kan imidlertid ikke udelukkes,

at man ved undersøgelser i en uudsiftet egn vil kunne finde eksempler herpå⁶¹; men i givet fald vil en principiel forskel gøre sig gældende: oldermændene havde i den pågældende funktion kun kompetence over for sin egen by, sognefogden derimod overfor alle byer i sognet.

De administrative opgaver, som oldermændene var blevet tildelt i forordninger og cirkulærer før sognefogedforordningens udstedelse (se f.eks. forordn. af 25/3 1791 om politivæsenet på landet samt cirk. af 9/2, 2/4 og 16/7 1791) indeholdtes også i det nyetablerede sognefogedembede, uden at forordningen af 11/11 1791 fratog oldermændene deres funktioner eller ændrede herved. Derimod tildeltes oldermændene efter 1791 kun ganske få nye opgaver af administrativ karakter. Når det skete, blev oldermændene almindeligvis underordnet sognefogderne⁶².

Et af de steder i landet, hvor man havde en sognefogedinstitution før 1791-forordningens udstedelse, var i krongodsområdet (rytterdistriktet) i Københavns amt. Der var tale om en gammel og veletableret institution, der formelt sorterede under amtmanden. Sognefogedssystemet synes at være udviklet for at lette administrationen af ryttergodset samt medvirke til, at der kun behøvedes en lille lønnet stab til at forestå den overordnede administration af området. Sognefogdernes betydning forstås bedre, når det oplyses, at administrationen af alt ryttergodset i et amt henhørte under regimentskriveren alene. Han havde ganske vist assistance af fuldmægtige og udriddere; men dette apparat kan ikke have været tilstrækkeligt, da ryttergodset efter samlingen i rytterdistrikter i 1720-21 dækkede meget store, men ganske vist arronderede områder. I f.eks. Københavns amt havde regimentskriveren det administrative ansvar over mere end 5000 tdr. htk. bøndergods eller 663 bøndergårde⁶³. I det københavnske rytterdistrikt var regimentskriverens opgaver – selv efter at bønderne havde fået skøder på deres gårde i 1766 – så omfattende, at distriktet ved kgl. resolution af 19/4 1773 blev delt op i 2 distriktshalvdele. Den ene distriktshalvdel (den sydlige) overgik til regimentskriver Nørager, den nordlige til J. P. Nordenberg, der fik officiel titel af ladefoged eller forvalter. Som medhjælp blev regimentskriver Nørager tildelt 2 og forvalter Nordenberg 3 udriddere⁶⁴. Som Lars Nielsens dagbog tydeligt viser, blev sognefogderne ikke overflødiggjort ved denne reform.

Inden det skal søges belyst, om sognefogedforordningen af 11/11 1791 tillagde Lars Nielsen nye kompetencer og i givet fald hvilke, må det imidlertid undersøges, om dagbogen kan betragtes som et fuldstændigt katalog over sognefogdens funktioner i praksis både før og efter 1791. En sådan undersøgelse vanskeliggøres imidlertid af, at sognefogedernes nærmeste foresatte, regimentskriver Nørager og forvalter Nordenbergs arkiver ikke er bevaret⁶⁵. Ligeledes er der en lakune i rytterdistriktets birketingsarkiv, hvorfor det kan være vanskeligt at belyse sognefogdernes eventuelle tilknytning til retsvæsenet før 1791. Amtsarkivet kan imidlertid i en vis udstrækning råde bod herpå. Foruden at vise amtets egen praksis ved ekspedition af de sager, centraladministrationen udsendte til viderekommunikation, åbner arkivet mulighed for at følge den praktiske afvikling af opgaver, som amtmanden selv foranstaltede løst. Det var nemlig almindelig praksis, at regimentskriveren eller amtsforvalteren sendte en tilbagemelding til amtmanden om sagens udfald, almindeligvis med de senere tilkomne dokumenter (f.eks. breve fra sognefogderne) vedlagt som bilag. Også med hensyn til spørgsmålet om sognefogdernes tilknytning til retsvæsenet er der hjælp at hente i amtets arkiv, idet birkedommeren i vid udstrækning underrettede

amtmanden om aktiviteterne ved birkeretten og om egentlige politisager. Dette indberetningsmateriale med tilhørende bilag kan ikke karakteriseres som fuldstændigt men kan alligevel antyde en tendens.

Undersøger man først dagbogens repræsentativitet med henblik på de typer af opgaver, som sognefogderne løste før 1791-forordningens udstedelse, må den på grundlag af kontrolmaterialet karakteriseres som komplet bortset fra 1 punkt. Det drejer sig om Lars Nielsens rolle som formidler af bøndernes svar på konkrete forespørgsler fra rentekammer eller amtmand, f.eks. som det kommer til udtryk i forbindelse med spørgsmålet om hoveriafløsningen, hvor Lars Nielsen hvert år fra 1785–92 indsendte bøndernes svar på en forespørgsel fra rentekammeret⁶⁶. At dagbogen stort set kan karakteriseres som komplet med hensyn til de typer af opgaver, som sognefogder almindeligvis løste, er imidlertid ikke ensbetydende med, at den registrer alle de embedsforretninger, Lars Nielsen foretog⁶⁷.

Ser man på sognefogdernes funktioner før udstedelsen af sognefogedforordningen i 1791, således som det kommer til udtryk i dagbogen og i amtets arkiver, var en af deres hovedopgaver at bekendtgøre central- og lokaladministrationens bestemmelser og meddelelser for sognets beboere. Der kunne være tale om bestemmelser af generel karakter bestemt for alle landsbybeboere (f.eks. cirkulærer) eller af mere speciel karakter, bestemt for en enkelt eller et begrænset antal landsbybeboere⁶⁸. Men sognefogden var ikke blot talerør for central- og lokaladministrationen overfor landsbybeboerne men indtog også en aktiv rolle i kommunikationen den modsatte vej⁶⁹. En anden hovedfunktion var at tilsige bønderne til det pålagte pligtarbejde⁷⁰. Endvidere havde sognefogderne typiske forvaltningsmæssige opgaver, f.eks. ved udskrivning af bøndernes leverancer af forrådsfourage⁷¹, ligesom man på grundlag af Kanc. prom. af 13/8 1805 må konkludere, at skatteopkrævningen i amtet sorterede under sognefogderne. Endelig skulle sognefogderne udføre de mere specielle opgaver, som de fik pålagt af amtmanden og/eller regimentskrivener. Et eksempel herpå er de foretagne eftersøgninger efter betlere og løsgængere⁷².

Som disse eksempler tydeligt viser, var amtets sognefogedinstitution før 1791-forordningen udelukkende et administrativt apparat i hænderne på lokalforvaltningen (amtmanden og regimentskrivener), hvorimod der ingen fast tilknytning var til retsvæsenet. I retsvæsenet brugte man derimod de såkaldte tingmænd⁷³. Ganske vist findes der eksempler på, at sognefogder har foretaget f.eks. ligsyn efter pålæg fra birkedommeren; men det synes kun at være sket, hvis birkedommeren – som i den nævnte sag – selv var forhindret i at møde op. Ej heller som vidner ved ligsyn synes sognefogderne at have haft forrang frem for andre bønder. Eksekutionsforretninger afvikledes heller ikke i sognefogdernes regi. Lars Nielsen nævner ganske vist i dagbogen, at han i jan. 1791 deltog ved en eksekutionsforretning, der var gået om⁷⁵. Ved den første forretning var han imidlertid ikke til stede⁷⁶. Ved den anden forretning synes han da også kun at have fungeret som vitterlighedsvidne.

Set på baggrund af Lars Nielsens dagbog og det arkivalske materiale fra Københavns amt må den sognefogedinstitution, der etableredes ved forordningen af 11/11 1791, siges at indeholde både nyskabte og allerede eksisterende funktioner. Nyskabt var den nærmere tilknytning til retsvæsenet (at skulle »udføre rettens betjentes befalinger og foranstaltninger«). Ny var den offentlige eksekutionsmyndighed. Ligeledes var det nyt, at sognefogderne kunne pålægge alle husmændene i sognet (og ikke blot i fogdens hjemby) at forrette offentlige brevrejser. Derimod kan den politimyn-

dighed, som sognefogderne også blev tillagt, ikke betragtes som en egentlig nyskabelse. Den må betragtes som en kodifikation af forordningen af 25/3 1791 om politivæsenet på landet. Sognefogedforordningen betød imidlertid ikke kun nye funktioner til sognefogderne. Den ændrede også den allerede eksisterende sognefogedinstitutions karakter. Det indtryk, man får af sognefogedinstitutionen før 1791 er, at der var tale om et meget passivt administrativt apparat, der kun handlede efter ordre fra amtmanden eller regimentskriveren. Med forordningen blev institutionen gjort dynamisk, idet sognefogderne blev pålagt at udøve deres myndighed i konkrete spørgsmål, uden først at skulle have ordre ovenfra. Ligeledes blev de pålagt straks at pågribe betlere og omløbere, når sådanne optrådte i sognet. Funktionen »at pågribe betlere« var ikke ny. Tidligere havde den blot fundet sted ved koordinerede aktioner, der efter ordre fra amtmanden gennemførtes i større dele af eller overalt i hele amtet.

Sognefogdernes pligter forblev ikke ved de, der var bestemt i forordningen af 11/11 1791. Nye kom til, f. eks. i forordningen af 13/12 1793 om vejevæsenet i Danmark, i forbindelse med hegnsvæsenet (forordn. af 29/10 1794) etc. Som en belønning for de ekstra pligter, sognefogderne blev pålagt i årene efter udstedelsen af forordningen af 11/11 1791, blev der ved reskript af 6/6 1794 åbnet mulighed for, at de kunne optræde som taksationsmænd ved udskiftninger, ved skifter, ved fæsteforandringer i henhold til forordningen af 8/6 1787 samt ved taksationer af bøndergårde, der blev sat til pant for børnepenge eller andre publique midler. Dette reskript nævner Lars Nielsen også⁷⁷. Som dagbogen viser, hørte han til de sognefogder, der benyttede sig af muligheden for denne ekstrajobbet.

I sognefogedforordningen var der imidlertid også åbnet mulighed for, at amtmændene kunne tillægge sognefogderne specielle kompetencer alt efter det pågældende amts særdeles omstændigheder. Det synes ikke umiddelbart at have haft konsekvenser for Lars Nielsen, mens Farum sogn henhørte under Københavns amt; men da sognet ved amtsreformen i 1800 blev henlagt under Frederiksborg amt, fik han endnu en opgave at løse. I lighed med de andre sognefogder i Frederiksborg amt fik han i henhold til kanc. promemoria af 4/9 1790 myndighed til at foretage registrerings- og vurderingsforretninger af dødsboer i sit sogn. Eksempler på sådanne registreringsforretninger, udfærdiget af Lars Nielsen, findes bevaret i Frederiksborg amtstuearkiv⁷⁸.

Undersøgelsen i amtsarkivet giver ikke blot et indtryk af de forskellige funktioner, sognefogderne kunne have før 1791-forordningen, men giver også en antydning af hvad man kunne kaldes sognefogdernes aktivitetsniveau (forstået som mængden af pålagte/løste opgaver over tiden). Dagbogen giver jo umiddelbart udseende af, at de først fik betydning som lokaladministrativ faktor efter 1789; men det turde stå klart, at man ikke kan tillade sig at se bort fra dagbogens ophavssituation. Som det nedenfor vil fremgå⁷⁹, er dagbogen i den overleverede form sandsynligvis først påbegyndt i 1789. Den første del af dagbogen er utvivlsomt rekonstrueret på grundlag af materiale fra Lars Niensens arkiv; men heri kunne man – måske bortset fra tilsendte forordninger og cirkulærer – ikke forvente at finde rudimenter af materiale af administrativ karakter. Det synes nemlig at have været administrativ praksis, at sognefogderne returnerede samtlige tilsendte dokumenter til regimentskriveren/forvalteren eller amtmanden. Uden at antallet af embedsforretninger udført af sognefogderne er gjort op i årsgennemsnit, tyder en pilotundersøgelse i amtets arkiv på, at sognefog-

derne også før 1789 indgik som et vigtigt led i det administrative hierarki. De udførte alle tænkelige opgaver, som amtmand og regimentskriver havde behov for og udtrykte ønske om at få udført. Forordningen af 11/11 1791 medførte uvilkårligt en stigning i sognefogdernes aktivitetsniveau, idet de jo blev tillagt nye funktioner. Forskellen kan imidlertid ikke karakteriseres som så markant, som man får indtryk af på grundlag af Lars Nielsens dagbog. Af større betydning for aktivitetsniveauet var det derimod, at administrationen af krongodset i 1792 blev henlagt under amtsforvalteren. Hvor der tidligere havde været to embedsmænd til at forestå administrationen af området, var der nu kun en. Denne administrative omlægning betød ikke blot en øget mængde embedsforretninger for sognefogderne. Den betød også en ændring i karakteren af de opgaver, de udførte. F. eks. findes der tegn på, at amtmanden og amtsforvalteren på nogle punkter ligestillede landvæsenskommissærerne og sognefogderne. Det kommer til udtryk ved, at forretninger, der traditionelt var blevet afviklet i landvæsenskommissionens regi, blev bortdelegeret til sognefogderne. For Lars Nielsens vedkommende giver det sig f. eks. til kende ved, at han d. 24/5 1792 (ikke nævnt i dagbogen) efter ordre fra amtsforvalteren holdt en forretning, hvor 2 gårdmænd fra Bistrup takserede omfanget af 6 bønders ulovlige gærdselshugst i Staunsholt by, en taksationsforretning, der siden blev lagt til grund for rentekammerets strafudmåling⁸⁰. Tydeligere kommer sognefogdernes indtrængen på landvæsenskommissionens traditionelle embedsområde nok til udtryk ved, at amtmanden/amtsforvalteren sendte f. eks. udskiftningsansøgninger til udtalelse hos den stedlige sognefoged og ikke til landvæsenskommissionen, hvilket ellers tidligere havde været tilfældet. Da 6 Farum-bønder i 1794 ansøgte om udskiftning af byens overdrev, sendte amtsforvalteren ansøgningen til udtalelse hos Lars Nielsen. Han svarede, at han ikke anså overdrevsudskiftningen for nødvendig. Til gengæld dekretede han en omudskiftning af byens vangjorder⁸¹. Efter fornyet ansøgning blev omudskiftningen gennemført i 1799 samtidig med at byens overdrev blev udskiftet⁸².

Sognefogdernes arbejdsbyrde øgedes ikke blot ved de nye funktioner, de blev tillagt i forordningen af 11/11 1791, og ved det nye antal opgaver, de blev tildelt som følge af omlægningen af den overordnede administration for området. Også andre instanser gjorde brug af den nu officielt anerkendte sognefogedinstitution i deres administrative arbejde. I 1793 medvirkede Lars Nielsen f. eks. efter ordre fra sognepræsten, hr. Kampmann, ved udarbejdelsen af skattemandtaller i forbindelse med opkrævning af indersteskat⁸³. Materialet tyder ikke på, at sognefogderne normalt deltog ved udarbejdelsen af skattemandtaller men viser på den anden side, at også sognepræsten kunne have nytte af den lokale sognefogeds erfaring og lokalkendskab i sit eget administrative arbejde. Sognefogedforordningen af 11/11 1791 betød altså ikke blot en bestemmelse af embedets indhold. Ved at legalisere institutionen som et led i den offentlige administration var der også skabt latent mulighed for, at alle og enhver kunne rette henvendelse til og gøre brug af sognefogden i spørgsmål om lokale forhold.

Et sidste lokaladministrativt aspekt, som Lars Nielsens dagbog også berører, skal kort omtales her. Det drejer sig om spørgsmålet om husmændenes aktive deltagelse i lokaladministrationen. Som allerede nævnt blev sognefogderne i forordningen af 11/11 1791 bemyndiget til at pålægge sognets husmænd efter omgang at forrette offentlige brevrejser. Denne bemyndigelse blev indskærpet ved cirkulære af 7/7

Den 27de Maj 1793 var en
 offentlig stanshold gaarvænn
 ved Tinget og ved tog andens
 indligning samme dag den 27^{de}
 2de af Jens Carstensen's hær
 betalt, og blev nu nu til og 27^{de}
 stansholdt ud i præ

Den 28 færd vi an for Njelles
 lig blev med nord vest vind
 at sejrsat i nat møde taget
 fimm af Løys Baget om nat
 fra - mellem og følgende dag
 kom og mange dron Løys om
 gage og sun; det var 29de maj
 den på fulde nat for det
 for forvelig fart - 31 maj spind
 Kone og Abes mabn prof fult

Hans Placet
 skal for ind m. om ind aar 17
 logte til den. Extraordinær
 godgjørals for Uvagen af 2
 Gæstebrevet, di Ap. Gæsteb

1792. Det var imidlertid ikke første gang, at husmændene i Københavns amt blev pålagt konkrete opgaver eller aktiv deltagelse i udøvelse af lokaladministrationen. Allerede i 1775 var det ved reskript af 21. dec. bestemt, at husmændene i Københavns amt skulle yde vagthold i forbindelse med delinkventers transport⁸⁴.

Problemerne omkring husmændenes inddragelse i det administrative arbejde lå først og fremmest i at få dem tilsagt til de opgaver, de skulle udføre. Når bønderne skulle tilsiges til arbejde, foregik det i Københavns amt på den måde, at der ved gadetudning blev kaldt sammen til gadestævne, hvor den egentlige underretning om arbejdets karakter og omfang så blev givet. Husmændene havde imidlertid ingen tradition for at møde på gadestævne, idet dets hovedfunktion i fællesskabets dage havde været at fastlægge byens markers drift, en sag, der var de jordløse husmænd uvedkommende. Sognefogderne kunne derfor ikke bruge gadestævnet som forum for bekendtgørelser for husmændene men måtte gå fra hus til hus, når der var meddelelser specielt rettet til dem eller når de skulle tilsiges til at udføre de omtalte pligt opgaver.

De praktiske vanskeligheder og den øgede arbejdsbyrde, som dette forhold affødte, førte til, at Hans Jensen, sognefoged i Søllerød sogn, den 5/11 1792 sendte en klage til amtsforvalter Nørager over, at husmændene ikke ville møde på gadestævne⁸⁵. Klagen videresendtes til amtmanden, der resolverede, at husmændene skulle være pligtige til at møde på gadestævne⁸⁶. I mange byer i Københavns amt fandtes der imidlertid en meget stor husmandsbefolkning. F. eks. var der i Valby ca. 99 husmænd og 17 gårdmænd⁸⁷. Af hensyn til de praktiske vanskeligheder, det ville medføre, hvis alle husmænd skulle møde på gadestævne, traf amtsforvalteren kort efter beslutning om, at husmændene skulle vælge en oldermænd i hver by⁸⁸. Husmændenes oldermænd skulle møde på bøndernes gadestævne og være ansvarlig for videresendelsen af bekendtgørelser mm. til byens øvrige husmænd⁸⁹.

Efter udsendelse af disse cirkulærer kan der ikke konstateres problemer omkring husmændenes deltagelse i det lokaladministrative arbejde bortset fra Valby by, hvor den store husmandsbefolkning både nægtede at udføre de pålagte opgaver og at vælge oldermænd⁹⁰. Problemerne omkring netop denne by må nok ses i lyset af, at byens husmandsbefolkning bestod af en uegentlig husmandsklasse, der – som 1787- og 1801-folketællingerne tydeligt viser – ikke arbejdede for bønderne men derimod ernærede sig ved handel eller anden form for beskæftigelse i hovedstaden.

Beskrivelse af dagbogen og udgivelsesprincipper

Originalen af Lars Niensens dagbog findes i Det kongelige Biblioteks håndskriftsamling under katalogsignaturen Ny kgl. Samling 1004 8°. Dagbogen måler 13x10x2 cm. Den har et forsideomslag af træ med en påskrift, hvoraf kun L.N.S. (Lars Nielsen) er læselig. På dagbogens ryg findes rester af et rygbind. Det må derfor antages, at både dagbogens ryg og bagside oprindeligt har været forsynet med en form for fast indbinding. I den overleverede form udgøres bogens bagside af en fuldt beskrevet side. At dagbogen ender så pludseligt og uden at have en egentlig bagside kunne tyde på, at dagbogen ikke er overleveret fuldstændigt. Der kan være gået enkelte sider tabt samtidig eller efter at det faste bagsidebind forsvandt. Men man kan heller ikke se bort fra, at der måske har eksisteret en egentlig fortsættelse af dagbogen. Antagelsen heraf bygger på en efterskrift, der findes i den første udgave af Lars Niensens dag-

bog. Overfor udgiveren P. Hansen skulle Lars Niensens dattersøn Niels Mogensen i Lille Værløse have oplyst, at han i sin ungdom der på gården ofte havde læst i en dagbog, der var skrevet af hans morfader Lars Nielsen. Det kunne ikke have været den nu eksisterende, idet Niels Mogensen påstod, at den omtalte dagbog var i folio og omhandlede en senere tid⁹¹. Oplysningerne kan ikke verificeres; men meget tyder på, at Lars Nielsen bevarede interessen for at føre dagbog efter 1794. F. eks. er den nu eksisterende del af dagbogen på visse punkter ført à jour frem til 1814. Derimod må det anses for udelukket, at der har eksisteret en tidligere dagbog end den overleverede⁹².

Alle dagbogens recto-sider er fortløbende paginerede med ulige tal. I udgaven er også verso-sidetallene medtaget. Sideskifte er i udgaven markeret ved to lodrette streger, hvorimellem sidetallet er anført. Dagbogen er i sin helhed velbevaret. Da sidernes yderkant ikke har margin, er enkelte bogstaver gået tabt. Skriften er generelt set let læselig men noget uensartet. Enkelte steder står indførslerne meget svagt. En tydning af disse steder er mulig gjort ved at læse en mikrofilmoptagelse af dagbogen i et læseapparat.

Dagbogen kan ikke være påbegyndt så tidligt som den måske umiddelbart giver indtryk af (den første egentlige dagbogsside er fra 1774 [4]). I den oversigt over børnenes navne og fødselsdage, som Lars Nielsen giver i dagbogens indledning, er 1787 det sidste årstal, der nævnes (der ses bort fra oplysningerne om tidspunktet for børnenes giftermål, idet der her er tale om senere tilføjelser). Da skriften på siderne [4] og [5] er meget ensartet og blækfarven den samme, må man fastsætte dagbogens terminus post quem til 1787. Sandsynligvis er dagbogen i den overleverede form først påbegyndt omkring 1789. Der er en form for brud i dagbogen omkring dette år. F. eks. er der en tydelig forskel i mængden af indførsler for de enkelte år i perioden 1771–1788 (incl.) og tiden derefter. Indførslerne bliver også mere detaljerede og der findes det første tilløb til en underskrift midt i dagbogsteksten. Nogle indførsler for perioden 1789–1794 synes at være sket løbende dag for dag, men hovedparten må anses for at være indført samlet for større eller mindre tidsintervaller, jvf. bemærkningerne om et bestemt vejrlig, der fortsatte i en periode, anvendelsen af »igår« og »idag« og de underskrifter med dato, som Lars Nielsen af og til afslutter en indførsel med. Disse samlede indførsler må være udarbejdet enten efter hukommelsen eller på grundlag af notater, sikkert i høj grad det sidste, idet man ved kontrol med andet kildemateriale finder en iøjnefaldende overensstemmelse mellem dagbogens og kontrolmaterialets oplysninger. Man må i denne forbindelse heller ikke glemme, at Lars Nielsen havde et arkiv i sit »schatol«⁹³. Det er utvivlsomt et udvalg af materiale herfra, den rekonstruerede del af dagbogen er udarbejdet på grundlag af. Nogle af de regningsudkast, notater mm., der var blevet brugt ved rekonstruktionen, opbevarede endnu sammen med dagbogen i 1879⁹⁴. At dagbogen efter 1789 er ført med kortere intervaller og da i vid udstrækning på grundlag af skriftlige notater, er imidlertid ikke ensbetydende med, at den herefter er fuldstændig i sin skildring af Lars Niensens liv og færden. Som allerede nævnt findes der flere eksempler på udførte embedsforretninger, der er udeladt i dagbogen. Hertil kommer en udeladelse, der – forudsat den er bevidst – må karakteriseres som tendentiøs. Man fornemmer flere steder i bogen, at der har bestået et spændt forhold mellem landsbybønderne på den ene og Hans hjulmand på den anden side. Ligeledes taler Lars Nielsen i forbindelse med spørgsmålet om brand i rugen diffust om »fjender«, der tilsyneladende gottede

sig over den ellers dygtige landmands uheld⁹⁵. Udeladt er derimod en episode, der kunne få læseren til at opfatte Lars Nielsen som voldsmand. I 1791 anmeldte Hans hjulmand Lars Nielsen for overfald⁹⁶. På grund af denne anmeldelse var han d. 29/10 1791 efter udeblivelse fra et tidligere møde i sagen indkaldt på amtets kontor for at afgive sin erklæring. Han afviste klagerens påstand, hvorefter sagen blev henvist til retten. Her synes den at være strandet på, at Hans hjulmand ikke kunne opnå *beneficium paupertatis*⁹⁷. Spørgsmålet skyld – ikke skyld kan ikke afgøres og er for så vist ligegyldigt, men påfaldende er dagbogens tavshed om anklagen.

Indførslerne i dagbogen er ikke opstillet efter et fast system. I nogle tilfælde er den enkelte dags indførsel begyndt på ny linje, i andre er indførsler fra flere dage skrevet sammen under et afsnit. Ofte er der store mellemrum mellem de enkelte indførsler, hvorved der var afsat plads til senere tilføjelser. I udgaven bringes indførslerne af pladshensyn fortløbende. Adskillelse ved tankestreg viser, at der er afsnit mellem to indførsler i dagbogen. Dog er det tilstræbt kun at samle indførsler fra en måned i samme afsnit, men det har ikke været muligt overalt p.g.a. flydende overgange mellem 2 måneder (se f. eks. |51|). I sådanne situationer påbegyndes i udgaven et nyt afsnit ved først givne lejlighed. Ligeledes gengives dagbogens regnskaber, udsæds- og høstudbytteoversigter, taksationsnotater, kopier af breve og reskripter i den opstilling de findes i i dagbogen. Månedens navn er i dagbogen normalt anført i forkortet form bag datoen, men er i enkelte tilfælde anbragt som overskrift midt på siden. Udgaven følger dagbogens praksis. Årstal og måneders navne, som dagbogen i nogle tilfælde gentager som overskrift over flere side, gengives i udgaven kun en gang ved årets henholdsvis månedens begyndelse. Årstalsskifte gengives i udgaven med udhævede typer.

Om udgivelsesprincipperne gælder endvidere følgende: Dagbogens tekst gengives ord- og bogstavret uden rettelser i forfatterens ortografi. Fejlagtigt gentagne ord gengives kun en gang. Rettelser og udstregninger er medtaget, hvor de skønnes at være af betydning for forståelsen af dagbogen eller dens karakter. Det drejer sig især om indførslerne om udlånene. Disse notitser er overstreget, hvilket efter udgiverens mening skal opfattes som en udslettelse foretaget ved lånenes indfrielse. Hvor en udstregning dækker over en ren forskrivning, er den ikke medtaget. Tilføjelser mellem indførslerne er uden videre indføjte på deres rette plads. Forfatteren er ikke konsekvent i sin brug af store og små bogstaver. I udgaven følges moderne praksis. I enkelte tilfælde (f. eks. ved markbetegnelser) kan det være vanskeligt at skelne sikkert mellem egennavn og fællesnavne. I tvivlstilfælde har udgiveren valgt at betragte betegnelsene som egennavn og har altså skrevet dem med stort. Med hensyn til ordellingen er dagbogen fulgt så langt som praktisk muligt. I nogle tilfælde er ord midt på linjen delt med et lighedstegn. I udgaven er sådanne ord uden videre skrevet ud i et. Dagbogens forkortelser gengives uændret, hvor de i sig selv eller ud fra konteksten er umiddelbart forståelige. Forfatteren anvender punktum og kolon som forkortelsesmarkering. Måneden april forkortes ofte ap uden anvendelse af forkortelsestegn. Hvor en forkortelse er opløst i udgaven, er de manglende bogstaver tilføjet i skarpe klammer. Ligeledes er bogstaver, der er gået tabt ved tekstbeskædigelser, tilføjet i skarpe klammer.

Dagbogens tegnsætning gengives uændret bortset fra anvendelsen af tankestreg. Dette tegn optræder hyppigt som punktum. I udgaven anvendes punktum i stedet (tankestreg i udgaven markerer nyt afsnit i dagbogen, jvf. ovenfor). Hvor tankestre-

ger i dagbogen er anvendt parentetisk, er de i udgaven erstattet med en parentes. Udgiveren har ikke tilføjet tegn, der mangler efter moderne retskrivning.

Mønt-, mål- og vægtbetegnelser, der i dagbogen er forkortet ved specielle tegn, gengives i udgaven i delvis opløste former. Følgende former anvendes: rd. (rigsdaler), mk. (mark), sk. (skilling), pd. (pund), lpd. (lispund), td. (tønde(r)) og skp. (skæppe(r)). Hvor forfatteren bruger andre former end de omtalte forkortelsestegn, evt. skriver betegnelserne fuldt ud eller bruger anden forkortelse (fjerdingskar forkortes almindeligvis fj.), gengives de i udgaven i oprindelig form i forfatterens ortografi. Bestemmelsesendelser (pd.et, mk.en, sk.en etc.) medtages kun, hvor dagbogen har dem.

Udgi-verens egne tilføjelser og kommentarer i teksten er sat i kursiv i skarpe klammer. Udgaven er forsynet med noter, der dog ikke gør krav på at være udtømmende. I noterne er det bl. a. tilstræbt at forklare ord og vendinger, der ikke skønnes at være almindelig kendte. Ordforklaringen bygger udelukkende på Ordbog over det danske sprog I-XXVII. København 1919-1954. Derimod foretages der ikke en egentlig personidentifikation i noterne. Kun i tilfælde, hvor et navn optræder i forkortet eller ufuldstændig form i teksten, identificeres personen i en note. Ellers henvises der generelt til personregistret, hvor dagbogens persongalleri er identificeret i den udstrækning, det har været muligt og overkommeligt. Udgaven er endvidere forsynet med et stedregister, hvori marknavne dog ikke er medtaget.

Lad det til sidst være udgiveren tilladt at bringe en tak til Landbohistorisk Selskab for overdragelsen af arbejdet med genudgivelsen af Lars Niensens dagbog samt til lektor, mag. art. Claus Bjørn for værdifuld vejledning under arbejdets praktiske afvikling.

JØRGEN DIECKMANN RASMUSSEN

Noter til indledningen

1. Dagbogen har tidligere været udgivet af en af Lars Niensens efterkommere, sogneråds-, amtsråds- og folketingsmedlem Højre-politikeren Peder Hansen, under titlen: Familieninder og erindringer fra Farum og omegn. Lyngby 1879-81.
2. LAS. Farum sogn. Kirkebog 1724-89 (194.2) p 72
Det skal her nævnes, at de dateringer, Lars Nielsen anfører i dagbogens indledning, for sin egen fødsel og døb, forældrenes (også stedfaderens) død, sin egen troløvelse og vielse, børnenes fødsel og vielse stemmer overens med kirkebogens oplysninger bortset fra 2 tilfælde. Det ene vedrører dateringen af datteren Kirstens fødselsdag (se p. 3), det andet sønnen Niels' bryllup, som Lars Nielsen daterer til den 19/2 1795, men hvor kirkebogen siger d. 20/2 1795.
3. Hansen, P. H. (udg.), op. cit. p 108.
4. RA. (rtk. 2211.129) Relations- og resolutionsprotokol for Danmark 1766. Res. nr. 62.
5. LAS. Københavns rytterdistrikts birk. Fortegnelse over tinglæste skøder fra Kongen og Bernstoff gods 1767-68. Nr. 590.
6. LAS. Københavns rytterdistrikts birk. Skøde- og panteprotokol litra E: 1770-76, fol. 165.
7. LAS. Farum sogn. Kirkebog 1724-89 (194.2) p. 200.
8. LAS. Københavns rytterdistrikts birk. Skøde- og panteprotokol litra Q 1815-17. fol. 55f.

- 8a. Bjørn Kornerup: »Huskopulation« i Håndbog for danske lokalhistorikere. Udg. af Dansk Historisk Fællesforening 1952–56. p. 279.
9. Hansen, P. H. (udg.), op. cit. p. 103ff.
10. Nordenberg til amtm. Scheel Plessen 14/5 1774. LAS. Københavns amt. Breve fra regimentskriverværden vedr. Ølstykke herred 1773–92.
11. Se herom p. 16ff.
12. Om denne udskiftning, se Birte Stig Jørgensen: »Udskiftningen af krongodset i Nordsjælland« i Fra Frederiksborg amt 1966.
13. RA. (rtk. 2411.19). Relations- og resolutionsprotokol 1785. Res. nr. 37.
Begrundelsen for at udpege selvejere til taksationsmænd var ikke, at de skulle have bedre forudsætninger for at bestride hvervet end fæstebønder. Kommissionen fremhævede nemlig i sin indstilling, at da de bestandige taksationsmænd ville få nok at bestille hele foråret, sommeren og høsten, skulle man helst vælge selvejere, der havde formue til at holde en avlskarl til at forestå driften af deres gård, mens de var bortrejst.
14. Sagens akter, se RA. (rtk. 2481.166) Rentekammerets landvæsenskontor. Journalsager ad journal FF 1785, ved nr. 373.
15. RA. (rtk. 2411.20). Danske relations- og resolutionsprotokol 1785. Res. nr. 180.
16. Som note 14.
17. RA. (rtk. 2481.130). Rentekammerets landvæsenskontor. Journalsager ad journal Y 1783, nr. 329.
18. RA. (rtk. 2481.240). Rentekammerets landvæsenskontor. Journalsager ad hovedjournal 1788, ved nr. 1371.
19. LAS. Københavns rytterdistrikts birk. Skøde- og panteprotokol E₁ 1770–76, fol. 164b.
20. LAS. Københavns rytterdistrikts birk. Skøde- og panteprotokol F₁ 1782–86, fol. 234b–235.
21. Som foregående note.
22. LAS. Københavns rytterdistrikts birk. Skøde- og panteprotokol N: 1811–12, fol. 616b.
23. LAS. Københavns rytterdistrikts birk. Skøde- og panteprotokol Q 1815–17, fol. 55f.
- 23a. I 1780 blev Staunsholt bønderne idømt en bøde for ulovlig skovhugst. I to supplikker af hhv. 14/10 og 14/12 1780, begge udfærdiget af Lars Nielsen med de andre bønder som medunderskrivere, bad de Rentekammeret om fritagelse, hvilket blev bevilget ved rentekammerets af 27/1 1781 til trods for overforstmasterens modstand (se RA. (rtk. 2481.99). Rentekammerets landvæsenskontor. Journalsager ad journal O 1780, nr. 426 samt (rtk. 2481.101). Journalsager ad journal Q 1780–81, ved nr. 216).
24. MA. 9. Beskrivelsesprotokol og sammendrag af indberetninger.
25. MA. Sogneprotokol 9.01 Farum sogn. fol. 43.
26. RA. Danske Kancelli, 4. departement. Journal 1809, nr. 238, 754 og 1211.
27. Fremgår af et brev, som findes aftrykt i den første udgave af Lars Niensens dagbog, p. 102.
28. LAS. Frederiksborg amtstue. Indkomne breve 1809, nr. 136.
29. LAS. Københavns rytterdistrikts birk. Skøde- og panteprotokol Q 1815–17, fol. 513.
30. LAS. Frederiksborg amt. Lægdsrulle, lægd. 26. 1816.
31. Uddelingen blev for Københavns amts vedkommende foretaget af amtsforvalter Andersen. LAS. Københavns amt. Rentekammerbreve 1795. 2. halvår, læg. sept.
32. Pedersen, H., De danske landbrug. København 1928 p. 4.
33. RA. Chr. VI's matrikel. Markbog nr. 17. Københavns amt, Ølstykke herred. Farum sogn.
34. Om denne reform, se Rockstroh, K. C.: Frederik IV's godspolitik 1715–20« i Hist. Tidsskrift. 9 rk. 3. bd. p. 1ff.
35. RA. (rtk. 2215.156). Hovedkrigs- og portionsjordebog for Københavns distrikt fra 1718, fol. 61ff.
36. Rockstroh, K. C. op. cit. p. 37ff.
37. Holm, Edv., Danmark-Norges historie 1720–1814. Bd. 4₁. København 1902 p. 307f.
38. RA. (rtk. 2211.129). Relations- og resolutionsprotokol for Danmark 1766. Res. nr. 62.
39. Et standardskøde findes aftrykt hos Hansen, P., Nogle historiske optegnelser, især om det københavnske rytterdistrikt. København 1866 p. 36ff.
40. Se min afhandling, Bønderne og udskiftningen. En undersøgelse af udskiftningen i det

- københavnske rytterdistrikt med særlig henblik på bøndernes holdning. København 1977. p. 19f.
41. Sagens akter, se RA. (rtk. 2422.682). Sjæll. renteskriverkontor. Sager vedr. høhoveriet og dets ophævelse på de kgl. vange i Københavns amt 1784–97.
  42. Pedersen, H., op cit. p. 4.
  43. Rockstroh, K. C.: op. cit. p. 37 note 2.
  44. Opgjort på grundlag af den i note 35 nævnte kilde.
  45. Se min afhandling p. 20f.
  46. Se endv. min afhandling p. 19f.
  47. Samtlige Staunsholt bønder til rentekammeret 12/6 1775. RA. (rtk. 2481.168). Rentekammerets landvæsenskontor. Journalsager ad journal GG 1785, ved nr. 134.
  48. MA. Sogneprotokol 9.01. Farum sogn.
  49. LAS. Sjællands stiftamt. Brandtaksationsforretninger 1771–74. Pk. 5 nr. 272.
  50. LAS. Gml. Københavns amt. Konceptdesignationer over de fra Københavns amts kontor til branddirektøren afleverede brandtaksationsforretninger. Sokkelund, Smørum, Ølstykke herred samt Amagerland. 1800. Læg Ølstykke herred.
  51. Se note 41.
  - 51a. Om en diskussion af dette spørgsmål se Poul Thestrup, *The Standard og Living in Copenhagen 1730–1800*. København 1971. p. 63ff.
  52. Se f. eks. C. P. R. Petersen, *Lovlexikon eller Alfabetaisk Repertorium over den danske lovgivning og de dertil hørende offentlige aktstykker*. Bd. 5. København 1840, p. 589ff.
  53. En mere detaljeret redegørelse for det traditionelle landsbystyre og oldermandsembedets forskellige funktioner gives hos August F. Schmidt, *Oldermand og bystævne*, København 1945, og Poul Meyer, *Danske bylag*. København 1949. p. 44–46 og 106–120.
  54. Se min afhandling p. 78f.
  55. Om den undersøgelse, der viser dette, se LAS. Københavns amt. Breve fra amtsforvalteren 1795, 2. halvår. Læg december.
  56. Se p. 25.
  57. Se min afhandling p. 79.
  58. Se f. eks. prom. af 24/3 1793 fra sognefogden i Kirke Værløse sogn, Haagen Torbensen fra Bringe, til amtmand Scheel Plessen. LAS. Københavns amt. Breve fra amtsforvalteren 1793, 1. halvår.
  59. Se f. eks. sognefoged Michel Johansen, Utterslev, til forvalter Nordenberg 10/2 1790. LAS. Københavns amt. Breve fra regimentskriveren 1789–92 (2. halve københavnske distrikt), læg 1790.
  60. Se f. eks. rentekammeret til amtmand Scheel Plessen 24/7 1790. LAS. Københavns amt. Rentekammerbreve 1790, 2. halvår.
  61. Et godt undersøgelsespunkt vil formodentlig være hegnsvæsenet. Ved forordningen om hegnsvæsenet af 29/10 1794 fik sognefogderne ret til at idømme bøder for forsømmelser og ret til at foretage udpantning i mangel af betaling. En lignende funktion var ikke ualmindelig for oldermandsembederne.
  62. Se forordn. af 31/1 1794 om hudens aftagelse af kreaturer.
  63. Se min afhandling p. 18f og 121.
  64. RA. (rtk. 2411.1). Danske relations- og resolutionsprotokol 1773, res. nr. 68).
  65. For denne periode findes der kun bevaret udg. kopibøger for 3 år (se LAS. Københavns amtstue).
  66. Se note 41.
  67. F. eks. blev der på foranledning af amtmanden med jævne mellemrum afholdt eftersøgninger efter betlere og løsgængere. Lars Nielsen nævner kun en af disse eftersøgninger [64]. Om en anden af disse eftersøgninger (1778), der også endte resultatløs, se LAS. Københavns amt. Breve fra regimentskriveren (2. halve kbh.ske distrikt) 1777–79, læg 1778.
  68. Se f. eks. [39].
  69. Se ovenfor om Lars Nielsens aktivitet i forbindelse med spørgsmålet om afløsningen af bøndernes hoveri.
  70. Se f. eks. [95].
  71. Se f. eks. [50].

72. Se f. eks. [64].
73. Tingmændenes forretninger var så omfattende, at birkedommer Sundbye d. 24/1 1786 indstillede til amtmanden, at de burde nyde en form for aflønning. LAS. Københavns amt. Breve fra birkedommeren 1786–88, læg 1786.
74. Se birkedommer Sundbye til amtmand Scheel Plessen d. 23/9 1786. LAS. Københavns amt. Breve fra birkedommeren 1786–88, læg 1786.
75. Se [105].
76. Den første udpantningsforretning findes ilagt et brev af 29/12 1790 fra birkedommer Sundbye til amtmand Scheel Plessen. LAS. Københavns amt. Breve fra birkedommeren 1789–91, læg 1790.
77. Se [199].
78. LAS. Frederiksborg amtstue, afd. H. Sluttede skifter for udsognene Stenløse, Søsum, Vekso, Slagslunde, Ganløse og Farum sogne 1806–1828 (nr. 1017.77) læg diverse.
79. Se p. 25.
80. LAS. Københavns amt. Breve fra amtsforvalteren 1793, 2. halvår.
81. Sagens akter, se RA. (rtk. 2481.216). Sjæll. landvæsenskontor. Journalsager ad journal 1794, ved nr. 899.
82. RA. (rtk. 2482.131). Sjæll. landvæsenskontor. Journal 1799, nr. 798.
Det skal nævnes, at Lars Nielsen i forbindelse med denne omudskiftning med held udfoldede store bestræbelser for at skaffe husmændene jord. Motivet synes dog ikke at have været barmhjertighed men snarere at højne udskiftningens tekniske kvalitet. Det kneb nemlig med at rekruttere frivillige udflyttere til det antal udlodder, der blev anset for nødvendigt. Husmændene skulle, hvis de fik købt en gård, have denne gårds jord udlagt på den dårligste udlod, hvilket de også fik (om Lars Nielsens aktivitet, se bl. a. RA (rtk. 2482.282). Sjæll. landvæsenskontor. Journalsager ad journal 1796, ved nr. 1625).
83. RA. Københavns amts rytterdistrikts konsumtions- samt familie- og folkeskatteregnskaber pro 1792–96, regnskab 1793.
84. Lars Nielsen anfører dette reskript [46]. Der må være tale om en genudsendelse.
85. LAS. Københavns amt. Breve fra amtsforvalteren 1792, 2. halvår.
86. Se [156–57]. Særlige oldermænd for husmændene har altså ikke været så ualmindeligt som hidtil antaget (se f. eks. F. Skrubbeltrang, Den danske husmand. Bd. II. København 1954. p. 367).
87. Se min afhandling p. 121.
88. Se [170].
89. Amtsforvalter Nørager til Scheel Plessen d. 19/4 1793. LAS. Københavns amt. Breve fra amtsforvalteren 1793, 1. halvår.
90. Amtsforvalter Andersen til Scheel Plessen 26/5 1794. LAS. Københavns amt. Breve fra amtsforvalteren 1794, 1. halvår.
91. P. Hansen (udg.), op. cit. p. 101.
92. Cfr. [1–4].
93. Se [194].
94. P. Hansen (udg.), op. cit. p. IV.
95. Se [69].
96. Om disse anmeldelser af henholdsvis 29/7 og 9/9 1791, se RA. (rtk. 2482.245). Sjæll. landvæsenskontor. Journalsager 1792, ved nr. 1699.
97. LAS. Københavns amts forligsprotokol 1784–91, d. 20/10 og 29/10 1791. Se endv. foregående note.

Lars Nielsen i Staunsholt haver her optægnet noget af hans levnes løb –
– Saasom ændre i hukomelser[!] som ikke tages i pænnen lætteli glemmes og er det ofte baade skade og skam

Hvad er det bødste mand kand læ[re] sine børn – svar at tænke, at følge sandhed og være ydmyge – R. Nielsen¹

|1| Anno 1742 eer ieg født til dette kummelige verdens lyes og antaget i daabens naade pagt med gud den 22de fæbruari een torsdag i fasten

Ano 1754 den 1te may døde min s:li fader Niels Olsen i Farum

Anno 1756 fløttede min salig maader til dette sted i Staunsholt samme tid tiende ieg her i bidem hos min svoger Peder Mathisen

Anno 1760 fornyede ieg daabens pagt med Gud samme tid tiende ieg i Farum hos min salig broder Ole Nielsen i min føde gaaer

Anno 1762 langfredag blev ieg udskreven til Huusaar |2| og reyste strax efter paasge til Odense i Fyen og for blev der for at lære at exsesere til s. Hansdag, siden videre frem over Hylland[!] og Holsteen og til bage hiem fra Lubæg med et skib samme aar og kom lykkelig til Kiøbenhavn og der fra til Staunsholt vor ieg forblev vinderen over

Anno 1763 om foraaet reystee [i]jeg atter efter ordre og skulde til Holsteen men fik om bud i Odense i Fyen – Dette skede i april maanet same tid døde min stiftfader salig Niels Mathisen og forblev ieg saa hos min maader i mands sted den |3| sommer men paafulte Micheli^a toge ieg tjeneste hos salig Johan Friderich skofoget i Lillevangs huuset vor ieg for blev et aar. Derpaa fodrede min maader mig til bage til sig og for blev ieg saa hos hende og forre stod gaaerden til ieg blev eens med hende om at paa tage mtg den som skede 1768.

Anno 1769 havde ieg trolovelse med min kære koene og brylup samme aar den 1te october.

Anno 1770 velsignede Gud vor ægte seng med en datter den 4de may som for længst er tagen i den evige roe og glæde hos den som hinde i barendommen røgete: ieg mener min s:lig maader som døde anno 1776.

|4| Ao: 71 er Karen fød d: 5te octobr gift 30 septem 1791

Ano. 73 d: 16 septembr Kersten gift 29de juli 1792

Ano 75 d: 24 may Niels fød mod af: Ano 95 den 19 februari gift^{2a}, 19¾ aar gamel

Ano. 77 d: 1te juni Peder kl: 10 formiddag en søndag gift 15 octbr 1814

Ano 80 d: 2 septembr Inger mod aften en lørdag gift 6te decbr 1799 en fredag

Ano 83 d: 12 januar Ole født 1 søndag

Ano. 85 d: 22 april Mette født en fredag gift 13 marti 1812 en fredag

Ano 87 d: 11 april Rasmus født en onsdag eftermidag gift 30 juni eller skersomer 1812 viit i Gandløse kirke²

1771 langvarig skarp vinder at mand kunde ikke ploye før may dag noget betyde ligt

1778 rig høst i sær høstede ieg mæget høe og sate i stack for uden laden og 5 spenner³. Solte 12 store læs

|5| NB 1774 den 5te novembr tilagde vinderen sig med frost og sne at mægen rug jor blev usaat den 24.25.26. stærk sne og føy som fylde led og huulveye

1779 havde vi tør sommer vey[r] i næsten hele blide maanet⁴ og ved blev dette aær
– Samme aær bygede vi stuelængen

Den 28 marti plukked vaare børren bukkar⁵ og andre urder i Lille vang. – Den 31
marti sprang i luften et kruttorn ved Østerport i Kh: og gjorde stoer skade⁶

Same aær d. 10. may føde min kone en datter som blev kaldet Inger som levede i
kuns 4 uger

26. ap: begynde vi at saa havre 10 may byg

	rd.	mk.	sk.
16 1779 til Jens hiulmand dag lig 24 sk. for at bygge og			
mure. For at bygge eller op reyse huset	7	4	8
og for muer arbejde	5	4	8
Snikgeren lige ledes dagli 24 sk. for løst døre og			
vinduer med videre dette aær	13	–	–
Maleren for stuen at an stryge det fornødne	5	2	–
Glare mæsteren for 6 fag vinduer a fag 4 mk.	4	–	–
Smeden a fag at be slaa 3 mk. er	3	–	–
ver hel dør med hængsler stabeler ⁷ og klinge tøy	4	–	–
for at tægge længen	2	–	–
for øverste stue at lægge gulve og paanele 2dt aær	4	–	–
for samme at anstryge	7	–	–
for kurve vognen at fare	4	–	–
for det lille boer og folle bæng ⁷ i at fare	1	1	–
for 6 sølv skeer a stk 19 mk. 6 sk.	19	2	4
Alt paa min kost			

	rd.	mk.	sk.
7 købt og hvad kostet haver			
for kakke lovnen med fod	13	3	–
for stue uret	15	–	–
for det store skav	15	3	–
for mors drag kiste	7	3	–
for det store speyl	4	3	–
for fløy boret	1	4	–
for det lange bor med skav i foden uden skoufer	3	–	–
for den lille kakke loen i haagestuen uden fod	11	–	–
for schatollet	9	–	–
for tin terinen	3	–	–
for søl bægeret A8	14	i F. borg	
for 1 par søl spender, 22de juni 90	3	–	–
for det lille bæger, 90	4	2	–
for spender til Kesten	4	1	–
og for jubel pængne ^{7a}	2	4	–
Sølvet selger de nu for 4 mk. 4 sk. loddet, men			
saa maa man a partii betale dem aar beyds lønnen Ao 1790:			
For sølv log kruset 1791	10	3	–

I loget en forgyldt medallie naun C.F.S. og S.A.D.

|8| 1780 den 31 may [~~overstreget og erstattet med marti~~] købte ieg en 3 aærs plag i
Roskilde og gav for samme 26 rdl.

Havre saade ieg 16 tdr 5 skp.

Byg saade ieg 8 tdr 1

Rug om efter ar 10 tdr 2

Den 28de october toge ieg fülle mære^{7b} og føl paa stald

Den 10 novembr kiørde sognet fyld på Kongeveyen 169 fau men 84 kiørte sognet ikcuns fyld paa 162 faune Konge vey d: 10 ag:

1797 kiøbde jeg et søelv loget krus med en medalie i loget vor Christi kors fæstelse og daaben var afbildet for 15 rd. det er game[1]t arbeide vægtig og føert. Samme forerrede ieg min søn Niels

|9| 1781 tiilig foraaer

Den 23 april skulde ^a vi engen og da fangede en lærge unge som var uliget dette foraaer og alle rede flye færdig – Den 24 ap saade ieg havre

Mai den 9.10.12 byg . . .8 tdr 6 skp.

Den 22 agust ved mit midags moltid blev en smule klipfiske been sidende i min hals som foraarsagede mig stor elende. Dog hjælp Gud at det efter honden rondede bort – Efter gode mens raad drak ieg bomolie^{an}, havresuppe, bygsupe. Thi slimede drangge er i slige ulykkelige tilfælde tienlige.

Qvegsygen stansede med at slaa ihiel, værdien betalt af det hele folk, Københavns bye ene 7000 rexdaler

|10| 1782 havde vi stærk sne og føy og slede føre lige til 28 marti men da slog det i mæget accavet tõe

Nattn i mellum 1te og 2 ap: havde vi stærk torden og lyned som holdes for at være got tægn – Her fulde og en rig høest efter – Den 4de do. kiøbte ieg det lille brunskimlede hors i Friderichsborg for 6 rdl 4 mk. – Den 6te do. begynde vi at p[ø]lye samme dag solde ieg en graa hæst til Næbe gaaer^y fik for den 50 rdl – Den 30 ap. kiøbte ieg en sort snob¹⁰ i Roskilde af en prungere for 25 rdl 2 mk.

Den 13 may saa man de første bøge trer at bryde ud – Den 15de faldt en deyli reyn |11| – Den 24 may reyste det kongelige herskab til Fredensborg da motte Farum sogn møde ved Rudersdal med 16 par hæste og gøre be fordring til Fr[e]densborg.

Den 19de ag: begynde vi at meye

Den 3de septm fik vi indhøstet.

Den 8de nov: blev qveyet intaget – Jeg fik rug af rugloe ladet som er 2de fag 30 tdr dette aar det er mig aldri skeet før skeer og næpe – Jeg havde og mæget byg dette aar og solde ieg en del til Holte gaaer noget i Kiøbenhavn. Gud til ære – mig til gavn

|12| 1783 den 3de ap begynde vi at plye

Dette aar saade ieg havre 18–6

men byg 8–2

Dette aar havde vi tør somer og mager høest

Christian Bruns søn og Gottorms datter bleve bit af en galen hund d 3de juli den 19de do. kom atter en gal hund og bed Berde Pippers

Jeg havde mone kerseber til s: Hansdag

Den 6te ag fik vi ind høstet korn høsten

Den 25.26 september saade ieg rug samme rug fik mæget god frem gang

Den 17 decembr det var tamber dag^{10a} lagde vinderen an

|13| 1784 holder vinderen skarp ved og til lige lang varig

Den 21 ap: begynde vi at plye

Den 11. 12. 13. may saades havre, lige ledes den 14. 15. . . 14 td 5 – Dette foraaer

solde ieg mægen halm med stoer baade¹¹ de kiørte i pløyetiden med 3de vogne og kuintinoerlig kom hiem med 18 rd. foruden sise og drikkepænge: for lpd. kunde de faae 24 a 26 sk. naaer de saa vilde sælge men paa slump solde de bædre. Hieme kunde man faae 1 mk. – Den 17de may saa man først bøgen bryde ud – Den 19 og 21 saade ieg byg 9 td. 2.

Den 18de ag: begynde vi at meye.

Den 12 sep: fik vi ind høstet.

Dette efter aær saade ieg rug 11 td og fik derefter 23 td det er 2 fol

[14] 1785 begynde aaret taaleli. Men den 16 februar det var tamper dag bed den ret skarp i med sne og frost som ved blev til 11 ap: i samme tid motte vi saa vel i marti som ap ofte øse snee paa konge og lande veye. – Den 23de ap: be gynde vi at plye paa Steen holm gl joer paa anden joer kunde man ikke

May vaær mæget kol – Bøgetræerne brød næppe ud i denne maanet – dog saade vi havre 6.7.9.10.11te. Den 13.14de saade ieg korn i toften i en for 2 td. I skeppe dette fik god fremgang. Gav ved ud tærskningen 7½ fol af sig. Resten saade vi 17.18.19.20. 21de som og fik god fremgang for mig ieg saade . . . 9 td. 5 skpr. [15] Men ved ud tærskningen fik ieg igen der efter . . . 67 td. I skpr. Det er dog over 7 fol – Havde der ikke blevet taget saa mæget til skielle til ung sviin troer ieg det havde givet 8 fol – Men rugen slog feyl af dette aaers avvel den gav i vor nøye man to den efter elleve td: en skp 23 td. 2 skp.

Skalle lægen begynde ikke i Fuersøe føren 5.6.7de junii og sloe tornen brød ikke ud før midt i junii

Magrede dag¹² stærk regn – og siden kuintinuerede det med mægen regn det hele aær

Dog fik vi vor sæd nogen ledes got høstet og det siste i huus 10 sep:

Den 10de october reyste vi første gang ud at taxere jor paa Friderichesborg aamdt. Den 19de i Store Hagelsee bye og Lille Hagelse i alt 18 dage.

[16] 1786 kiøbte ieg en 4 aaers hoppe af Andris Olsen for 31 rdl

Onsdagen d: 15tende februar falt ieg i en stærk sydom med Gud være erre og tak efter 4 a 5 dage fandt ieg bædring men fand skrande syge lang tid

Vinde ren kan ikke roses eller lastes. I april nemlig den 26.27.28.30 saade ieg hav: 3de may ligesaa . . . 16 td. Ligeledes byg 5.6.9.10. 11 may i alt . . . 8 td. 4 skpr.

Herefter fik ieg i gen ved udtærskning byg 56 td. 6 skpr og af samme aaers rug avel . . . 59 td. . . . efter 10 td. 3 skr – Det vaær nær 6 fol rug og vel 6 fol byg – Det vaær en toer somer dog slog mi sæd som sees her godt til. Gud være lovet

[17] Sandt Hansdag vaær en dag som Karen ikke buerde glemme da Gud redede af døs nød saa vel som Inger fra en ophiset koe som dennem vilde myrde i tøger slavet

Dette aær fik ieg af mine kerseber 73 rd. skriver halvfiersens og tre rigsdaler.

Den 4.5 nov. sne og frost at qvæget blev in taget

Dette aær taxerede ieg og Hans 21 dage og den dag vi reyste omkring at søge bæste ior^{13a} blev anført for 2 dage . . . er 23 dage fik derfor a. dg: 16 mk. i Ballerup af Pedersen^{13b}

Den 18de may dette aær 86 ildebrand hos her forvalter Nordenberg. 1794 den 12te febru brente her atter mæget af byen af¹³.

18 1787

Den 26 januari saaes rægn bue paa himmelen

Den 14 marti be gynde vi at pløye og da vaær jorden over alt tienli

Dette aær blev og mæget frugtbaær

Ieg avlede rug 65 td.

Byg over . . . . . 80 td.

For kerse ber . . . . . 82 rd. 2 mk. 8 sk.

Dette efter aær kiøbde ieg en brun hoppe i Friderichsborg for . . . 34 rd. den var 4re i 5 aær – Den skimlede et aær eldersere

I aær ydede Farum bye til Hillerød huspital 15 læs tørve 1793 ydede Farum bye ligeledes, dog a læs 4 mk. i pænge og ikke i nature.

[19] Denne sommer byggede ieg haagestuen – Svend Svendsen var tømmer mand sniker og tækker for 1 mk. daglig

Denne sommer taxerede ieg 45 dg: blev giot giort 7 reyse dage af H.P.^{13a}

Den 2.4.9 octobr saade ieg rug ialt . . . 10 td. 7½ skp. som ikke kunde ansættes at give efter udtærskningen høyere en 4re fol naar det havde blevet nøye af torsket – Den blev saat i aftagende maanet [*Mellem denne og følgende indførsel er tilføjet Her lieutenant capitein ritmæster*]

Dette efter aær i octbr kiøbte ieg gl: grime for 14 r[d.] af C. Hansen af denne koe haver de rødgrimedede kiør deres oprindelse her i gaarden og flere stæder.

[20] 1788

Havde vi got foraaer men en tør sommer saa at høsten blev fatti. Regn pinse dag

Rug efter udtærskning til opmaaer . . . 41 td. 2 skpr eller 4re fol naær det nye havde tagedes – Byg og 4½ fol i alt . . . 45 td. . . . . saadt i tiltagende maanet – For kerse ber 63 rd.

Om foraaeret bøttede jeg mig en 4 aærs plak til af Morten Olsen i Farum og gav til bømte 20 rd. og be dægede hand det brune 8 aars og det skimledi 9 aars øy strax

Den 27de novembr ingik ieg contract med byens men at holde tyer og orne for byen og der for nyde aarlig om pense dag af byes pænge 11 rd. saa vel som ver fastelavn af ver huusmans koe 24 sk.

[21] Vinderen be gynde for al vare med sne og frost lte decembr og vaær for færdelig skarp til 15de jan: i denne frost fik mange kolfyer^{13b} i kroppen ia den var saare stærk fulene fraaes ihiel om natten vor de sade saa stærk frost kand ingen huse – Og rimmede det tillig mæget stærk

Dette aær haver ieg hat ofte forretning paa det Friderichborgske og Cronbrg districhter i alt 61 dage og fik 5 R[e]y[ser] som udgiør a. dg: 16 mk.

Den 10 octobr blev støk kussker^{13c} udtaget, den 13de hæster dog hjalp Gud at de bleve hiemme den gang¹⁴ – Herre dine velgierninger erre mange deres summer erre store hvo kand telle dem

[22] 1789 den 3de janvar om morgenen fandt jeg en død ager høene i vor tofte port som var frosen i hiel, samme tid blev og de flæste af de for frosne skent saa som Lars Søren. Niels Sørenns sønner Christen Jørens søn i Farum og mange andre – Den 15tende blev det noget bædre med frosten en hidtil stunom frost stund om tõe som ved varde saavel denne som februar men marti toge bædre fat – Den 24 janvar leverede vi husar furage og var min deel havre at levere 2 td 5 skpr høe 30 lpd. 8 pd. halm 17 lpd. 4 pd.

Den 19de fæbruari læste Tulle hos mig samme tid eller dag betalte ieg tinde og hiule rente saavel for inde væren de som afvigte aær ieg haver nu ikke mere til gode

hos ham en sommelt tinden og hiule rente foer inde værende aaer. [23] Der siges at det tordnede natten i mellu 21 og 22 fæbruari. – Faste lavns mandag var Ole i Friderichs Dals Mølle med 3 td. korn og lod male i gryn og fik der af 13 skpr – Samme aften 23 fæbru: stod et stort vit skeer mit over himmelen fra nor ost til sødvæst. Nor lysene brente til lige i nord dog lafdt dagen der paa slud og slap om morgenen men mod middag klarede det op og blev prægti soelsken – Den 27de februari var bæge skoefogederne her i byen at affordre Lars Pedersen bøder for 2de risbøyer hukket ved Hiulmose 14 rd. Jørgen Pedersen for en hukket i Lille vang 9 rd. 2 mk.

[24] Marti maanet: byger med sne og frosten toge og til ved dens begyndelse. Tamper dag var den 4de den var skarp 5.6 være 7.8.9.10.11.12 sne og frost 13.14 lige saa. 15.16.17.18.19.20 skarp frost og stelle ver 21.22.23.24.25, sne og føy 26.27 solsken 28.29.30.31. sne frost og solsken

April

1 og 2den solsken 3de sne og føy 4de tõe men slog i frost om natten 5te ind falt palme søndag klart ver formidag efter midag dongel og sne agti. Om natten frost den 6te deylig solsken 7.8.9. ligeledes og stode der om solen d: 9de en stoer ring gaar d: 10.11 stærk soel varme – Den 12te indfalt paaskedag den vaar noget taaget om morgenen kom og nogle vintaare^{14a} formidag men om efter midagen klart og prægtig. Samme dag til offer i kirken manfolk 62. piger 22 koener 4. Det var et fatti offer – Den 17 ap begynde vi at pløye [25] Til jern ploggen til sule og løv 2 lpd. og aarbyds løn til smeden 8 mk. er 17 mk. – Stk. a de 2de drag kister som ieg kiøbte af Johan Fisker kostet

Uden beslag	14 rd.
Betalt der for	21 rd.
Af qvit	7 rd.

Udgjør 28 rd.

For udtræg standersæng et læs tørv og hen føert til Gladsaxe. – Tilbage sende Fisker mig medt bud som bragte tørven 4. wede knupper, et 4 sk. suerbrød en gl. grave sꝛade d: 12te marti – Den 17de marti kiøbte i[eg] 4re stude af Jonas for 50 rd. Samme dag gjorde smeden en jern harve i stand med gl. komplæt iern dog at væse og op hukke tenderne for 1 rd. – Den 21. marti til skræder Brun for at sye

Niels trøye og brystu	1 mk.	8 sk.
Peder trøye	1 –	–
[26] Ole trøye og brystug	1 –	4 –
Jeg brystu og bugser	1 –	–
3de buller Mor, Kersten, Mette	1 –	4 –
Skomageren samme tid for skoe til Mette	2 –	4 –
Til Inger	2 –	8 –
Støvle føder til mig	11 –	–
Skov til Niels	7 –	–
Til Rasmus	2 –	–
Skov til mig og Karen af bolt	14 –	–

Den 19de ap solte ieg de 3 bæste af de 4re stude ieg kiøbte den 17 marti for 54 rd. siger fire og halvtressenstvye rd. – Stærkke regnilinger¹⁵ d: 22 og 23 ap: ia til maanedens ende

Første may stærk regn og torden – Den 4de do. solte ieg 2de 6 aastude for 45 rd. 3 mk. til Jens Christensen i Farum atter torden 5 og 6te may – Den 4.5.6. saate vi havre 16 td. saaledes

Generalstk	6-4
i Farums holm	3-7
i Bøgerholm	5-5

[27] Den 9de may saade vi hør og lagde cantøfle og samme t[i]jd saade korn ... 1 skp. – Men erder havde vi saat nogle dage for ud paa Stenholm 1½ skp. og paa toften i sveyen 1 skp. – Den 11te og 12te saade ieg korn

i Steenholm	4 td. 6 skp.
Den 13de i Lille vang	5 – 2½ skp.

er 10 td. ½ skp.

Byget fik temmelig god vægxt saavæl som havren – Af byg fik ieg 6½ fol eller 65 td. – Rugen fik skade af vinder og sne som laa forlænge da iorden under sneen ikke vaar frossen den gav brand. Jeg fik ikkuns 3 fold

Erder fra Steenholm en td. – Og af toften en td. en skp. – Det sloge got til af toften – Efter 1 skp. 9 skp. da dog børnene laa der i daglig og pluggede

[28] Bogvede i Mandehule d: 22de may og i Dybet den 28, ialt 6½ skpr – Herefter i gen 3 td. Men mæget foer slig lag og kol grund duer ikke til denne sed.

Daggen for pensedag torden og regn men pense dag klart tøre ver 2 og 3 atter regn atter smugt verlig dog af vexlede det ofte med torden ilinger pense ug[e] og 2den og 3de uge efter pensen skarp tøre – Den 13 og 14de juni blev den skemlede hopp beskelet¹⁶. – Santi Hansdag foledede den store brune hopp, aar 1789 – Dagen efter kiøbte ieg en rod blesset i Friderichsborg og gav for den 40 rd. – Gud give lykke og heel

[29] Ano 1789 Den 4de julius med kerseber

i Kiøbenhavn	1 lpd.	1 pd.	a pd.	2 mk.	8 sk.
Den 8de juli	3 –	11 –	a pd.	2 mk.	– sk.
Den 11te do.	1 –	10 –	a pd.	1 mk.	12 sk.
Den 15te do.	--	11 –	a pd.	1 mk.	8 sk.
Den 18de do.	--	9 –	a pd.	1 mk.	8 sk.
Den 27de do.		9½–	a pd.	1 mk.	8 sk.
		Summa		41 rd.	4 mk.

O Gud din miskundhed er mæget stoer amen – Hos de flæste slog kersebære træerne feyl derfor fik man dem saa vel betalt

Saa vaar og værliget nogenledes got den 1ste halve deel af julig da de mondes. Men den siste ½ deel af juli mægtet urolig. Samme tid rispede vi Enghave lodden – Dog havde vi got høe verlig torsdagen d: 23de og søndagen d: 26 dog bædre der paa fulde atter regn iser d: 29de som er snt Olufdag

[30] Torsdagen efter middag 6. ag: begynde vi at meye korn. Det var dagen efter Frideriksunsmarket¹⁷ – Der kiøbte ieg en gl: graa hæst af en fra Svindstrup og gav for den 14 rd. og en brun hingst plag 3 aær gl: fra Strøe 19 rd. Gud give lykke og hell – Det fafreste veer vi haver haft i høehøst var de 6 første dage af høest maanet samme tid kiørte vi tøre hiem og begynde sommelt at meye. Imillertid fik vi og bunnet

kornnet temmelig snaart saa som det vaar got mondt og be gynde at age ind den 12te men om eftermidagen kl. 3 faldt en fordærde[lig] stoer torden regn saa vi fik ey noget af møye koernet. – [31] Den 13de skaaer vi huustørve og røgge huuse samme dag var det ligeledes stærk torten og regn om eftermidagen – Den 14de atter nogen regen her med er 7 sovere dagene til ende alle de 7 uger som rignes for skulde holde verli efter 7 soverdagen – Got den 15.16.17.18.19.20. da fik vi indhøstet kornhøsten som fyldede rigeli – Rug 4 væge og over stalden toe spenne – Byg 5 væge og et lille læs for uden 3 mans tinde byg som blev sæt paa skære loen. – Havre 3de væge i den store laade og den lille stakke. – Bovede nog i foer, men mæget lidet kerne (den kolde lage ioer duer ikke til denne sæd) i alt 3 td. – [32] Høet fulde og rige li ieg fik 6 væge og toe spende^{17a} – Giv Gud ærren / for god frem vægxt / og verlig at bærge / Gus velsinelse i – Den 23de august kom atter stærk regn samme dag havde ieg et cercolær angaaende at unge karle som vilde have gaarde og ikke havde tiend som soldat skulde betale til kongens casse 30 rd. mod qvitering efter forordningen af 20 juny 1788 26 § samme trædeve daler betales til amts betienterne som i deres aarlige regnskab inføres. Samme dag ringede ieg svien. Da var Ole i Stevnshæret efter 24 stk. gæs [33] a stk 2 mk. som beløb sig 8 rd. Samme aften kom ieg uforskylt i et liderlig klammer med den som aldrig agtede fader eller maader motte derfor lære vad det er at vilde toe en morian vid¹⁸ det var N.P.S. Jeg tier paa dette sted – Den 25de augusti motte mine 2de elste piger kiøre til Lillerød da den vandvaade havde traffe[!] dem at de havde faaet æder^{18a} i føderne – [Følgende indførsel er overstreget: Hans Christensen tillaan af mig i dag tre læs lang halum og 3 traver det er 33(ve) traver med tal kærer d: 30 aug 1789.]

[34] September maanet gav og mæget urolig verlig d: 3.4.5 vare vi i Græse at taxere men ver dag regn at man ikke kunde komme fort med for retninggen – Den 7de ligeledes i Grese er i alt 4 dage. Der er og i same bye 15te bønder og præst og kirke bunde, ialt 17. Hartkoern a mand 8 td. – Præst og kerke ver som en bonde – Den 9.10.11 og 12te sep: tørrede det timmelig got samme dage høestede Farum gaar og Heskjøb deres haure ind – Den 13 og 14 ogsaa nogen ledes got ver men derpaa atter sterke illigger til jevndøe var forbie – Da skiftede det og gav os skiøndt tørrever 3 ad 4 dage derpaa slog det i u roelig ver i gen. [35] Den 28de september blev svin brendt paa olden skov i Farum den 29de i Lille Værløse d. 30 i Gavnløse¹⁹ den 1ste octobr i Ballerup den 2 i Ravne huset flere stæder reyste skov rideren ikke til. – Den 30 septmbr betalt kakkelonns leye af Dykker for indeværende aar 4 mk. qviter for af vigtige tid.

Octobr maanet begynder med regn og storm. Den 3die var min koene i Kiøbenhavn da var det ondt ver formidag dog efter midag got vær 4re godt den 5te regn saavel som 6. og 7de, 8de got verlig 9.10.11.12.13.14.15. atter regn. [36] 5te og 6te octobr saade Ole rug i Steenholm . . . 5 td. 1½ skp. i mellom ilinger – I min fraværelse at taxere – Den 9de do. paa Farumholm de 3de vreder^{19a} ved veyen 2 td. 3 skp. Den 12te vesten i Lille vang . . . . . 2 td. 2 skp. Den 14de sammested . . . . . 1 td. 3½ skp. Den 17 do samested . . . . . 2 td.

---

er: 12 td. 7 skp.

Den 19de octobr var skovfogderne her at forkynde dommen for det skovhug Jørgen Pedersen og Lars Pedersen havde begaaet som før er melt og havde været hos dem at kreve bøder for sist afvigte 27 februar – Og for de ikke havde betalt strax men lode sig søge med steuning var det løbet til 2 rd. a mand skiøndt Lars Pedersen havde betalt ved første steuning der efter men det skulde hand have gjort før og ikke nægtet at betale |37| Den rug som blev saadt den 17. saa ieg være grillet²⁰ den 19de da den ikke havde liget i jorden over 46 timer. – Ded(!) 19de octobr toge ieg i Jesu navn 4 hæste paa stald da ieg dog ofte havde haft dem paa stald om natten for ud da ieg sætte dem ind gav ied(!) svogel af begge slags i havre Gud ved om det kan reense saa er mig sagt. Dog stode de dem got dette aær for krop. Staunsholt ut supre(!)

Anno 1789 – Sørrengol^{20a} dag tygt og ruget verlig dog ikke regn at sige af forfædrene holde for at den sed som saades samme dag skulde ikke blive gifti derfor kalde de same dag Søren gold sæd. Der siges og, at nor man fik regn same dag |38| slog rugen feyl i svejene bæge dele kan have noget paa sig dog lader ieg for bliver – Den 19de october lagde ieg kersebersteene i Kolhav: de ber ved ieg vaar mæget mone. De groede godt første foraar. – Til husarene paa Jægersborg den 31 october: havre 2 td. 5 skp. høe 1 læs 6 lpd. 4 pd. halm 22 lpd. 2 pd. vor min deel at levere – Den 31te october toge vi de 2de hæstefol paa stald

Den 11 Novembr det er Mortens dag begynde Peder Pedersen i Bregnerød at saae ruug |39| 1ste novembr for kyndede jeg Jens Nielsen indsider i bidem amdt mandens resolutionen for beganget leyermaael med qvinden Elisebet Jonsdatter lydende ugen lig at betale een mk. i 10 aær i Jørgen Pedersens og Anders Peders paa høer. – Samme alle helgendag klarde smugt verlig – Den 7de Oct [*overstreget og erstattet med november*] gik ieg paa Grese mark da saa ieg paa himelen om formidagen strax efte solens opgang en soel norden for den rette natuerlige soel. Den paafølgende dag sterk regn. |40| 5 a 6 dage efter Mechelidag²¹ vaare vi paa grundforbædring paa Croenborger amdt, da toge ieg 2de eege æble i det ene var en flue og i det andet saa det ud som en madike. BUNDEPRATTEKA²² siger at flue betyder et middel maadi aar og madiken et got aar. – I Mortens uge pløuede Farum gaar til ruug same ior var pløyet een gang og møyet paa plovning dette var den 2den pløyning. Til ruug den 1ste decembr de 6 td. sønden i samme vang resten i samme vang den 11 og 12te decembr. Fik mæget god væxt.

|41| Opmaael regning af 1789:

Rug i 2de spenne over stalden, deraf	6td. 3 skp.
Af rugloven som var heel fyldet	16 td. – skp.
2de væge i laden hel fylde	13 – 5 –

Summa 36 td. – skp.

eller 3 fol da her i er tinde rug af 3 mand

Byg af bygloen som var heel fyldet men af samme skaaret

en del	24 td. 2 skp.
Af laden hel fyldet	40 td. – skp.
og lidet stragx aftorsket	1 td. – skp.

---

er 65 td. – skp.

Ole solt i Kiøbenhavn for mig for fløttedag byg 16 td. a td. 18 a 19 mk. Peder 3 td. a td 18 mk.

|42| Den 14de novembr var ieg og Niels ved Vester port med 2de qvier en rød i 2det aar for same fik vi ..... 7 rd. 5 mk. En sort draget i 3de for den ..... 11 rd. 4 mk. Den 20 blev kiøer og tyer ind taget dog havde vi in taget de kiøer som malkede forud – Samme dag leverede sognet skatte ruug. – Samme dag betalte Niels Pedersen i bidem til sin svoger Anders Christensen 50 rd. som aarv af sistes fødegaaer. Vedstaas af L. Nielsen. |43| Den 21de bandt vi vorre stude i huues for kulde skyel dog verken frost eller sne enu Gud være lovet. Men følgede paa de næste dage – Den 25de vaar ieg ved Væster portd og solde 2de andet aars sviin fedet paa olden skov for otte rexdaler 4 mk., skriver otte rd. fire mk. – Den 26de slagdede vi en rød tre i 4de aars stud det vaar en skranding vægtig 12 lpd. 7 pd., telge i samme 8 lpd., for huuden af samme 2 rd. 4 mk. – Den 27 leverede vi skattebøg – Den 28de slagtede vi 7 stk sviin 3de i andet aars a stk 4 lpd. flæsk, 3de i trædje aars a stk 4 a 5 lpd., en gl. soov rendt flæsk 4 a 5 lpd. |44| Nu haver vi haft frost en uge. Men i dag som er den 29de novembr. sterk tœ, regn og blæst.

Decembr maanet begynde mæget gott med milt og klart verlig men slog sig i regn den 5te den ganske dag siden temmelig got ver efter aarsenstid at reyne til fiordende dagen efter som var lørdagen den 19 sterkregn og blest saa vel som den 20.21.22.23. og 24 men hiule dag klarere verlig og sterk blæst dog fra sydvest – 2den dag lige ledes saa vel som 3.4.5.6. men gav stun om regn ser om nætterne 7de eller sidste desembr ligesaa, dog klarere og vinden sydost – 28de decembr til grynmølle med 3de td. byg og 1½ gryn deraf det er af td. korn 4 skpr gryn |45| (*Følgende indførsel er overstregget*: Den 4de december laandte Hans hiulmand i bidem af mig trædeve rexdaler siger 30 rd. og til beviis derpaa leverede mig en vixel lydende paa samme capetal. Betalt 29 juni tilstaas af L. Nielsen) – Samme tid kiøbte ieg af cniplinges kremmeren Mathias 2de silketørklæder til mine

piger a stk. 10 mk. er	3 rd. 2 mk. – sk.
og skov til Rasmus af Mads Hans Pedersen	– rd. 3 mk. – sk.
stovle føder til Niels	1 rd. 4 mk. – sk.
stovle føder til mig selv	2 rd. – mk. – sk.
for 28 al uldet dynevaar a al. 7 sk. er	2 rd. – mk. 4 sk.
for 3de bøger tre i Lille vang – Kiøbesummen	5 rd. 1 mk. 13 sk.
for at skove det	2 rd. – mk. – sk.
	<hr/>
	er 7 rd. 1 mk. 13 sk.

|46|

1790

Klart verlig nytaars dag saa vel som paa følgende men 3 og 4 slud og slap og 5te, 6 heel mørk 7de slab og slud

Jeg fik i dag et sercolær dog kl. rescript indholdet af samme er at de personer som skal bevogtes for mistanke eller føres til forhøer eller i arest alt sligt vagtholdt til kommer huues mendene at giøre. – Men gaar mendene med hæste og vogn at befordre midsgærnings manden eller delleqvinden. Men som melt |47| huus mendene at bevogte dem saa vel under frembringelsen som natte vagt nor den behøves da alt sigter til den almindelige fred og huus manden saa vel som bunden skal tage deel i slige byrder. Staunsholt d: 10 janv. 1790²³. [*Mellem denne og følgende indførsel står O timus*].

Eet cercolær eller cancellie ordre af 9de februari tillader at en ver i vem hand er

maa paa Kh axeltorv selge flæsk saa vel røget som færsk som er sundt. Dog ikke ringere en halve sier samdt hoved røg og føder²⁴.

Lørdagen den 16 janv: vor alle taxerings mendene inkaldet paa her amtmands cantoir for at blive anvist efter cammerordre til her amtsforvalter Bremer i Fridrichborg. Vortil vi bestemte tiersdagen den 19 som vi og infant os og regti fik vore pænge saaledes:

Pedersen ^{24b} og Haagen ^{24c}	720 rd. – mk.
Jeg Lars Nielsen	170 rd. 4 mk.
Hans Jensen	165 rd. 2 mk.
og Lars Mortensen	5 rd. 2 mk.

[49] Heel december saavel som halvdelen af janvar haver vi ikke haft ringeste smule frost – Men den 17de janvar begynde det lidet at froste dog sagtelig dog blev veyene pasabel saa folk alle stæder fra kunde kiøre men det varede kun een uge. Derpaa regn 25de som dog forandrede sig straks til lidet frost og sne; den 27de og 28de 29de sne og regn 30 stærk sne og om efter midagen frost 31 frost – Den 23 toge ieg Brog paa stal og de smaa øy hengede og paa og formedelst in faldende sne blev taget i huus |50| Forraad fourage at holde i beredskab til paa kreves. Af ver td. hartkorn hav: 1 skp. høe 1 lpd. 12½ pd. halm 15½ pd. hvilket efter kl allernaadiste forordning²⁵ i dag er ud skrevet Staunsholt d. 28 janvar 1790. Lars Nielsen. – For den stoere

kover kedel ad p.det 2 mk. 12 sk. er	7 rd. 2 mk. – sk.
for den liden do. potte	1 rd. 5 mk. 8 sk.
for den lille mædsingkedel	2 rd. 1 mk. 8 sk.

---

11 rd. 3 mk. – sk.

for gl. fik ieg af qvit for p. 24 sk.

3 rd. 4 mk.

[51] Februarius eller bliden var lige ledes mæget mild til den 9de 10de 11te frost ater tõe ver den 13de stærk storm og frem deles sterk vind og tøre. – Den 19de begynde vi at pløye men første uge i tor^{25a} havde vi frost saa pløyedede vi igen 8de marti og saa fremdeles fra samme 8de marti og til maanedens ende daglig stærk soel varme og østen vind.

Alt jorden blev pløyet i feb: og marti gres og urder kom af jorden imellum 20de og 27de kunde børn giøre krans af bucar – NB. 20 og 27 marti. Dog havde vi natte frost mellum stunder. |52| P.S. Sessionen ind kalt den 27de marti da kiøbte een deel bønder karle sig fri friheden fik de af de rige menders skef^{25b} som de skulde tiene under saa som gevorbene røtter eller soldater de første solte for 70 rd. de sidste for 100 rd

Paaskedag

Comformations skov til Niels	8 mk. 8 sk.
og til mig et par	9 mk. – sk.

Skræder syløn samme tid:

Kordel til Niels	2 mk. 8 sk.
Trøye og brystu do.	1 mk. 8 sk.
Trøye og brystu til mig	2 mk. – sk.
2de buler til Karen og Kesten	1 mk. 4 sk.
Troy til Ole	– mk. 12 sk.

[53] Paaskedag fik bønder sænge leye for de 13 sænge de havde paa Sorgenfry afviget sommer a sæng maanlig 4 mk. som tilløb a sæng 2 rd. 3 mk. 14 sk. ialt til sognet 34 rd. 2 mk. 6 sk. – Paaske dag til offer: mankiønd 79 personer, piger 22, koener 6. – Christus Jesus for den store seyer som du viser i dag ved din opstandelse fra døden lær os at vandre i et nyt levnet amen. [54] Lad ikke din lange fredag Christus Jesus gaa os af minde. Thi det er just den dag synde skylden blev betalt. Vel havde viistdommen besluttet det af evighed, dog var betaling før ey sked viis dom havde vesset vore fædre det . . . dog var betaling før ey skeed . . . fæderne[!]. De forlode sig paa betaling din i sin tid skulde skee – Vi forlade os paa lang fredags betalnings fulførelse . . . Din seyer rig opstandelse vor glædelige paaskefest bevidne din seyer og almagt bæst skiøndt den var nog bevist forud see til Christi gierninger: Christi brud [55] April 3de første dage klare men paaske eller 4de mørk 2den og 3de paaske dage med skyer som stundom kaste lidet med sne og hagel. – Den 7de saade ieg 2de skpr: erder ved Veye skels keren i gl jord ieg havde dveret den 2de timer saa som jorden nu er mæget tøre . . . Igen 18 skpr. – Kuld og frost formerede sig med norden og østen vend saa de spede plander er nu frosen bort som toerd monet^{25c} havde ladet vogse, præsten her Kampmaen sagde at det havde frosen stærkkere i denne maanet en i de afvigte vinder maaneder det udviste barumedet – Staunsholt den 12 april 1790. [56] Den 13 ap: brød det onde ver frem med sne og hagel som luften saa længe haver været kol af . . . og kuntuverde dette bøsse verlig med mægen sne og slaap 14.15.16 og 17de uophørlig den ganske dag og tillige stærk norden vind ieg ved ikke om det nogen sinde ved denne aarstid haver været være – Natten lige ledes og paafølgende dags morgen til kl. 7 a 8te, da sagdede det bøsse sig; skyerne skeldes ad og solen lode sig se men det fros og føy skarp allige vel saa at sneen laa lige med geerdenes toppe og ledene heel fylde saa pasasen ikke var før man øsede; for færdelig frost tillige efter denne aarstid at reyne [57] Gavnsløse og Slagslunde bønder haver gjort accort med forstanderen for Hillerød hospital aalig at betale for de 15 læs tørve ad læset 2 mk. 8 sk. er 6 rd. 1 mk. 8 sk. hvilket til komer Staunsholt og Bregnerød for inde værende aar 1790 at betale til Michelidag^{25d} og derfor skafe qvetering eller at levere tørven til ved kommende: L. Nielsen – Blev samlet og betalt dagen for Michelig af Peder Mortensen mod qvetering [58] Alt vedvarer det onde verli med skarp østen vind at alt chreaturet skal opholder[!] hiemme saavel svin og faar som qveg og smaa bæster det er i dag den 25. men for færdelig kulde hielp Gud hvortil vil gaae. – Havde man ikke pløyed i for i ap skulde man sandeli ikke meget udrettet i midlertid sløsedet mand høe og havre for tilig bort det haver ieg selv fundet hos mig. Denne sne svandt hastig bort i gen som dug. – Den 26de lagde vi cartøfle i hagn efter pløgen i ver 4de for om trendt 2de skpr. – Den 27de lagde vi i toften i ver 4de for og saa om trendt 2 skpr. – Same tid saa ieg storken flyve over byen det vaar første gang i aar. NB I te may atter cantofle i hagen [59] Den 27 saade ieg vikker . . . . . 3 skp. og sam dag havre i toften . . . . . 5 td. 2 skp. Den 28 og 29de i Farums holmen nordre side . . . . . 6 td. Den 30 indfalt bededagen 4de freda var det mæget got værli. Morgenen stelle blik stær[k] soel varme siden bl[æ]st

Den 1ste may synden for Mande huule havre . . . . . 3 tdr 1½ skp.
 og i enghage lodden . . . . . 2 tdr. 3 skp.
 siden 6te Mande huule . . . . . – tdr. 5 skp.

---

er 17 tdr 4 –

Den fik god fremvægst skiøndt ager kaallen fik for først stærk vægst men den skiønne regn i fremtiden drev den fort vor iorden duede noget, at ieg kand reyne for 6 væge aldrig før så mægen havre.

[60] Valborg dag^{25c} mæget deyligt verlig og liden regn men 2den may stærk vind og tøre 4de atter liden regn mildt og yndig 5te var Karen og Kersten til bryllup i Børstingerød²⁶ favert verlig – Den 6te kuggede gøøgen – Jeg var til action paa nedset ved Dronning gaar det var mæget dyert. Et kruus med søllog blev solt a lod 4 mk. 14 sk. det var prøve søl. Men et andet ditto som ikke var prøve søl 4 mk. 8 sk. – Et stort bæger af same samme pris. En smug snuusdaase for gylt 1 rd. 8 sk. lod. – Gl dyner 4 a 5 a 6 rd. Gl. lagen 2 a 3 a 4 rd. paret [61] Den 7de may begynde vi at saa byg saaledes:

Ved Degne dysse 7. 8de	3 td. 3 skp.
Mellum Halssker Hule og	
Vey Skels kerren d. 10.11	2 – 6 –
Lille vangs toft d: 12	2 – 5 –

---

er 8 td. 6 skp

Same dage brøde skoven ud saavel som sloe tornen og vore kerse bære træer stode nu saa vide som lagene 12 may 1790. [62] 12te may foglede den skimlede hoppe. Neppe lig havde den gaet elleve maaneder. Den blev be skælet 13 og 14 juni afvigte aar. – I denne tid haver vi haft mæget got verlig i sær mæget varmdt 13 og 14 may. Men 15tende drive skyer og temme lig stærk vesten vind. Samme dag stode en stoer ring gaaer om soelen og mod aften forvanlede den ring gaaer sig til 2de soele en ver side af den natuuerlige soel og den rette soel droge vand 2de paafølgende dag atter ring gaaer og 2de soele foruden den rette og stærk soel varme stelle verlig. Her følgede og regn ilinger paa de efter følgende dage dog smaae saa disse ring gaaerde og ver stød ikke gav det vaer man vendede. Gud ske lov for uget [63] Den 17de may saade jeg baavede 6 skpr paa Eng haage lodden efter samme igjen 14 tønder – Samme fik og god frem gang jorden havde ikke hvilet videre en 6 aær, men respet for kornhøesten saa den var braa raaden. Jeg fik efter 6 skpr udsæd i gen 14 tdr. – Tamperdags morgen mod dag eller natten mellum den 25 og 26 stærk torden og skiøld regn – Her vaar torden ikke saa stærk saa som den vaaer ikke her over men meer i væster for men ieg laae i Sigerslef Væster samme nat der var den saa stærk at huusene restede derved og stuuue døren sprang op derved og tel lige stærk Iyenild. Grusomdt. – Her efter sterk tøre denne maanet [64] Efter ordre in løben 22de may skal mand paagribe arbejds føre bætlere af bæge kiøn og stragx holde for høer over dem og sende til her forvalter Nordenberg, 1) om hvor længe de have bætlæt eller brugt ledigang 2) om vor de sist haver haft stdig opholdsted, vor gl: de er, vor de sist haver søgt alter gang samdt om anden u gærning er begaaet²⁷.

[Følgende indførsel er overstreget: Den 6te juni laande Niels Børgesen i Bregnerød af mig thi rxdaler hvilke hand igen skal betale til Martini dag førstkommende – Betalt 6te decembr tilstaas L. Nielsen.]

[65] Juni begynde med stærk tøre men den 5te dag gav den regn og hagel at folk efter ønske sette planter den 6te fordoblede ilinggerne iseer efter midag at man billi motte glæde sig derved men her be høvedes dog mere til at bløde jorden thi den var mæget tær. Af vinder vand var den ikke durgblødt. Og foraaers tøren kom tilig og holt lang tid ved med østen vind vel fik vi sne nok mit i april som før er melt men den føy til gerder og hule stæder saa den ikke almindelig bløde jorden. Indsægter haver og taget mæget over haand [66] her sees saa mange guldsmede at man aldri kunde vide at have seet saadanne sverme før af det slaas – Gud forbyde at slit utøy skulde faa over hand og fortære sæden skik Gud dine til at øde læge dise utøy. Jeg mener dine veer til at om kome eller drive det tilbage. Du ved bæst vey og maade vor alting skal tilgaa. Paa dig staaer all min lid, liv og siel at bevare og vogte fra all faare i alt min livetid. – I alt sorgi vær en borg som vi tryge kand i nødenstid paa byge. Amen. Forgæves er alt flid om Gud ey selv ger lykke. [67] Den 10de juny vare vii hos landinspægtør Schiødth for at taxere et lidet vænge af 35 td. lands størelse af samme kom en trædie deel i 10, toe trædiele i 4. Samme vænge liger mellom Oderdams og Tyske huuset og formedelst en vey skelt fra Stenholtsvang. Samme tid fortolte Schiødth at han havde ved en reyse til Kiøbenhavn seet guldsmede i milionvis som alle kom østen frae og droge væsten paae. – Den 14de juni gik vi gerde gang da blev 3de gerder strafet ad stk 1 mk. [68] Jeg errindrer mig selv saavel som andre vem dette leser at de lader deres sæd faae sin modenhed inden de af meye den. Thi paa skoerren kan den tøres men ikke moons – Den ufuldt mondne kernne kand være hypi nog til at grille i jorden men gaer ud i gen. Kand den en vogse til den skal skyde vippe axe eller røsme^{2h} saa er det sandelig forbii – Da bliver der ikke andet en brand. Dette haver ieg disvære meer end nog før sagt. Staunholt den 17de junii 1790 – Vedstaaes af L. Nielsen. [69] Jeg raader en hver som leser forrige sie at følge min troe hierttige formaning heller at taabe noget paa marken ved høstten en paa efter kommende aaers grøde; der slides dog noget af om mand en og høste half mondt sæd. – Dette haver sin retghed med vad slags frøe det en være kaand ved staaes. *{Herudfor har Lars Nielsens yngste søn skrevet: Jeg tror i min sali fader avalsel. R. Larsen}* Hissighed er en rod til alt ont. Min sæd lod ieg ikke blive mondt der for maa ieg nu vene mig nor mine finder de fryde sig – Men vogt dig vel, du kand og falde. Paa bunden findes berme og galde. Den vise konge til laster falt. Hans gode sæd blev ogsaa qual afdudiriske tog over haand hos denne mæget vise mand [70] For det 2det kan feyl lige saa lædt be gaees ved pløyen og saeen at pløye om foraaert føren jorden smulre i stykker er sandelig feyl da bliver den sye og sæden vil ikke trives der i og paa den anden side maa mand ikke heller nøle naar jorden er tienlig – At saae rug i voldt og fugtigt verlig er ey heller godt bædre i tørt verlig og mit om dagen jo tørrere jo bædre med vindarsæden – Men vaaersæden nor jorden er tidig ployet kand taale at saaes i fugti verli den haver gavn der af og ikke skade naar aarestid er men i kold jor maa mand ikke haste der med om foraaert. [71] Den 19de junii laandte Niels Christensen af mig til en hæst som hand kiøbte af sin broder her i bidem 32. rd samme trædeve og toe rexdaler skal hand betale i gen efter løfte til Micheli først kommende i indeværende aar 1790. Lars Nielsen. – Betalt i gen den 5te marti 1792 til L. Nielsen – 20de juni regn for midag efter midag smugt verlig følgende dage stærk blæst og tørkke. Samme dag kiørte 2de af konggens karle med en rustvogn ved en ulykkeli udagtsomhed eller hendelse for langt ud i Søllerød søe for at vande og der droned 2de hæste for en rustvogn. Den ene kal var født i Farum og heder Morten Nielsen [72]

Herre Gud vor nær er ulyken nor man ikke tænker derpaa. Karlene bleve redet men vorledes det vil gaae dem ved man ikke. Gud hielpe dem og en ver som er i nød. Vorres Kersten var der og saae dette vorledes de droge vognen og de dronede hæste op og fortelle det. Amttes nat mand fandt herved det bæste bøtte. – Her laae just 3de uden lanske ministere i sommer losteer i Søllerød som medlidenhed over karlenes ulykke rørte inderli, saa vel som den frome kammer herre Sum²⁹ de gjorde sig strax færdige at reyse Hans Maysted i møde for de ulykke lige med bøn for dem [73] Maystedt havde just gjort en lyst tuer til Fredensborg og ved den leylighed havde nogen svidt med og formedelst hæstenes klappende skoe vilde hen til en smed og lade dem heste. – Nogle dage før forulykkedes det ved Niveaae at amtsforvalter Holm paa Hersholm styrte ud der og dronede dette var at be klage høyliggen med denne mand. – Den 25 juny regn det er dagen efter sant Hansdag samme dag kelde Dyvre. Samme dag hakkede vi leer og spækkede væge. – Den 26de kjørt vi tørve hiem og samme aften faldt skjønd regn – Den 27de eller 7 soverdag tørre ver hos os men faldt regn sine stæder veyret her efter uroelig.

[74] Den 30de junii med kerseber i Kiøbenhavn	2 lpd. 10 pd. a pd. 1 mk. 9 sk.	
Den 3de juli	4 lpd. 14 pd. a pd. 1 mk. 2 sk.	
		25 rd. 3 mk. 6 sk.
5te do	5 lpd. 2 pd. a pd. 14 sk. er	11 rd. 5 mk. 12 sk.
8de do	7 lpd. 8 pd. a pd. 12 sk.	15 rd. – mk. – sk.
10de do	7 lpd. 7 pd. a pd. 12 sk.	14 rd. 5 mk. – sk.
12te do	6 lpd. 4 pd. a pd. 12 sk.	12 rd. 3 mk. – sk.
14de do	4 lpd. 4 pd. a pd. 12 sk.	8 rd. 3 mk. – sk.
17de do	3 lpd. 4 pd. a pd. 12 sk.	6 rd. 3 mk. – sk.
21de do	1 lpd. 2 pd. a pd. 12 sk.	2 rd. 1 mk. 8 sk.
Suma	42 lpd. 9 pd. er	97 rd. – mk. 14 sk.
En videre 26 do.	10½ pd. a pd. 12 sk.	1 rd. 1 mk. 14 sk.
og 31de do	6½ pd. a pd. 12 sk.	– rd. 4 mk. 14 sk.
og 9de ag.	¾ pd. a pd. 12 sk.	– rd. 2 mk. 7 sk.
Sum giver i alt		99 rd. 4 mk. 1 sk.

Siger nii og halvf femsens tyve rexdaler fire mark en skiling – Gud alene erre og tak af hiertet og ey lunge snak – En videre 13de august for kerseber 1 mk. er 99 rd. 5 mk. 1 sk.

[75] Julii maanet første dag regn men den 3de stærk regn dag og nat siden afvægslede det med ilingger og tørre ver at jorden blev ret durkblødt og gresset paa hoebunden toge bra til som eller[s] hidtil havde staaet i stampe. Men 17.18.19 fik man dog nogenledes godt høe men den 20de og i sær om nate[n] regn 21.22de mæget u roelig regn og blæst 23 ligeledes. 24 got da rev vi mæget høe 25de Chrestense³⁰ begravet, hel gl. – Siden godt veer til maanedens ende

For et par skov til Karen	1 rd. 1 mk. – sk.	} af bolt
Tøfle til moer	– rd. – mk. 8 sk.	

Den 13.14. og 15de julius laa vi i Havreholm bye paa Cronborger amdt hos Peder Jensen. Jeg bær tvivl om at det stoere brune øyg blev bedæget af en rød plak der

|76|

August

Begynde med uroelig verlig og ved begyndelsen lode vinder fule sig se i gaardene bogffinger og gul sporer. Her falt og stærk hagel den 5te men 6.7.8. og 9. tørre ver at folk kunde rive høe atter regn s. Laurisdag den 10de og continuerde det saaledes til 7 sovere dagene vaar for bii men mæget stærk soel hede 12.13.14 og 15de. – 6te ag: paa Friderichs Sunds market og kjøbte ieg

et par seler	2 rd. 2 mk.
et par med vide lær klæt	1 rd. 3 mk.
hat til Niels	– rd. 4 mk. 4 sk.
skoe til Ole	– rd. 2 mk. 10 sk.
en tylt vrag bræder	1 rd. 3 mk. – sk.
et læs træ	– rd. 1 mk. 4 sk.
et bag rev ^{30a}	– rd. – mk. 12 sk.
til tøm skaft a. f[avnen]	– rd. – mk. 2 sk.
til sække bond a. f[avnen]	– rd. – mk. 1 sk.

[77] Rente cammeret haver reserveret at efter give sten gerde bøder for de af vigte aar til 1789. – Ligeledes at belønne det op satte 1787 og 88 nor skat ydes – Men vad som sættes og mann vil vende douceur for skal efter for orninggen vere 10 qvaarter høye ellers nydes ikke douceur – For lævende gerder eller plander nydes ikke noget inden de i det 3de aars alder kendes ved synen dygtige, i god væxt – Af dato 31 juli 1790 vor dette sercolær³¹. Staunholt den 13. ag: 1790. L. Nielsen.

[78] Den 16de august begynde vi at meye korn da havde det været fiorden uger og 2 a 3 dage paa jorden. Saa vel rug som havre og bog vede mægedes nu efter honden. – Mæget lomer varumt og reg: den 17de den 18de skiøndt tøre ver. 19de regn. 20de lidet regn men derpaa blæst og skiøndt tøre og godt binde veer. 21de godt – 22de regn og blæste hel stærke ilinger den ganske dag en søndag saa at hunde dagene ruttede ret ud – 23de lige ledes seer efter midag samme dag meyede vi sæde rug – 24de ligeledes ilingger og blest – 25de lige ledes og sterk blest – 26de ilinger og stelle – 27de ilinger og stelle og 28de men alige vel kunde man binde og kjøre hiem i mellom ilingerne stærk blest 29 og 30te [79] 31 stærk regn, og efter midag stærk blest og tøre da toge vi den siste havre i huus 2de læs som vi forrige dag levnedede fra stakken vor i kom 22 læs. – Samme 31te aagust toge vi og eerter i huues og sættede dem op paa stænget da de ikke var ret tøre. Saa høesten er gaet braa fra haanden skiøndt den vaar velsinet grøderig og frugt baaer. Aarsagen er at man er nogen ommet og blesten som hurti tørede efter de mange infaldende ilinger – Frugt baaer vor den og fuldede rigeligen i huus. Rug at regne i fyldning 6 væge og havre over 6 væge det ved ieg nor den alt havde kommen i huues

|80|

September

Den 1ste regn den hele dag 2den tørrede det saa folk kunde kjøre noget ind, efter midag regn. Dog ikke saa det synderlig hindrede at kjøre sæd ind: Men den 3de bøes med reyn og blest fra synden helstærk dog sagtede det bøsige op paa dagen – 4de atter regn ser efter midag – 5te godt ver 6te bædre. – Desse dage toge vi vikker i huus og slap det tøyrede chreatuuer i Farums vang men regn 6te mod aften 7 stærk regn her forskrækkelig. Men mod synden og østen kom den ikke – Samme dag leverede vi extra fourage paa Jægersborg og da vi kjørede hiem saa man at de kjørede hiem paa deres havre i Bistrup [81] Tinde af Jørgen Bøger:

Af rug 32 ney heraf 6 skpr
 af bøg 34 ney heraf 7½ skpr
 af havre 27 ney
 erder og bove

Opmaals regning af rug af den paa skære loen af egget auvel 1790:

Den 7de septembr	3 td. 4 skpr
Den 26de septembr	5 td. – skpr
Den 3. october	4 td. 7½ skpr
Den 10 ditto	4 td. 5 skpr
	<hr/>
er	18 td. – skp

er af stænget og skæreloen – Men af rug loen som var hel

fyldet ickun	13 td. 3 skpr
og af 2de væge i laden . .	16 td. – skpr
	<hr/>
er	47 td. 3 skpr

Men det er og taget nøye saa som vi havde havre. Guds ere |82| 8tende dag var en god høst dag men her vor den stærkke regn vor falden kunde det ikke syderligen forslaae – 9de gik an 10 regn hele dagen samme dag fik de siste ind høstet, nemlig Niels Christen. Da havde hand høstet i 4re uger vi derimod gjorde os færdig paa 15ten dage vikker untagn. Det var 13 søgne dage og 2de søndager den 1ste søndag af dise 2de urettede vi ikke noget saa som det regnede den ganske dag, nemlig 22de ag: – Men efter de ommelte 15ten dage da vi høstede i blev og veyret mæget fugtigere og stelle vel havde vi væde i vor kornhøest men saa havde vi og blest og tørre. Gud skee lov og tak. |83| – Den 12te septembr 1790 om natten ruinerede H.C.S.^{31a} 4 fag vinduer paa kroen eller 46 ruder deri – 14de skede intoget i Kjøbenhavn med prensese Maria Sophie Fridericke da var det godt verlig i dise dage – 15tende tamperdag mod aften ruregn^{31b} og om natten stærk torten og lyned med regn dog klaredet op om morgenen og blev got verlig men det varede ikke længe førren vi atter havde regn og slap saa det syndes lige som Gud beerrede konge huuset med godt ver til dets intog frem for øvrige tid. |84| Den 16de september opmolte jeg det siste bovede efter 6 skpr nedsaadt; i gen 14 tdr. Det er over 18 fol næsten 19 fol – 18de erter efter 2de skpr udsaadt igen 2 tdr 2 skpr. – Det for staaer sig at det vaar vot og svandt siden mæget paa loftet. Men det var og rigelig, neppe før sket for mig. |85| Den 20de septembr atter torten og lyned og regn ved jevn døgen gav hun godt verlig lige som afvigte aær 3 dage; men der paa regn 25de stærk blest tillige fra væsten som det bistandig haver været fra væsten som det vor i foraaet fra østen skiøndt foraarstøren for droe de ikke grøden men de skiønne regn ilinger hialp bæst til grødens fremvæxt; Gud alene erre. 26 stærk blest fra norden og nattefrost godt ver 27.28.29 da vor moer i K.h. med kantøfler hvilke aldrig før havde skedt det var iust Micheli dag^{31c} og fik for skpn 1 mk. 1ste octo: lige ledes

|86| Efter aller nadigste foroning³² skal for tilstundende aar leveres skatte sed saaledes af tønede hartkorn:

Rug	1 skp.	1 fr
Byg	2 skp.	1 fr
Haure	– skp.	2 ³ / ₅ fr
Pænge	3 sk.	

Extra forage for til kommende tid per td. hardtkoern:

Havre	1 skp.
Høe	1 lpd. 13½ pd.
Halm	– lpd. 15½ pd.

Det samme quantum er aarlig af forraads fourage

[87] 1778 begynde jeg at saa rug den 12te october og 23 ditto den sidste – 1779 den 5te october og den 19 den siste – 1780 begynde ieg den 7de og ende det den 28 – 1781 saade ieg alt rugen 5te 6te 8de og 9de octo: – 1782 saade ieg 9.12. og 17 octo: – 1783 saade ieg 25 og 26 septm: og 2den og 3de octo – 1784 saade ieg 25de septm: og 1ste og 6te octo: – 1785 den 3de october samme rug var den første som gav brand jeg troer sandelig at det er avlet af for tilig saaning paa saa læt varm jor [88] Men samme aar 85 saade ieg den mæste rug 14.17 og 22de den siste den bæste. – 1786 fra 3de til 10 octobr. – 1787 den 2. 4 og 9de octobr – [Mellem denne og følgende indførsel er skrevet 1788] – 1789 begynde vi den 5te og endede det den 17de men bran støven stikker den an det samme siger her skov rider Munchkeberg er vederfare ham – Jeg raader en ver som haver lætte og varme jorder at tage sig i agt for at saa rug saa tilig. Mindre saa nyes af tosket rug i saa lætte jorder. Eller retter saa nys høstet som ikke er ladliget og haver ud svedet raader ieg ikke nogen at saa. [89] Den 11te octob. saade ieg rug i Lillevang 2de td. af Niels Christens og ½ a Jonosses er 2 td. 4 skp. og mellum Halssker Hule og Veyskel ker 2de td. af Jørgen Bøgers og Anders Jensens 10 skpr er 3 td. 2 skpr – Den 12te ved Degne Dyse af Hans Christes i Farum og af Jonasses her i byen 3 td. og en skppe tinde rug som blev saadt i det syd væstre hiørne som maa agtes for brand skyl er 8 td. 7 skp. – Samme 12te octobr intoge ieg 4 hæster og gav dem svogel af bæge slags lige som forrige aar – Gud giøre alle ting til det bæste. – 18de october paa Eng have lodden ..... 2 td. 1 skp. den 9 novembr ..... 1 td. 5 skp. de 9 af Anders Jensen og de 4 af Jens Nicolays i Farum er saadt rug i alt ..... 12 td. 3

[90] Mæget ufornoftig er det at tage sæden til at saa som ikke er fulkommen mon. Men lige saa ufor noftig naar den ikke er ladliger og haver udsvedet i straaet. Bæge dele onde det første det verste. Saa vit ieg kand be gribe lad den lige i straa det længste muligt og for var den for at lige for tykt paa loftet som du skal saa om foraaet. Ven den noget med en skuffe eller rive om du frygter den ikke er vel mont. Men er den mondt nog og tør ind ført, da behøver den ikke svede tiid som ellers. [91] 1783 fik vi in høstet 6te augu der paa saaede ieg rug 25.26 september det gik got – 1784 fik vi ind høstet 12 septm saade alige vel rug 25de. Da slog den hel feyl gav 2 fol – 1785 kiørte ieg den første rug i huus 1ste septembr saade lige vel 3de octobr. Det gik galt jorden havde sandelig ikke skyel. Men brand blev der alligevel op rindelsen er sandeli at den ikke blev lad liget eller saa at sige fik tid at dampe eller svede ud og i gen at tørres. For fædrene kan ieg errindre taleder derom om efter aaret at den skulde dog have tid at blive lad liget inden de kunde be- [92] gynde at tæske sæde rug. At forstaae naar de fik silde høstet – Her stats raad Fleysker skriver i sin Ager Catechesmus¹³ at brand kommer af umodne sæde koern. Kan vel være, nog er det at man aldri haver vest af det at sige i rugen føren udskiftninggen ikke heller siden foren som melt 1785 som dog ickuns skede paa et stykke for mig og af andre haver ieg ingen

hørdt besvære sig der over uden her skov rider Monchckeber paa Chroenberg i Asmindes³⁴ sogn paa Chronborger amt.

[93] 1790 Byg af loen som var hel fyl

Den 17 octobr	6 td. 2 skpr
Den 24 do	6 td. 7 skpr
Den 31 do	4 td. – skpr
Den 7de november	3 td. – skpr

er 20 td. 1 skp.

Af byglaaden .....

35 td.

Ligeledes havde ieg en deel paa havren som vi fedede sviin med heldt – 1795. Atter brand i rugen dette gremmer inderlig. Jeg haver nøie efter forsket aarsagen og troer at den er saadt for tilig. Hvor for ieg ikke dette efter aar saate saa tilig ved Degne Dysse og paa Erdebierg 5½ tønne 13 og 14 octbr Bøgerholm 3 tdr 6 skp. den 22 do., ved den første paa Degne Dysse 2 skpr 7 november, og i Lille vang 9 november 6 skpr 1795 [94][Følgende indførsel er overstreget: Den 18de october laante potte mager Johannes Meyer af mig tolf rexdaler til en koe som han kiøbte af Christen Hansen i bidem. – Bet. 4 rd. 23 dec 91. Bet. 1 rd. 4de juli. Bet. 7 rd. d. 24 janvar 92.] – Solte rug i K.h. den 9 og 11 octobr .....

6 td. a td. 3 rd. – mk. 8

16de do .....

4 td. a td. 3 rd. 1 mk. –

Kiøbt at saa .....

8 td. 4 skpr

bødt³⁵ mig til .....

er 12 td. 5

Byg 18 oct. ....

4 td. a td. 2 rd. – mk. 12

29 decem .....

3½ td. a td. 2 td. – mk.

Men 7d februar .....

4 td. a td. 1 rd. – mk. 4

[95] 18 october havde ieg et circiller brev om at i stand sætte 21 alen vey paa Walbye bakke³⁶. Skiøndt nødig motte bønderne dog der ud. – Natte frost og smugt verlig 20.21.22. – 23 sant Søren's dag noget dunggel dog tørre verlig – 25 october flyede^{36a} vi i Bistrup Vaser^{36b} da havde ieg Niels og Karen af sted – Same dag blev formue skatten betalt i Farum sogn – 26de regn da var vi i Sigerslefvester paa grund for bædring [96] 27de i Iorhøye da kiøbte ieg samme dag støvle til mig paa Slangerups market og gav for same 15 mk. – 28 taxerede vi nogen kiøbsteds jor på samme mark

1) 1 stk af N. Povel's i Jorhøy ved krattet i 10³⁷

2) 1 stk mer synden paa i .....

16

3) 1 stk. mer synden paa i .....

18

4) den en armedes i 16 og 20

Sydøst for byen

Lars Niels i Sperstrup ag 18 eng 14

En huus mans i Hiørlunde 16

Schinlers første 14. andet 20

Vesten byen

Lars Larsen ¾ dele 20 ¼ del 16

Møllerens samme sted 22 eng 20

Møllerens synden møllen 14

Og en sand bakke 4

97 Den 30de leverede vi foderage til husarene og var min del saa ledes	
Haure	3 td. 3 skpr
Høe	44 lpd. 7 pd
Halm	24 lpd. 3 pd

De flæste kom til restans da de var mæget sleme til at vrage og maale. Høe og havre skulde være mæget sundt og vel lugdende som skulde blive antaget de som havde mugen havre motte giv. I a 2 skpr: til pr: td. – Jeg var i dag i skoven og for søgte vor fugtigheden eller saften var i træet. Og fand den ved barken og ikke ved maren. Staunsholt den 31 octobr: 1790.

|98| Novembr haver hidden til været mægen god men nu begynder den med kuld og væde som passer sig efters aarsens tid. I gaaer som var den 20de var ieg ved Vester port med svin, men for gæves – Rugen haver liget mæget længe i jorden i aær 4 a 5 a 6 uger efter som den blev saadt tilig til men blev god. Gud være ære – Den 19de leverede vi skatte byg den 26de rug – Same dag hentede Niels attæst fra Riche paa Fredensborg for 26 dage og kom i gen kl et efter midag efter 8 timers reyse i regn verlig |99| Men følgende dag eller 27de sne og slap fra norden den ganske dag da foerede vi faarene første gang for i aær da de hidden til havde næret dem selv. Om natten stærk frost

December

Den 4de nordost vind regn og sne slap den gandske dag; der paa frost da var her færsk sill for 18 sk. olen for hen havde vi givet 2 mk. eller 28 sk. atter 7de for 22 sk. ollen god sild – Boffinger haver været i byerne føren her blev ind høstet og er her en nu – Nu bistantig med regn og sne slap og vesten vind fra 9de til i dag saa vel som i dag det er tamperdag eller 15de december. 16.17 lige saa 18de frost og mægen sne 19de slede føre sne til hæste buge over alt. Men varede ickun 3 a 4 dage |100| Vi slagtede svien 13. december 6 stk men ingen af dem naaede 4 lpd. rendt flæsk ieg kand anslaae overhøvet paret 7 lpd. Det var ickuns andet aars svien. – Iste hiule dag stærk regn den ganske dag sød v. vind 2den hel klart vejrilig s.v. 3de og 4de mørke s.v. vind 5te og 6te stund dum klart og stundtom med skyer s.v. vind 7de mørk og lidet snee

Nydt aardag stærk rimtoge 2den og 3de janvar dungle og liden sne agtig 4de klar 5te eller 12 juledag snee regn hagl og blest siden slud og slap – Jeg solde 3 stk. 2 aars svin godt fædt til Christen Hansen i bidem for 15 rd. daarlig vinding |101| Den 14de janvar 1791 havde vandet taget saa høy væxt i gadekæret at vi motte nødes til at klage – Den 15tende sende her forvalter Nordenberg sin fulmægtige her Schvendt her til byen med 2de tiltagne men af Farum Lars Hermand og Morten Olsen som blev anvist saa vel skaden det havde for aarsaget som den fare det truede med og stædet hvor det havde sit udløb som var til stoppet – Og gav da her Schvind forlovf at op kaste det tilfyldede som i en tid af 1½ time skede af samtlige bye folk³⁸. Dagen før kiørede min karl Søren Jensen for Bendt Andersen paa hans |102| bryllupsdag her fra byen og til Kayerød. Og mit i Berkerød bye skeldes vognen ad, som før ey havde været ad skeldt i 6 a 7 aar. Det var en grønd postvogn som aldri var brugt til andet en staas og siierlige reyser . . . Gud ved om det skulde være noget ondt møde for brude paret at dette møtte saa kontrarig. Actum ut supra L. Nielsen [*Herefter følger flg. tilføjelse:* 1795 her indført. Den 15 december 1795 solte jeg 2de galde til en slagter i Lundtofte og fik for samme 17 rd. skriver sytten rexdaler] |103| Syvf milioner aarlig

er kongens inkomst og de 3 gaer i gen bort til kris folk efter sogne præstens fortæling. – Den 25 januar 1791 vaare vi 4re taxeringsmen efter anviisning af cameret i Friderichesborg hos her amtsforvalter Bremer og fik betaling for vore forretninger for afvigte aar saaledes i beløb som følger

Pedersen ³⁹ og Haagen ⁴⁰ bæge	426 rdl. 4 mk.
Jeg og Hans ⁴¹ bæge	288 rdl.

Men hertil hialp reysedagene som var 8te hos R.⁴² 5 og 5 hos S.⁴³ 3 og 1 |104| Den 29de januar var ieg hos her forvalter Nordenberg med 3de af de elste men som vor her i byen baren født vor de gav atæst at det rette gl: van løb vor i gennem den gaars have vor det vor nu af samtlige bye folk op kastet. Da gaardens eyere havde klaget paa 24 sk. papier til Kongen⁴⁴. Saadane klager ind gives i canseliet – Same dag kiorte vi vort udslag⁴⁵ hiem som vi havde betalt for at skoe a mand 2 mk.. Er af byen 22 mk. – Men den 2den hiule dag 1792 paa tog Christen Jørgen sig at giøre samme for 24 sk. a mand. |105| Den 31 januar var ieg med hr Schvendt i Bregnerød efter dom at affordre Niels Pedersen und karel tiennende hos Sr. Lind, for vol som bestod deri at udlade 17 stk. ges af et huus i Peder Hansens gaar vor de vor in sadt for at de vor optaget i Peder Hansens sæd, vols bøderet var efter lo[v]en 3de 40 lod sølv eller 60 rdler en videre for hand gemæng med Peder Hansen 9 rd. for skelden paa P.H.S. koene 4 rd. bøde til P.H.S. 10 rd. Hr berkedomer som for hen havde giordt reyse dertil for same muldt[!] 4 rd. og her landvæsens comiser Bierg for sin reyse same gang 7 rd. og i mangel af betaling at paagribe Niels Pedersen og indføre ham i slaveriet 466 dage men det gik om i gen |106| Samme dag siste januar beviste Bendt Andersen sig mæget u gudelig væ[r]re en[d] en Absolon i mod det fjerde Guds bud paa hans natuerlige fader. Gud bevare mig og mine nu og altid. Amen

I dene tid er det være med regn og slap en det for hen haver været. Kenders møse dag⁴⁶ gav regn sne og frost saa at mand i gen kunde kome til Kiøbenhavn paa følgende dage den 5te 7de og 9de dog ikke uden siask og søel den siste gang –

Same tid havdes 1 pd. korn a td.	11 mk. 4 sk.
Da kiøbte mor sølvhager a par	9 mk. – sk.
Søldopper a paret	8 mk. 8 sk.
og hager til levborde a par	3 mk. – sk.
1 par hager af en jøde til Inger 1795	3 mk. – sk.

|107| Den 12te februari holt Svend Christensen bryllup same dag godt verlig. Brudgommen ofrede til præsten 2de kroner og til degnen 1 rd. sædel i min naboes huues vor vielsen skede – Staunsholt actum ut supra. L. Nielsen – Den 14 februari vor ieg og Niels min elste søn til tings med flere som vidner i en sag mellom Hans hiulmand^{46a} og Søren Jensen⁴⁷. – Den 16de hukkede vi elle gersel men Hans Hiulmand ville ikke tage del deri skiøndt det ved gade stevne 24 timer forud blev afsagt |108| Den 15 februari maalte jeg efter ordre veyene op over Farum og Staunsholte marker saaledes

Fra Farum bye til Kongens hægn eller Snage leed

hved skovløber huuset	983 faune
og i gennem same hegn	869 2/3
Mølle veyen fra Farum til Mølle vasen ^{47a}	1121
Sogne veyen fra same til Gæde vaasen aen	443

Byens gade	316
fra Farum bye til mark skel	873
fra same til Staunsholt	439
Staunsholte gaade	144
Fra byen til markskel	588
Fra Fiskebæk til Brobæk efter opmaaling og ind deling	2875 1/3

favne eller 8624 al:

For anførte maals accorathed testeres herved af

Peder Mortensen Jonas Rasmussen L. Nielsen |109| Fra Staunsholte bye til Farum byes gade stevne er om trendt een og en halv fierding vey siger halv anden fierding vey fra samme til Studshøy eller skoe foget huuset en halvmiil. – Fra Bistrup markskel ved Heessel bæk til Studshøyes huuset er een og en tyven deel miil siger 1 1/20 deel miil. – Staunsholt den 15 february 1791. L. Nielsen. – Peder Stoels dag⁴⁸ dag mørg. Men paafulte medt klaar og frost dog ikke flere nætter – Den 24de febari[!] begynde Niels Pedersen at pløye gl: joer først vingen ved paarken og siden op ad paa bakken

|110|

Martius

Begynde med sne og slap men blev snart bædere foraars ver med blest som drev vandet i jorden – Den 4de begynde vi at pløye same dag begynde de at gjøre kulmiler paa Farum gaaers Heste bakke og stak den dertil kiørte torve i brand om aftenen saa vi kl 7½ slet saa en stoer ild og gjorde allarum og mende at Farum bye stode i brand. Dog Gud skee lovf. Det vaar blind allarum; som vel vaar – Den 11te marti var ieg i Gandløse til troelovelse med min brodersøn Hans Rasmussen da vor det mæget deyligt verlig |111| Den 13 marti plukkede vore børn bukkar i Lille vang aldri før saa tilig i den tid ieg kand huus[k]je – Tamperdag. 16. marti mæget ynde lidet regn. Samme dag temmede vi 4re 3 aars stude med god lykke. – 21.22.23 regn 24 tørede det got siden stærk tøre – Eet cercolær angaaende vem lyst haver at sætte pænge i en ny bang i K:haun da kan de paa her amtmands contoer see conditionerne af en plan eller trøye⁴⁹ – Mellum 28 og 29 marti foledet det brune øy. 10 ap det vide øy. Aar 1791.

|112| Skræderren Anders Larsen

Trøye til mig brun	1 mk.	8 sk.
Til Peder undertrøye og brystdug	1 mk.	8 sk.
Ole trøye og buxer	1 mk.	4 sk.
Rasmus trøye bryst og buxer	1 mk.	6 sk.
3de buller a 10 sk. og 2de a 6 sk. er	2 mk.	10 sk.
Buxer til Niels	– mk.	8 sk.

Af Mads:

Stovle til Niels forfødt	2 rd.	– sk.
Skoe til Peder	1 rd.	2 sk.

Soren Jensens sag med Hans Christen:^{49a}

Til for lig	5 rd.	– mk.	– sk.
Til sidt for svaar	6 rd.	– mk.	– sk.
Til om kostning	4 rd.	3 mk.	4 sk.

15 rd. 3 mk. 4 sk.

Dog eftergav Bierg Søren heraf 1 rd. 3 mk. 4 sk. Betalt 14 rd. – Den 15 ap: saade erder 1½ skp – Den 11 ap: hukede vi hessel – Den 12 kjørede Hans hiulmand 2 læs der af bort. Den 19 huk H.⁵⁰ hessel.

|113| Af et cercolær 17 ap 1791 hos mig skal lægx mændene ikke affordre soldaterne noget tornyster naar de komer fra mønstring⁵¹.

Et andet cercolær befaler lægx mændene at anmelde saa vel gevorbene recruiters som land soldaters døds fald⁵²

Nog et do. angaaende de som undvige at de skal anholdes af fæles øvrighed efter forordningen af 20de junii 1788 dens 9 § og om kostningerne lige paa propritarien. Men hører hand districtet til da bør om kostninggen deles paa amtet⁵³.

Nog et do som til staaer lanmanden for det leverde foderaage i aaret 1790 til 26 oktober 1791:⁵⁴

pr td. havre	1 rd. 24 sk.
pr læs høe	2 rd. 16 sk.
pr læs halm	1 rd. – sk.

Kan blive til mig 8 rd. 14 sk.

|114| Palme søndag stærk soelheede den gandske dag og sagte blesende sydvæst. Saa og paa følgende dage. Saa mand næppe nogen ungdom med hoerer og skoe paa føderne men alle løbe barbenede. Nogle ilingger fik vi tillige i sær 23de ap: Men paaskedag 24 ap: smugt verlig 2den paas[k]edag mæget varmdt og stele blik for same dag saae ieg svalen og storken. Men om efter midagen blæste det noget op og lidet regn. Men det var alt saa smaae ilingger og stærk tørre fulde altid efter i ser de siste dage i ap: med østen og nordens stærke vinde

May dag skarp norost vind saa og 2 og 3 may og natte frost og kastede tillige med snee og hagel den 4de og 5te. Men den 6te vor enda mæget være skarp norden og snee og frost 7de mildere

|115| Om havre sæden 1791: Den 16de april saade ieg

i Eng have lodden	– 7 skpr
Den 18de i Mande huule	6 td. – skpr
Den 19de synden for same	4 td. – skpr
og viker same sted	– td. 2 skpr
Den 20de synden for hulen	2 td. 3 skpr
Er i alt i Farums holm	12 td. 5 skpr
Den 23de i Lille vang	2 td. 7 skpr
og same dag i Toften	1 td. – skpr
Den 27 samested	1 td. – skpr
Er	19 td. – skpr

Cartøfle lagde vi i have lange fredag d: 22 ap: i ver 4de for 3 skpr siger 3 skpr i haven. – I Tofte den 26 ap 3 skpr er 6 skpr skriver sex skepper – Men de bledede vor stoere og fyldede stærk i skeppen.

	Td.	skp.
[116] Byg saade ieg		
Den 3de may i Møyen synden for rugen af same slags	1	–
Den 4de østen for	1	4½
og same dag af Pellet samstedt	1	5
	er 4	1½
Synden rendt norden skidet		
Paa Eerde biere d: 5 og 6	1	5
I Lillevang 6te rendt	2	4½
	er 8	3
Bovede i Stenholm sametid eller 9de do	–	1¼ skp.
I Evle mose holmen	–	2½ skp.
Høer i Stenholm	–	1½ skp.

– Den 31 may skal land soldaterne trække ind i Kh. Røttere og atelerie den 1ste jullius [117] Den 15de may lode jeg natmanden skere 2de plake og gav a styket i skere løn 3 mk. – Den 17.18 og 19de taxerede vi i Ugelse da var det regn og kulde. I sær regnede det den 20de som var bede dagen. 24 og 25 i Lillerød da var det godt verlig da bleve vore hester slupet i overdrevet her hieme – Same 24 mayus begynde Svend at kiøre riis til og Henrik Dyker at luke hiulmandens gyde gerder for betaling af samtlige byemend – Mæget stærk hede og soel varme havde vi sist i may og først i junii.

Den 4de rede vi fra Stoere Lyngby og til Svestrup ved Være broe da var det saa varumt at man var færdi at crapere af heden saa vel som 5.6.7.8.9; 10de stærk blæst og lte ligeledes. Om natten regn

[118] Copie

Aller under danigste regning⁵⁴ⁿ

Paa hiulmandens Hans Christensens 3de moesegerder som hand ikke efter ad varsel i mindelighed haver været at formaa til at luke eller luke lade alt efter Hans Excellensse høy velbaarene her Geheime raad og amtmand Scheel Plessens forandstaltning af 14de april 1781:

1) 3de dage at huke gersel a 1 mk. 4 sk.	3 mk. 12 sk.
2) 7 læs gersel at kiøre til gerder a 8 sk.	3 mk. 8 sk.
3) til en lukkere 6 dage a 1 mk.	1 rd. – mk. – sk.
	er 2 rd. 1 mk. 4 sk.

Stauenholt den 31 may 1791.

Jonas Rasmussen

Lars Pedersen

Til

Hans Excellensse høy velbaarene

Her Geheime raad og amtmand Scheel Plessen

[Mellem adressen og J. Rasmussens og L. Pedersens underskrifter er senere tilføjet:

Regninggen blev betalt 6te october ved et aasteds møde her i byen⁵⁵ hvo same møde betalte ved ieg ikke bymendene blev ikke krevet noget]

[119] Den 10de junii sømede smeden 4 hiul op vortil hand toge af mig 2 lpd. 8½ pd. jern og i arbeysg løn 10 mk. – For skoe af bolt sametid

Skoe til Niels ..... 8 mk. til mig 9 mk.
 Støvle til mig af same ..... 4 rd. 3 mk.
 Humle af Jens Schmidt 7 pd. a pd. 1 mk. .... 7 mk.

Pinse hellige dage gav nogen regn men de siste dage i same uge skiønd regn nemlig fredag og løver dag 20de saa vel som 22de og 23de juni. S. Hansdag vind og tøre efter følgende regn siste daag i junii torden og regn om aftenen. – Den 16de junius falt ieg arme syndige mand i en stærk sygdom men den Gud hvor paa jeg stedse haver hobbet. Ved den Hellig Aands bistance formedelst Jesu forbøn og fyldestgjørelse hjalp snart [*læsning usikker igen*] Ham bør vi stæse ere. Amen |120| Herre lær mig at gjør det dig er tækkelig og behagelig amen – Jeg vor i dag til market i Frederichesborg og kiøbte ieg et krus med sølv log og gav for same elleve rexdaler. Eet par jordelærs buxer sex r. – Staunsholt den 29de junii 1791. – L. Nielsen

Den 1ste juli og 2den do. slog vi Elle engen. – 4 og 5. slog vig Fom Karet og Bøger holm samme dag faldt mægen regn og frem deles nogen tid – Men den siste halve tid af julig smugt verlig og stærk hede. – For 6 sølvf spise skeer 11te julig a loddet 4 mk. 4 sk. = 19 rd. 4 mk. – For dragkiste beslag a skoffe 2 mk. = 2 rd. 4 mk. Navn I. D. og C. R.

|121| Anno 1791 for kerseber

Den 4de juli	1 lpd.	2 pd.	a pd.	2 mk.	4 sk.	er	6 rd.	4 mk.	8 sk.
Den 6te do.	2 lpd.	2 pd.	a pd.	1 mk.	14 sk.	er	10 rd.	4 mk.	– sk.
Den 8de do.	3 lpd.	11 pd.	a pd.	1 mk.	8 sk.	er	14 rd.	4 mk.	8 sk.
Den 11de do.	7 lpd.	9 pd.	a pd.	1 mk.	5 sk.	er	25 rd.	3 mk.	– sk.
Den 13de do.	8 lpd.	3 pd.	a pd.	1 mk.	2 sk.	er	24 rd.	3 mk.	6 sk.
Den 16de do.	7 lpd.	11 pd.	a pd.	1 mk.	15 sk.	er	19 rd.	1 mk.	5 sk.
Den 19de do	4 lpd.	1½ pd.	a pd.	1 mk.	– sk.	er	10 rd.	5 mk.	8 sk.
Den 22de do	2 lpd.	– pd.	a pd.	1 mk.	1 sk.	er	5 rd.	5 mk.	– sk.
Den 29de do.	– lpd.	9 pd.	a pd.	– mk.	18 sk.	er	1 rd.	4 mk.	2 sk.
Den 3de agust	– lpd.	6 pd.	a pd.	1 mk.	4 sk.	er	1 rd.	1 mk.	8 sk.

er 37 lpd. 6½ pd. er 122 rd. – mk. 3 sk.

Gud være lovet for sin midskundhed velsinelse og gave som hand os meddelet har – I denne tid lode vi maale en hobben i stuen og have stuen af Wilhellum af Ugeløse og gav for same maalning 4 rd. 2 mk. Staunsholt den 25 julig 1791. – For bordet og folle bænken 1 rd. 1 mk. 1792.

|122| Den 8de agust begynde vi at meye koern og haure og bovede da havde bøget været 13 uger og 3 a 4 dage paa jorden. Den 19de ditto efter midag kl 3 slet kiørte vii det siste i huues erter og vikker un tagen som innu ikke tiende til at tage i huues. Det vor ikke fuldt 11 dage da dog høsten vor riig og velsinet

ruug over 5
 byg over 5
 og havre over 5 væge

– Men saare lidet bovede og eerder tillige fattige – Men heeden og tørkken haver næsten været utaalelig. Og en da være de sidste dage af hunde dagene en nogen tid næsten at regne |123| 2de gange vor vii i Kh sist i høst med cartofler første gang 20 agust for de gule same gang 2 mk. for de bledssede 1 mk. 2 sk.. 2den gang for de gule 1 mk. 8 sk. det var 23de do. – Same gang kiøbte ieg kalk 1½ td. a td. 1 rd. men kulen som ieg til same havde stensat blev ikke ful deraf den kan rume 2 td. – Samme 23

agust slap vi løoes i evred men vore hæster besøggede same natd Farum gaars ruug som deels laa paa skaar og dels stode i trave hove – Følgende dag kjørede vi siste bun tørve hiem af mosen. Paa 4 læs nær havde vi den i huues før høest – 31 agust vor sognet i Roeskilde til extrasesionen vor ieg same tid blev indsat til lægsmand for sognet og de gl. lægder og lægsmend hørede op.

|124| Første september sterk regn og blest paa følgende natd. Samme tid laa Mathias Christiansen kniplings kremmerr over her og kjøbte ieg af ham 2de store silke tørklæder til mine piger ad stk. 15 mk. 3de mindre do. ad stk. 6 mk. Staunholt den 2den septm. 1791 – L. Nielsen. – Den 6te septbr var vi i Grimstrup paa grund for bædring og hørte mand da at de havde næsten for dobbelt hart kornet til dise 3de gaarder efter den nye matrickul – Hans Jensens ager i 23 at regne dorlige eng ⁶⁵⁶ – Den 22 septbr sluttet skifte efter salig B.R.N.S.^{56a} bt. 16 rd. og 2 do til b[irke]d[ommer] Sunbye

|125| Byg ved udtærskning af 1791. Af grøde af 3de læs

i stalden	5 td.
af loen som vor hel fyl	24 td.
og af laaden	38 td.
	<hr/>
	er 67 td.

Rug 3de spender af Eng have lodden .....

Af rug loen .....

Af 2de væge i laden .....

---

sumo 64 td. 6 skpr

Fredagen den 19 februari 1795⁵⁷ giftede ieg min søn fra mig Niels og gav ham til med gift 400 rd. i hans 20de alders aar – Her for uden gav ieg ham offerpænge og 4 rd. til løn er 6 rd. 4 mk.. Hand havde da af egne pænge 55 rd. – Til brylluppet blev kogt og til lavet: Ridsen gryn 4 lpd. fiske 4 lpd. bønner 4 pd. sukker 4 pd. kaarener 1 pd. 2 tdr øel. Dansk brendevin 30 p[ø]l[t]er blev ickuns for tæret og fransk 3 potter. Men mæget mere var kjøbt. – Slægte brevet^{57a} kostede ickuns 1 rd. Vielse brevet ^{57b} 12 rd. 4 mk. det heele kjøbte kostede Niels 40 rd. 3 mk.

|126| Til brylluppet 1791

Fisk 5 lpd. a lpd. 7 mk. .... 5 rd. 5 mk.

Risen gryn 5 lpd. a lpd. 7 mk. 8 sk.

Brende viin 76 potter a 1 mk.

Viin 6 flasker a 2 mk. 1 sk. .... 2 rd. 6 sk.

Fransk brende viin 3 potter a 2 mk. .... 1 rd.

Tobak 4 pd. a 1 mk. .... 4 mk.

Bønner 3 pd. sukker 3 pd. .... 2 rd. 3 mk.

Piber 2 mk.

---

er 31 rd. 3 mk.

Den 30te septbr gjorde ieg bryllup med min datter Karen og med min broder datter Karen^{57c}. Gode Gud give lykke med dise 2de brudepaar. Staunholt den 2. octbr 1791. Lars Nielsen.

For viese brevet^{57d} .....

for slegte brevet^{57e} .....

for do. til Helsingjørs hospital .....

---

26 rd. 1 mk.

28de octbr gjorde min søster Mette brylup med sin datter Kesten Pedersdatter i bidem.

|127| Octbr

Den 3de og 4de saade vi rug:

Ved Degne dyse	6 td. 7 skp.
den 10de paa Farums holm	2 td. – skp.
den 12te i Lille vang	3 td. ½ skp.
	er 11 td. 7½ skp.

Det var alt i tiltagende maaned nedsaadt. Slog og godt til i skeppen ved udtærskning – Den 9 og 10 octbr indtog vi hæste og pilotten eller ugelspigel – Her i byen havde vi aæstedes møde den 6te octbr hvilket ikke før er skeedt i mands minde⁵⁸ – Den 15de og 17de med byg i Kh. C[a]pt[ajn] Bang 2 pd. a pd. 6 rd 3 mk. – Same 17de med potter for Johanes⁵⁹ |128| Den 15de octbr kjøbte ieg en sæng til Karen i Kh for 6 rd.

Af indeværende aars grøde solte ieg ruug:

4 td. a 17 mk. i septembr.	8 rd. 2
4 td. a 18 mk. 12 sk. i octbr.	12 rd. 3
3 td. a 19 mk. 29. do	9 rd. 3
3 td. a 17 mk. 8 sk. i decembr	8 rd. 4
3 td. a 18 mk. i janvar	9 rd. –

– Den 16de octbr blev amdt mandens til ladelse som Peder Pedersen af Farum havde i hende at opholte sig i Budinge mig fore vist som vor af gaaers dato. Og Lars Hermand i Farum caution for same – Men i rullen saaledes bagved: Med amtmandens til ladelse paas af 15te october 1791 i Budinge

|129| Jeg var i dag i skoven og forsøgte om træet vor fugtig eller tørt. Og fornåm ieg da at bøgen vor fuktig ved barken. – Lige ledes hænger løvene hart og længe og vesne paa træerne i aar. Staunsholt den 2den nov. 1791. L. Nielsen – Idag toge vi kjøer og ung qveg i huus og videre for sne og frost – Staunsholt den 5te november 1791. – Den 8de slagtede vi en vid 3½ a[ars] stud vægtig i

kiød	16 lpd. 2 pd.
tellie	– lpd. 12 pd.
for huden af same 2 rd. 2 mk. – sk.	

– Jeg solte i dag 2de stuude 4 i 5 aær for 34 rd. til Sølerød bekom i hand pænge 5 mk. Staunsholt den 24 novbr 1791. Siden en viid ved Vester port for 12 rd. 3 mk. |130| Jeg laande Haans Haagensens kone i dag 40 rd. til at betale der svoger Anders Christensen sin med sin hustru til kommende aarve lod som hiden til havde staaet i bemelte Hans Haagensens gaær i Farum. Men nu daa aarvingen er komet i mands verge skulde udbetales. – Staunsholt den 30 november 1791. L. Nielsen. – Igen betalt den 13 decembr testerer L. Nielsen.

Ved dene tid havde vi et serculær at til holde bønderne at sæte sten gerder og plante piiler og an gaa tørveskeret efter skoe fororminggen af 81⁶⁰

Humle af Smidt 10 pd. a pd. 1 mk. den 25 december 1791 |131| 1ste december sild ollen 1 mk. 1 sk. – Humlen kjøbte ieg 2 dage for hullledag og havde da 1 pd. Altsaa brugdes ikke af den før aar 1792 begynde for at vide vor længe disse 11 pd. kan vare skrev ieg dette. Staunsholt den 23 decembr 1791. – For at logere ham nogle nætter saavelsom at kjøre nogen humle fra Kh og her ud gav han min koene 3 pd. er 14 pd. som vi havde ved dete aærs begyndelse. Staunsholt, den 13de marti 1792. L. Nielsen.

|132|

1792

Skarp frost 8.9. og 10de janvar siden bædre. Den 17 dags nat sterk regn, den 18de lidet sne og frost som vedholt med sterk riim. Den 22de Vincenti dag klar solskin siden donggelt. – Sante Povelssdag stærk tõe og regn det er 26de janvari samme tõe vedblev at klagen gik af jorden. Men den 13de fæbruary bed den i med snee og stærk frost 14.15.16.17.18.19.20.21.22. og 23 sne og frost fremdeles. – Den 12te janvar vor vi 4re taxserings men hos her rigemendt skriver Nørager og fik vorres regning betalt saaledes:

Pedersen ⁶¹ og Haagen ⁶²	373 rd. 2 mk.
Jeg og Hans ⁶³	304 rd.
	<hr/>
	er 677 rd. 2 mk.

|133| Copi

Underdanigste Pro Memoria

Den paabudende forraads fourage efter kongelige allemaadigste fororning af 7de december sist afvigte som for inde værende aar 1792 skal være i beholdenhed. Nemlig pr td. hardt koern havre 1 skppe høe 1 lpd. 12½ pd. og halm 15½ pd.. Erklærer vi samtlige jordbrugere i Farums sogn ver for sin andeel at indestaae og holde paradt sundt og godt til vad tid paa fordres.

Hvilket under danigst meddeles vorres foresatte velædle her amts forvalter Nørager for bemeldte fourages sikkerhed. Med en mand af ver bye for alle og alle for een underskrevet. Staunsholt den 14 janvari 1792. L. Nielsen

For Farumbye
Peder Pedersen
og Bregnerød
Niels Lind

Staunsholtbye
Niels Pedersen
for Farumgaar
A. Thomsen

|134|

Marti maanet

Den 3de mod aften med regn tõe saa vel som 4de og 5te til mod aften. Men da slog den i stærk frost sne og føy 6.7. og 8.9de eller de 40 ridders dag stærk frost. Nor ost vind. 10 ligeledes. 11.12.13. og 14de den 15te regn og tõe som ved varede. Gud være lovet. – Den 30de begynde vi at pløye men lode sig ikke giøre paa hovved lodden men paa Lille vangs toften. Til nød.

April

Den 1ste infaldt palme søndag mørk verlig og eftermidag regn skertorsdag den ganske dag regn saa vel som lang fredag formidag. Paaske hellige dage smugt verlig. Den 10 saa ieg storken staa paa sin rede ved Alders Viile. – Den 12te april foled den store brune hoppe – Den 15tende lagte vi 2½ skeppe cartofler i haven. |135| Den 19de april saade ieg erder paa Erde biere 2 skpr og vikker sammested 4 skpr. – Den 10de og 11 var Heile Pedersen og jeg paa Alders Viile eyendom og taxcere samme. Den er skat fri: haver jagtfrighed. Mægen skov af alle slags den blev alene ansat af verdii nor den skulde strax af skoves for 25000 rd men at forstaae med den grund den stod paa. – Den 16de af himlede vi for retningen. Hand betalte godt lige med Kongen a dag 16 mk. og fri fortæring i Bagsvere Kro hel prægti med suppe, steg, fiske og kager og viin i overflødighed. – En liden plas paa Ballerups gade vor paa hr Pedersen⁶⁴ vilde bykke i 10 rd. L. Nielsen

136	1792 Om haure sæden	
	Den 26de ap: i Enghavlodden	5½ tdr.
	Den 27. og 28. paa Farumholm	9 tdr.
	og paa Ebblemose holm	– tdr. 3
	Den 30de i Lillevangstoft	3 tdr. 4
	i tiltagende maanet	<u>er 18 tdr. 3</u>
	Byg saade ieg	
	Den 7.8. og 9de may	8 tdr.
	Den 10de	<u>– tdr. 6 skpr.</u>

i aftagende maanet er 8 tdr 6 skpr

Den 8de may saade ieg bovede 2 skpr og høer i Lille vang i hel foret joer 1¼ skep. i Moyen den 10de 1¼. I den hel forede gl. jor groede den godt til. Men i Møyen toge luget ove hond med høren. Det duer intet

|137| Den ordinære godtgjørelse pr. tønde havre 5 mk. 3 sk.. Læs høe 10 mk. og læs halm 4 mk.; B[e]t[alt] af Nordenberg. – Til kommer enu: pr td. haure 1 mk. 10 sk.. Læs høe 4 mk. og paa læs halm 2 mk.. Efter circulaire af 18de ap: 1792. Men der til skal betales per tønde hartkorn 7½ sk.⁶⁵.

Efter fororningen af 29 feb. 1792:⁶⁶ for en gaar der taxeres:

for 5 a 600 rd.	sallar 3 rd.
fra 6 til 1200 rd.	sallar 4 rd.
fra 12 til 5000 rd.	sallar 6 rd.
vad som er under 500	sallar 2 rd.

Den anførte sallarium er til bergedommer, do. skriver og taxeringsmend

Af circulaer af 1. may 1792 skal huus mend skiødt[!] de faae jor dog efter lovens 2 bog 23 capit. 13 art svare kirke skat eller stole staaede pænge⁶⁷.

|138| Den 10 may just da vi havde af skiødttet med byg sæden brød det onde verlig frem med hagel og snee og kulde og siden med regn ilinger. – Den 12te may vor tingmændene her i bdem og forkyndede de 6 selvf raadige Rente cammerets resolution angaaen 4 rd. a mand og levere det ulovlige fra sig⁶⁸. Dette ulovlige er gersel som de med magt tilegne sig paa deres lodder – Skiønd regn pense hellige dage og efter følgende dage i ugen saa sæden og gres roden blev brav blødt. Ligeledes regn 6te junii da sættede vi planter og efter følgende dag nogle ilinger

|139| Den 11 junii rede Staunsholte karle og 6 af de unge bønder og nogle unge huus mend somer i bye – Samme dag giorte ieg udpanten i bidem hos Hans hiulmand som ægen raadig hukkede gersel i byens fæles gersel huk for 4 rd⁶⁹

saaledes ..... en kaaber kedel
 en dito potte
 en liden medsingkedel

vor ved Lars Hermansen og Morten Olsen i Farum assisteret – Den 21 junii lod Hans hiulmand ved sin koene broder som boer ved Sorgenfri det af hente. Ved udleveringen saa vel af dette som det sølvf tøy skovfogderne havde pandet ud for skov hug var Nicolay tingmand og Anders Lassen skrædere til stede |140| Den 22de junii 1792 blev en rødvinget koe stukket i vort overdref af en hugorm; den næste dag lode ieg min søn Niels hente Ole Hansen i Lillerød for at dølgte giften – Den 30de junii torten og mægen regn. Som siden kintinerede nogle dage men der paa stærk tørke brendende soelhede til 18 juli. Torden og liden regn og stærk lomerhede men 21 sterk

torden og regn som vi hart trængede til fremdeles stærk heede: dene maaned saa velsom i agust. Skiøndt her faalt og nogen regn kunde den dog ikke for slaae at gresset iog brendes hen af den stærke soelhede til den 14de agust stærk skiøl regn om morgenen tilig |141| Den 4de juli med kerseber

første gang	1 lpd.	1 pd.	a pd.	2 mk.	5 rd.	4 mk.	
7de do	3 lpd.	9 pd.	a pd.	24 sk.	14 rd.	1 mk.	8 sk.
10de do	7 lpd.		a pd.	17½ sk.	20 rd.	2 mk.	8 sk.
11te med L.P.	2 lpd.	1½ pd.	a pd.	14 sk.	4 rd.	5 mk.	4 sk.
12te	6 lpd.	7 pd.	a pd.	12 sk.	12 rd.	5 mk.	4 sk.
14de	8 lpd.		a pd.	11 sk.	14 rd.	4 mk.	– sk.
16de	10 lpd.	15 pd.	a pd.	11 sk.	20 rd.	– mk.	5 sk.
18de	11 lpd.	2 pd.	a pd.	10 sk.	18 rd.	3 mk.	4 sk.
21de	6 lpd.	– pd.	a pd.	13 sk.	13 rd.	– mk.	– sk.
25de	2 lpd.	5½ pd.	a pd.	16½ sk.	6 rd.	2 mk.	12 sk.
28de	1 lpd.	– pd.	a pd.	17 sk.	2 rd.	5 mk.	– sk.
4de agust		10 pd.	a pd.	17 sk.	1 rd.	4 mk.	10 sk.
	60 lpd.	3 pd.		Summa	135 rd.	2 mk.	7 sk.

Den stoere og goede givere saa vel i dette som i alt erre og tak. Tak af mig uverdige jeg ey andet haar at give gjør det maae af hiertet skee saa bliver ieg altid i live i aandelig livf. Amen |142| Søndagen den 29 julig gjorde ieg bryllup med min datter Kersten Gud give lykke og velsignelse med dette foretagende

Til samme købte ieg i Købhaun

Rissen gryn 5 lpd. a lpd.	6 mk.	8 sk.	er	5 rd.	2 mk.	8	
Fisk	5 lpd. a lpd.	5 mk.	8 sk.	4 rd.	3 mk.	8	
Brende viin 60 pot: a	5 mk.	15		9 rd.	2 mk.	4	
Fransk do. 3 pot a	3 mk.			1 rd.	3 mk.	–	
Gl. fransk viin 6 pot: a	1 mk.	12 sk.		1 rd.	4 mk.	8	
Tobak				– rd.	3 mk.	4	
Bønner 5 pd. a pd.	2 mk.	6 sk.		2 rd.	– mk.	4	
Sukker 5½ pd. a pd.	2 mk.	4		2 rd.	– mk.	–	
Senop 2 potter				– rd.	2 mk.	–	
Canelle 6 lod				– rd.	1 mk.	8	
Piber				– rd.	2 mk.	–	
Korener 1½ pd.				– rd.	1 mk.	–	
				er	28 rd.	2 mk.	4 sk.

Men af grynene blev spart 1 lpd. (dog rigelig) og af fiske 1 lpd. (men ikke synderlig til overs) dog sloge det skikkeligt til

|143| Den 6te agust begynde vig at meye byg og videre da havde vi stærk tørke. Men den 14de om morgenen tilig og siden fremdeles mæget stærke ilinger til de siste dage i agust som og bleve gode høest dage; men den 21de fik ieg mit i huus. – Den 29de og 30de brød vi høer paa marken fik over 10 lpd. Sametid solte ieg langhalm til et faberich ved Osseørd⁷⁰ a læsset 3 rd. Men forhen havde ieg solt til Berkerød 3de læs a læs 15 mk. ialt 7½ læs

3.4.5.6 septem kiørete vi møy da falt ligeledes stærk regn [*Herefter kommer flg. indførsel, der i dagbogen er markeret med en skarp klamme* Den halve gaard overdrev lod bred for østen 243 al: for væsten 348 al. – Anders Jensens for østen 268 al: for væsten 505 al: siger Unsgaard⁷¹⁾

[144]	Tømmer til havelængen		
2 læetrer	a stk	7 mk.	
4 bielger	a stk	4 mk. –	
4 dito	a stk	3 mk. –	
2de stietrer	a stk	1 mk. 4	
6 sparer	a stk	1 mk. 4	
12 dito	a stk	1 mk. 7	
12 dito mindre	a stk	– mk. 10	
4de tylt bræder a tylt		6 mk. 10	
for at opbygge huuset a dag		1 mk. 8	
Beløbet 4 rd. 2 mk. 8 sk. er		26 mk. 8	
for at tække 1 rd. 2 mk. er		8 mk. –	
tække garen		4 mk. –	
søm 400 a 100 2 mk. 4 sk.		9 mk. –	
støre dito 100		5 mk. –	
for paret af hængsler og stagle			3 mk. –
læter	5 rd.	– mk. –	
for gavle og døre at gjør[e]	2 rd.	2 mk. 8	
stolper	6 rd.	– mk.	
opstande	1 rd.	4 mk.	

† det hele kand faget koste 15 rd. naar det skal due noget og paa raad rod.

[145] Den 25de septbr leverde vii for raads furage i Rödouerød og Vandløse saaledes ver af

Farum havre	6 skpr ½ fr
høe	11 lpd. halm 6 lpd.
Stauenholt havre	5 skpr 1 fr:
høe	9 lpd. 2 pd. halm 5 lpd.

som skulde leveres men havre for Farum 7. og Sth. 6 skpr medgik. – 28 huius brente vi sviin i Farum. – Michelig dag den 29 septbr 1792 betalte Henrich Dykker kakkeloens leye med 4 mk.

Octbr

2 octbr paa jorte jagt. I denne tid var Niels 2de gange i Kh med cartøfle a skp. 20 sk.. I dene tid havde vi kuld og tøre fra norden siden af og til [146] Den 8 og 9de saade rug 7 td. ½ skp. i mæget tører jor og verlig men i aftagende maanet – Den 19de saate Niels i min fraværelse de 3de korte vreter⁷¹⁾ ved veyen Tyerne stoppen med 1 td. 4½ skp. i tiltagende maanet er 8 td. 5 skpr.. Den siste i fugti jor dog tørt verlig den dag og efter følgende – Den 10de octbr styrt for mig en sort skiollet koe i Lille vang for huden af samme fik min søn Niels i Kh 9 mk.. Men kiødet blev alt samen givet bort til fattige folk – For hen i somer styrt en sort grimet qvie af blodpis og en rødringet stukket af en orm. Hielpe Gud.

[147] November 1ste eller alle helgen dag klart verlig formidag; men eftermidag dungelt og regn. Samme dag vor ieg i skoven og forsøgte fugtiheden i bøgen den vaar ringe og ved barken men løvene er nu næsten affalden. Men vi haver ogsaa haft temmelig stærk nattefrost visse tider i efteraaret. – Den 6te var ieg med her amts forvalters fuldmægtig her Friis i Farum for at skille Hans Eggertsen ved af tægs folkene Jens Nicolaysen og huustru som i mindelighed ikke vilde be queme sig at flytte fra deres bort solte gaard og i det til dem leyede Høye huus i bidem. [148] Den 6te november 1792 toge skovløberne i Nøre skov khreatuer op i same skov vor ieg den 7de motte løse 5 bæster a stk. 1 mk. er 5 mk.. Den 13de bleve almisse ud skrevet og tilstode ver i Staunholt i skp. rug 1 skp. byg ieg 1½ af ver slags. – Samme dag advarede ieg Christen Sørensen fød i Kollerød nu tienner i Herløvf hos under fogden at indfinde sig i lægdet eller søge amtmandens tilladelse at tiene paa det Friderichsborgiske districht. Ved dene advarsel vor Lars Hermand kromanden og flere tilstæde eller vidne [149] Om lønden fra Allehelgen dag^{7b} 1792 til same tid 1793 siden til 94 siden til 95 det samme

1) Ane 10 rd. offerpænge de 2de høytider e[x]tra skatten de træskoe hund i same tid slider et verdags forklede og 2de ottinger høer frøe nedsaadt ved vort eget⁷². [Herefter kommer flg. indførsel, der er overstreget 2) Dorte skørt, trøye 2de særke 2de forkleder 2de liin hue: skoe og hoeses; og træskoe vad hund slider i same aar offer pænge de 2de høytider og skatten]

Peder Christensen for aaret 96 til 97 24 rdl og skatten har efterhanden optaaget

29 februari til sølspender	4 rd.
Til skoe	4 rd.
Af moer	1 rd.
Da ieg skulde med cartofle	
2. septbr 96	3
Jule dag til offer pænge	1 rd.
Nyedt aars dag 97	11 rd.
	<hr/>
	er 24 rd.

[150] Copie af bøndernes erklæring skrevet af Siøe⁷³.

Pro Memoria

Efter velædle hr. amtsforvalters sirkulaire af 15 octobr d. a. skulde vi undertegnede give skriftelig svar paa om vi vilde betale aarlig de høyere end sedvanlig medgaaende diet pænge for eftersyn om foderasen

Farum og Staunholt byers jorbugere(!) ere alle ennige vilde selv een for alle og alle for en verre ansvarlig for at den anbefalede fourage præsise vil hvad time det motte forlanges skal være færdig og blive leveret hvorføre denne bekostning med diet pænge til syens mænd motte bortfalde som udnødvendig. Farum og Staunholt den 16 november 1792.

Paa Farum byes gaardmends vægne under skriver

Jens Mortensen

Svend Larsen

Paa samtlige gaars mends vægne i Stauns(!)

Bendt Andersen

Svend Christensen

For Brægnerød

For Farum gaard

Lind

A. Thomsen

|151| Rug ved udtærskning 1792

Af loen	22 td. 3 skpr
og af laden før hiul	14 td. 4 skpr
siden af de 2de væge	9 td. 6 skpr
	46 td. 5 skpr

og af stænget 12 a 14 td.

Byg af loen men den var ikke hel fyldet 22 td 4 skpr

Erter 9 skpr efter 2 skpr. Saa havre paa loftet 13 td. – Nøye ved jeg ikke vad rug ieg avlede i dette aar men omtrent 60 td. og byg nog vel saa mæget til kiør og svin ellers havde det givet mer til tøndetal – NB. Kiøren aad alt sloden^{73a} grise og ungt svin vilde og have fuldt op. |152| Den 29de nobr leverede sognet furage paa Jægersborg til husarene:

Jeg til min del	hav:	3 td. 1 skpr
	høe	41 lpd.
	halm	22 lpd.

Ver i Farum	hav:	2 td. 3 skpr 3 fr
	høe	32 lpd. 4 pd.
	halm	17 lpd.

Med mægen møye saa som vagt mæsteren var be suffen og her ritmæster Hiukl borte – Dog efter mægen disput fik det nogenledes godt udfal saa frandt de vil skrive det regti af saa som det ikke skede strax. Ikke minste restans af høe og halm. Beædiges af L. Nielsen – Havren imodtog kvarter mæsteren vor Peder Hansen maaske kom til at restere ½ skp.: Vedstaaes af L. Nielsen |153| Den 30te novbr i faldt Friderichsunds market vor ieg købte:

Støvle	til mig	2 rd.
	til Niels	1 rd. 2 mk.
	til Peder	1 rd. 1 mk.
	til Ole	– rd. 5 mk.
Skoe	til Dorte	– rd. 4 mk. 8
	til mor	– rd. 4 mk. 8
Disse alle	til Peder	– rd. 4 mk. 8
lavhelede	til Inger	– rd. 3 mk. –
	til Ole	– rd. 2 mk. 12

– I den tid eller dise dage havde vi rendt baar frost. Men
den 1ste december

nogen liden sne. Den 2 og 3de frost den 4de og 5te mæget slab og slud 7de ligeledes regn hagel og snee men om natten frost og følgende dag atter regn og blest 9.10. og 11.12te frost til 17de da slog det om med regn i sær tamperdag mægen regn |154| Hiule dage de 4re første fugtige med snekasten den 5te frostede det lidet om morgenen men slog stragx om igen og blev være 6te. Men den 7de eller 31 decbr fros det lidet og solen lode sig see i gen.

Nytaars dag frost og sne at mand i gen kunde kiøre til Khaun, hente udslag slufe steen og videre – Udviisninggen skovede Christen Jørgensen i Farum for 24 sk. a mand. Er 16 mk. 8 sk. – Alt tygt i veret dog kunde man see solen 5te janvar men Hellig tre kongedag gav hun atter lidet snee saa og de 2de næst følgende dage men den 9de janvar 1793 bed den ret i med frost i |155| nogle dage men sagtede sig ved nogen

snee, som falt den 12te saa at man kunde kjøre i slede d: 13de dog ikke uden til nød. Derpaa toge frosten atter til – til 19 og 20de januar 21.22.23. og 24 dise dage tøde det med skarp vesten vind at klagen gik rend af jorden – Dog begy[n]de hun i gen at fryse den 24 mod aften 25 klart ver og frost 26 som er sante Povelsgdag tykagti verlig dog ikke heel mork himel. Den paafulte dag tõe og frosttõe til maanedens ende.

Fæbruari og lidet sagte frost for og efter fastelaun. Men den 14de tõe og siden til tamperdag tõe.

Den 17de januar 1793 vare vi fire taxserings mend ind kaldet hos her amtsforvalter Nørager og fik vore pænge saaledes

Pedersen⁷⁴ og Haagen⁷⁵ ..... 213 rd.

Jeg og Hans Jensen, bæge ..... 192 rd.

Ialt 405 rd.

[156] Same tid et sierculær af 3 novbr 1792 at huus mend skjøndt de faa ior af bøndernes matriculerede hartkorn iordre(!) lige fuldt skal gjøre præsten høestedag. Men faaer de jordre af umatricoleret hart korn kand præsten fordre tinde og da bortfalde høstedagen, den siste her om melte er overdrevsior⁷⁶

En placat af 21 november 1792 bydende at af vert tønede hart korn skal erlægges til marspænge for aarene 1791 og 1792 per tønede 9 sk.⁷⁷. Staunsholt d: 20de januar 1793 paseret – Er ind kreft og betalt af L. Nielsen

Et siercolær 1ste fæbruaar befaler at huus mendene skal møde ved gaade stevne naar oldermanden eller fogden [157] tudede for at høre om der var noget som vedkommer dem at bekiendtgjøre. Da de lige saavel som bønderne skal tage deel i byrderne saa som klapiagter delling qvintters vagthold, brevreyser og videre. Efter Hans excellences hr: Geheimeraad og amtmand Scheel Plessens ordre af 13de november 1792⁷⁸.

Tamperdag den 20de februar 1793 klart verlig; og frost baade natten for og natten efter dagen men dagen blikstelle og deylig soel hede. – S. Ped: dag⁷⁹ mørk og lidet froste – Den 24de february 1793 stærk storm; da faldt Jørgen Bøgers eller Anders Rasmus gade længde – Samme stærke storum varede 5 a 6 timer. Siden sagtede noget [158] Men gjorde stoer skade vise stæder paa bygninger og træer. Paa Rudegaard faldt en længde paa Ballerup præste gaard 2de lænder i Friderichsborg bye en nye grund muret bygning som ikke var færdig men stod uden vindver og døre at vinden for deri og nedmasede samme fra det øverste til det nederste. Og mangfoldige stæder hist og her vor mand hørte træerne i skoven og i haverne blæste ligeledes om i stoer mængte. I Friderichsborg Slos have saa mand dem i ynkelig maade om styrtede da man den 9de april var ved sessionen

[159] Den 1ste marti begyn vii at pløye – Samme dag fand ieg en torebiste⁷⁹ den havde mange luues dog meste imellum frem benene. Den blev bunden paa Ole som samme tid vor med skranke syge formodentlig af fæber – Her efter mægen rægn og siden nattefrost – De 40 riiders dag eller 9de marti stærk frost og klart ver med østen vind dog kom og drive skyer om eftermidagen og gav nogen snee, dermed var pløyning for bodet dette set, saa som det bøse ver vedblev. Den 13de sluffede vi sten 14de skovede vi hele træet da begynde det igen at tõe 15 regn. Siden stærk tøre

[160] Den 18de marti 1793 et circulair at lægdsmentene efter 3 aars tjeneste i embedet ikke enda slepper uden loglig fra sigelse 3 maaneder før sessionen⁸⁰

Et ditto sammedag om forrads furage aarlig at være andsvaar for og give skreftelig caution af 2de af de vederhæftiste men i ver bye. Og dog ligevel betale dietpænge til

en officer og en civil betien[t] som og blev samtykket med en sk. pr td. h. korn af sognes jorbruger⁸¹

Palme søndag klart verlig kold østen vind saavel som afvigte uge. Lige saa den efter følgende uge [161] med hagel og frost til maanedens ende. Men 1ste april morgen mildere og lidet regn men denne østen vind og nattefrosten blev enu ved.

2den ap blev sluttet skifte i mellu[m] Corneliu Haagensen og huustru Karen Daniels datter og blev han hinde skyldig 3 rd. 14 sk. som hand skulde betale Alle helgen^{81a} førstkommende⁸² – Samme dag efter Jens Roeland i Farum hans elste søn Peder havde modrende aarf i boet 10 rd. som blev ham tilstaaet. Paa samme haver han bekommet 1 kiste.⁸³ – Den 9de april blev foretaget skifte men ey sluttet efter Frederik Pedersens hustuu i Bregnerød aarvingerne vor forligt med enkemanden om 380 rd. og eftergivet gl: skylt 150 rd men brød acorten⁸⁴

[162] Circularir af cameret 2den amt mandens 5te og amtsforvalterens skrivelse af 7de marti 1793 tilstaaer bønderne for leverte furage til husarene for indeværende aar til 26. octbr 1793 for td. haure 7 mk. 8 sk. læs høe 17 mk. og for læs halm 8 mk. – Her af som sedvanlig betaler kongen pr td. haure 5 mk. 4 sk. læs høe 10 og læs halm 4 mk.⁸⁵ – Altsaa til komer ieg til den tid for husar furagen som blev leveret sist afvigte 29 novb: 8 rd. 4 mk. 14 sk. – Staunsholt d: 5te ap 1793

Det stk. vey som for indeværende aar skal giøres i stand beløber sig til en faun paa ver 10 tdr hartkorn efter circolairskrivelse af 19 marti 1792⁸⁶.

I Amaliegaade no 71 litr K er nu amtmandens cantoir. [163] Den 7de ap hentede Niels mel af ½ tønde vede i Holte det vægede godt 4 lpd. 13 pd. Det havde kostet 15 mk. 12 sk. altsaa lpd. det for 3 mk. 4 sk. godt mel vist saa godt som 5 mk. – Chartofle lagde vi i den lille have 12. ap 2½ skp. Den 13de i den stoere have 2½ skp. er ialt 5 skpr. – Kuld og frost ved holder med hagel og snee, saavel nu fra væsten som for hen fra østen til i dags eftermidag kl: 5 da forandrede sneen sig til regn og luften blev mildere. Nu var og 40 dage for løben siden de 40 Rideres dag eller 9de martius. Staunsholt den 18de ap: 1793. – L. Nielsen [164] Mægen regn og snee den 19de sne 20de og til sist regn dise 2de ommelte dage 19de og 20de ap: var mæget fugtige. men jorden vor og mæget tøøer – Den 21de mild og deylig. Dog dungel. Da lukkede vi plante have ind

Gm havresæden 1793

Den 22 saade vi i gl. jord i Lille-	
vang og Hørstumpen	2 td. –
og i Toften samedsted	3 td. 5
Den 24de i Enghavelodden	5 td. 2
D: 25de i Mande hule	4 td. –
og vikker i sammn haure	– td. 5
Samme dag regn ver	
Den 27de paa Tranebjerg	2 td. –

Er 17 td. 4 skp.

Havre og vikker paa Degne dysse 3. may – Den 27de erder paa toften 2 skp. (de var natte støft⁸⁷) og vikker 3 skp. ikke støft – Dise erter og vikker groede godt til. [165] Humle af Smidt 9½ [pd.] a pd. 14 sk. er 9 mk. 5 sk. – Staunsholt ut supra [datoangivelse mangler] – Den 30te april deilig regn.

Mayday eller Walborgdag mægen kold regn fra synden derpaa got milt verlig.
Om bygsæden

Den 6.7. og 8de korn væster i vanggen ved Trane-

bærg ..... 6 td. 2 skp.

Mæget stærk tøre i disse dage fra østen

Den 10de og 11te i Lillevang ..... 2 td. 6 skp.

er 9 td. – skp.

og hør same dag og sted ..... – td. 3 skp.

Mæget varmt disse dage – Liden regn 14de. Da saade ieg bogvede 4 skp. i Tranebærg om kring Gumpes hule – Lidet eller intet i gen – De omtalte vikker i Mandes hule bleve og borte. Men vikker paa god joer kan betale sig [166] Havren kom ikke af jorden føren 14dende dagen eller 5te may den første – Den 7de may stode 2de sole for uden den natuerlige og rette og 2de ring gaarde omkring den rette soel dette saas 2de timers tid formidag. Saa og ved solens ned gang en bisoel. Her efter fulde stærk tøre og hede til 8tende dagen eller den 14de da gav Gud liden regn den 15de stærk lumer varme i midagsstunden men endes med liden regn. Gud til erre og lov. – Pinsedag nogle fine vintaare^{87a} om morgenen kl: 6 slet siden klarede det op og blev deyligt verlig. 23de hagel og regn. [167] Den 27de may 1793 vare samtlige Staunsholt gaarmend ved tingget og ved tog ordrevsdeelinggen samme dag deelte de 2 rd. af Jens Caspersens huus skat, skylder ennu til os 2 rd. 2 mk. – Staunsholt ut supra. – L. Nielsen. – Den 28 havde vi en forsmelig kulde med nordvæst vind at chreaturet motte tages hiem af tøyrslaget om natten. Natten og følgende dag kom og mange drive skyer med hagel og snee; det var 29de may. Den paafulte nat fros det for færdelig hart. 31 may skiønd regn og stærk nattefrost fulde.

Efter placat skal for indeværende aar erlægges til den extraordinaire godtgjørelse for furagen af td. hartkorn 11¼ sk. i ap: qvatal

[168] Den 13. junii leverdes forraads furagen ved Damhuuseet saa ledes af Farum bye

Havre ..... 11 td. 5 skp. 2 fr

Høe ..... 5 læs 4 lpd. 4 pd.

Halm ..... 3 læs 17 lpd. 10 pd.

Staunsholt haure ..... 7 td. – skp. 1½

høe ..... 3 læs 4 lpd. 5 pd.

halm ..... 2 læs 7 lpd. – pd.

Bregnerød havre ..... 1 td. 2 skp. 3½ pd.

høe ..... – læs 19 lpd. 8 pd.

halm ..... – læs 10 lpd. 12 pd.

Suma Haure 20 tdr – skp. 3 fr. høe 8 læs 28 lpd. 1 pd.

halm 6 læs 11 lpd. 6 pd.

Det er accorat det samme qvantom som forige aar. Det haver ieg nøye efter seet. Staunsholt den 7de junii 1793. L. Nielsen. – 1795 er samme quantum leveret det sidste 8de august [169] Den 8de junii brød en deylig regn løes som mand med længsel adtraæde – Samme dag blev sluttet skifte efter Friderich Pedersen afdøde huustru

Berte Sørensdatter vor hinds søn Søren Nielsen fik 140 rd. og 150 i gel eftergivet døttrene ver 120 rd.. Skiftes bekostning 26 rd. i alt⁸⁸. Vor hand blev lovet skifte brevet paa rd.les papier – Siden kuntuiverede det vaade verlig i nogen tiid med smaa ilinger men især 17 og 18 store. – Hvad ieg her ved vandt nemlig ved denne skifte reise ved Gud og ieg. Ieg mistede alt for mæget af det uundverlige nemlig helbred. Gode Gud gjøre alle ting til det bæste. Amen. – Den 16de junii 1793. L. Nielsen |170| Da det haver været mæget knapt med gresset i dette foraar formedelst kuld og frost og tørke saa haver ieg mottet kjøbt smør og ost i mod sedvane men erre være Gud fra 30de may som foran er melt og siden efter honden kom skøn regn fornemmelig ved st Hansdagstide. Ærre være Gud – Men de siste dage af junii tøre ver men julig begynde atter med regn 3.4. og 5 til midag derpaa blest da falt kersebærene stær[k]t af blæsten 7de ligeledes blest og tøre. Ja forfærdelig stærk soel hede frenceles[!] til 17de julig torten og liden regn. 19de stærk regn og torten. Atter smugt verlig.

Amtsforvalterens circular af 24 may 1793 befaler at huus mendene i ver by skal have older mand og skifte ver may dag eller pinsdag lig som bønderne bruger^{88a}

|171| 9de julig atter circulaire om forraads furages aarlige beholdenhed mod caution og diet pænge⁸⁹. – Dette besvarede ieg saaledes at bønderne i sognet havde sist afvigte 18de marti erklæret sig at betale diet pænge 1 sk. pr td. h.k. Men caution burde ver at være for sit som en gang for alle kunde tages og altid hefte paa efter manden. – Anden gang da ieg var med kerseber kjøbte ieg skoe og knee spender til Niels for 7 rd. 1 mk. 4 sk. skriver syvrexdalder een mk. og fiir skilling danske

for kiste til Niels	9 rd. – mk. –
for mordere til moder	3 rd. 1 mk. –
for trat ⁹⁰ af kaaber	– rd. 3 mk. –

– 31te julig kostede rugen i Kh: 3 rd. 4 mk. – Da kjøbte ieg

rissen gryn	a lpd. 1 rd. 1 mk. –
bankkebyg ⁹¹	a lpd. – rd. 4 mk. –
klip fiske	a lpd. – rd. 5 mk. –
men rodeskær ⁹²	a lpd. 1 rd. – mk. –

|172| Kersebere regning 1793

10de julig	1 lpd. 1 pd. a pd. 2 mk. – sk.	5 rd. 4 mk. –
13de do	4 lpd. 8 pd. a pd. 1 mk. 8 sk.	18 rd. – mk. –
15de do	7 lpd. 8 pd. a pd. 1 mk. 4 sk.	25 rd. – mk. –
17de do	7 lpd. 11 pd. a pd. – mk. 12 sk.	15 rd. 2 mk. 4
19de do	5 lpd. – pd. a pd. – mk. 12 sk.	10 rd. – mk. –
24de do	3 lpd. 5 pd. a pd. – mk. 13 sk.	7 rd. 2 mk. –
27de do	– lpd. 10 pd. a pd. – mk. 16 sk.	1 rd. 4 mk. –
31de do	– lpd. 10 pd. a pd. – mk. 16 sk.	1 rd. 4 mk. –
3de agust	– lpd. 6 pd. a pd. – mk. 16 sk.	1 rd. – mk. –
7de do	– lpd. 5 pd. a pd. – mk. 16 sk.	– rd. 3 mk. –
	er 31 lpd.	er 86 rd. 3 mk. 4

O ulykke du er alle tider færdig med din voldsomhed saa vor du i dag den 30de julig mod Niels Pedersen da de 2de bæste hæste ved hans karls uagtsomhed kom med vogn i den 5 a 6 al: dybe tørvegrav vor den ene strax døde og blev i samme begravet.

[173] Agust maanet mæget stærk lummer heede i begyndelsen og til lige torten og lynch daglig den 5te noget kjøleligere da begynde vi at røske høør⁹³ men siden blev verliget mæget uroelig; atter fra 11te til 17de blest og tøre; 18de stærkregn, men tørede godt igen den 19 og 20de at hoesten lige vel gik godt for sig – Den 8de august begynde vi at meye byg og haure i Lille vang. Den 15de kjørte vig nogen rug i huus 16 og 17de byg og rug. 19de haure fra Lille vangs Toft og siden den gl: jords haure som skulde være sæde havre. Og vikke haure oven paa. Traanebjerg havre og Eng have lodden i det nye hus og Eblemose hauren oven paae saaledes idag paserer. Staunsholt den 20de agust 1793. L. Nielsen – 21de erder 22de vikker 23 regn

[174] Et circular af dato 18de julig eller kgl: resolution af 19 junii. Indhold – De udflyttede dog ikke eldere en 5 aar forundes frugt og vilde trer af de kongelige plandeskoeler ved Ledøye og Frideriksberg om sonst naar de aarlig melder sig først i ag: maanet. – De eltere ud fløttede at betale for stk. a de første 4 sk. a de vilde 1 sk. – Alle andre for stk. ad de første 16 sk. og for et vilt 4 sk.⁹⁴. Be kiendt giort paa sogne stevne 25de august – Den 29.30 og 31 august kjørte vi møi ud i aftagende maanet

Den første septbr klinede Svend Svendsen sinn stue end(!) søndag – Den 5te saa mand i soelen en stoer formørkelse livagtig – Den 6te og 7de brøde vii høer paa marken, med 11 bryder [175] Den 7de septbr leverte sognet kleder til Sorgenfrie til 18 sænge saaledes Farum bye 11 Stau(n)sholt 5 og Brægnerød 2 sænge. Den 9de solte ieg en fedt soe for 7 rd. en hukkert^{94a} og en galt^{94b} i andet aar 7 rd. er 14 rd. til Røyelts kroen – Den 11 septbr kjøbte ieg 19 stk. gæs af Ole Tollerop a stk. 2 mk. . . . er 6 rd. 2 mk. – Den 9-10. 11. 12 og 13de skættede høeren og fik efter at den blev hælet ⁹⁵ høer 3 lpd og 5 pd., blaar 6 lpd. 4 pd. efter 2de gode skpr udsæd at regne. – Den 14de var Niels i Kh med cartofle a skp. 1 mk. for 3de proped sække . . . 3 rd. – mk. 8 sk. Ringe bet[aling]. Men der vaar og godt kjøb paa Amager huus. En skp. løy 24 a 28 sk. og saa videre af andere slags [176] Den 17de septbr stærk torten og skiøl regn her men de som vor til Roskilde market undgik den stærkke regn. – Den 22de sæptember en søndag atter stærk storm fra ostnorost – Føren solen stod op i dag bt: Dykker sin kakkelons leye for afvigte tiid. Staunsholt den 30de septbr 1793. L. Nielsen

4de octbr styrt kroemandens bæste hest paa Staunsholt gade som havde draget noget i stykker i sig paa potte læset nemlig nættet som holt tarmene efter natmandens sigende

[177] 1793 Rug efter udtærkning

af stænget omtrent	2 td. 2 skpr
af loen som vor hel fyldt	21 td. 5 skpr
af 3de væge i laden hel fylde	30 td. 2 skpr
	<hr/>
	er 54 td. 1 skpr

Bygget saaledes af

stalden	4 td. – skpr
af loen hel fyldet	24 td. 4 skpr
af laden	35 td. 6 skpr
	<hr/>
	er 64 td. 2 skpr

Erder efter 2de skpr . . . . . 3 td. 2 skpr
og mæget vikker foer – Men næsten intet bovede – Havre efter 17 td. af Lillevangs gl: jord hvor i var saat 17 skpr

Micheligidag^{95a} 1795 lagde ieg kersebersteene af 1 pd. smaa sorte ber

[178] Circularie af 22de septbr 1793 – at den afgaaende land soldat skal ved sessi-

onen nyde vad hand have til gode for de nu brugelige seil dugts tørnøstere og samme aflevere til den tiltrædende eller til lægds manden som til stiller den tiltrædende det som nu bliver af cortet enten i dosøren eller ved regimentet vad den afgaaende bliver godt giordt for tørnøstere⁹⁶

Den 8.11. og 14de og 17de october saade vii rug en slye⁹⁷ fra Ander[s] Pedersen grøft og udad . . . . .10 td. 1 skp. – Sante Sørens dag^{97a} godt tørt verlig da skulle den siifaldende jor give god rug siger de gl mend [*Herefter er senere tilføjet* Det travf og rigtig ind iaaer 1794]. |179| Den 24de octobr 1793 molte ieg mine gl: steengerder efter og be fandt dem af følgende længde:

de til Peder Mortensen vang i Fægdyen	
det 1ste 12 f: 2det 12 f 3de 6 f	
4de 49 favne	er 79
de til Jonas Rasmus vang 1ste 8 f	
2 det 6 f 3de 31 f	er 49
Skovgerdet	93 fa
Farums holmsgerde	34 fau
Have gerderne	121 fa
de i dette aar nye satte faune	47 fav
	<hr/>
	er 419 favne

Gamle piler 105

Nye ditto 14

De 15 læs tørve til Hillerøds huspital bt. af Farum bye for indeværende aar med 4 mk. ad læset. Hved kromand Andresen

180 Den 1ste november kiørte sognet fyld paa Valbye bakke paa 20 allen vey	
Friderichsdals og Dronninggaards gudser ver	26 allen
fra østen af. Der næst Farumsogn	20 al
Kirke Værløse sogn	38 –
Slagslunde og Gandløse sogner	45 –

lidet over 3 toma[!] pr: td. h.k. – Den 2den november 1793 lagde ieg kers berstene af pd. smaa sorte søde kerseber som ieg før i sist afvigte somer havde kiøbt i K.h. afsuet kødet og vasket stenene og lagt dem paa et tørt sted; nu i jorden i den lille have; og synden for samme 2de rader steen af Lars Pedersen, røde og gule blomer |181| noget bed for vesten af samme af eget træes frugt for synden og fioer gamle for norden i dette sist nevnde. Staunholt ut supra. L. Nielsen – Af betalt Anders Pedersen til Martini^{97b} dag 93. Staunholt. – Løverdagen den 16de novemb havde agendt Søgaard uden mit vid og villiø taget 2de af mine hæste at kiøre sand med – Fredagen den 22de novbr. leverde sognet husare furage uden restance; dog kiøbte nogle af Farum halm for 7 sk. 1 lpd. af Herfordt som de feylede min deel var havre 3 td. 2 sk. 1 fr. høe 43 lpd. halm 23 lpd. 10 pd. – Den 19de novbr var Christen Nielsen og huustru i Farum paa amtstuen og blev skilt ad

|182| Mandagen den 2den decbr 1793 begynde det at fryse som varede i aatte dage i samme tid falt og nogen snee. Der paa tõe 2de dage atter frost, og snee den 14de og der paa tõe samme dag og siden da fik vi vand i kerrene. – Den 19de slagtede vi en qvie 3½ aar vægtig 10 lpd. 9 pd. tælge 14½ pd. for huden 2 mk. Den havde haft lungesyge sist afvigte foraar som saas tydelig ved slagtingen. – Hiuledag til offers i kirken mandfolk 107 piger 28 koner 7 men |17|95 mandfolk 110 pig: 30 k. 5 berettes af N[iels] Larsen som trolig efter talte dem |183| Hiule hellige dage sagtelig frost og

dunggelt verlig. Den 5 juledag klart vir[!] formidag efter midag dunggelt 6te og 7de morke – Idag kjøbte ieg sil her paa gaden for 20 sk. olen. Staunholt den 31 decbr 1793.

Alle de 12 hiuledage haver været med steller verlig og sagte frost og næsten dungle – Den 5te janvary blev Ole Lund af hentet i Friderichsborg arest for hand var ud gangen af amtet og taget tienneste i Wadsingrod samme arest kostede daglig 10 sk. Beløb for 20 dage 2 rd. 8 sk. Bt. 15 may af Ibsen – Den 16de motte ieg efter herr birkedommerens skrivelse paa gribe Peder Olsen skonning hos Mathias smed og lade ham med vagt føre til Ballerup for hand havde gaaet af siidt lægd i Uggeløse sogn |184| – Afvigte aar hafte vi sletingen forretninger uden med de:her capiteiner Reike og Arenstz – Hved de kongelige hovvange og stutteri kobler holt hr. capitein Arenstz forretningen eller førte pennen – Den 21de janvari var vi paa amtstuen og vendede for 32 dags forretning 85 rd. 2 mk. ver af os men fik ickuns ver 8 rd. Sametid fik ieg for satte steen gierder [17]91 (16 faune). Den 9 april efter lang venten fik ieg hos hr amtforvalter Andersen andviisning paa resten saaledes

at hæve hos ham	133 rd. 2 mk. og
i Friderichsborg	21 rd. 2 mk.

|185| I dag styrt atter en sommer kalv for mig, den havde ved Alle helg: tide da den vor taget paa stald været skabet, og svedede mæget stærk men kom sig dog den gang. Galdeblerrren var mæget stoer i den. Staunholt den 27de januarii 1794. – L. Nielsen – P.S. samme dags aften beretter Anders Pedersen at have seet lyned eller silleglimt i sydost.

Kyndersmise^{97c} dag mæget deylig verlig – Inger kjøbte ieg dragkiste til af Christopher sniker i Farum. For same gav ieg ham 10 rd. Mædsing beslaget 1 rd. 4 mk. Laase 1 rd. Summa 12 rd. 4 mk. – Den liden kuffert 1 rd. |186| Efter her Lovsons begier var ieg i dag med ham at randsage i forpagter Tomsens huuse efter skov, hvor vi fant 9 stk. grønd udflykt aasketræ af storelse til mægekroge eller rive hoveder et do til slagel^{97d} og en tree stompe af toppen 1 al: lang. Træet kunde have været 4 tomma ginnem snit ½ al: over iorden. Staunholt den 5te februari 94 – Onsdagen den 12te fæb: begynde det igen at fryse og til lige stærk væst nor væst vind. – Same dag afbrende største delen af Lille Værløse by, 6 gaarde og nogle og 30 huuse for uden inderster |187| Fredagen den 14 do motte jeg gaa tilsængs, som formodenlig kulden og skrækken ved ilden volde mæget til. Efter 8te dages bistandig sængeleye hialp Gud at ieg i gen kunde i føre mig mine gangkleder og liste mig ud i min stald og lade at see hvor til gik – Tiirsdagen den 25 februari begynde Anders Rasmussen at pløye gl: jord. Men fik lidet paa samme for umagen. – Onsdagen den 26 begynde det i gen af østen at fryse. Da saa mand om aftenen atter ildebrand kl: 7 a 8te men som mand syntes at det var langt borte slog mand sig til rolighed den nat |188| O[m] morgenen fik mand at vide at det kongelige slot Christiansborg i Kiøbenhavn var afbrendt⁹⁸. – O milde Jesus Christus som haver taget sæde ved kraftens høyre haand vær og bliv selv det kongelige husses og septers styrere. Du som styrer af uransagelig viisdom styr kongen og raadet til det bæste. Styr kongens og landes fi[e]nder som du fordom styrede Faroe at de maa bli til skamme og aldri naae eller bestaae for dit danske og norske Israel. – Almægtige og mæget miskundelige Gud i en treenet viisdom og midskundhed miskunde dig over os og sig selv. Amen.

|189| Marti maanet begynde med siat men efter 8 dages forløb med kol østen vind og stærk natte frost den 12te snee og regn – Da min dreng i dag kom fra Kiøbenhavn

fortalte han at vandsluffer og sprøgter vor endnu ligefuld i brug paa det af brente slot det havde hand i dag øyensynlig seet Staunsholt d: 12 marti 94. – Den 13 marti var jeg med mange flere til rings; af hr Lovson ladet stevne til en extraret at vidne hvad en hver var bekiendt om den ham frastiaa[!]ne skov. Jeg vandt at have seet og forre funden ved randsagning paa Tomsens høe løft[!] 2de stk flagt aasketræ 1½ toma 1 treed stompe 2 a 3 toma og 8te smaae flakte stk. I alt 11ve⁹⁹ [190] Den 14 marti begynde vi at pløye gl: joer Den 22 marti fik mand a td. rug. i Kiøbenhavn 3 rd. 4 mk. Lpd. jern koster 5 mk. og 2de grave spader a stk. 3 mk. 8 sk. – Den 28 martti havde vi soldatter session sammetid mæget stærk soelhede hverdag 30 og 31 regn. Men

April begy[n]de med stærk vind og kulde af østen men efter 4 dages forløb slog det i mægen regn og mild verlig – Den 9 april solte ieg til Hans Christensen den brune hoppe for 20 rd fik een rd. beholt til gode nitten rd. [*Herefter kommer flg. indførsel, der er overstreget i dagbogen* skriver 19 rdl for langhalum 5 rd. er 24. Herpå bet: 20 rd. den 4de januari 1795. I gen skyldig 4 rdl]

Efter circulaire af 21 martii sist leden¹⁰⁰ bliver gotgiørelsen for husare furagen i inde værende aar for tønde

Haure	9 mk.
Læs høe	17 mk.
og læs halm	9 mk.

Da kunde min deel blive efter det leverede 10 rd. – mk. 15 sk. Staunsholt den 30 martij 1794

Palme søndag klart verli den ganske dag. Paaskedags ligeledes mæget stærk soelhede – Den 16de april saade vi

vikker	3 skpr
i gen 2 læs uden sønderlieg belge	
Eerter næsten	2 skpr
efter same igen 9½ skp	
Cartofle i haven	3 skpr

Den 17de begynde skulle lægen. [192] Den 15 april saade ieg

havre ved Vei skiels kier paa Tiørne holm	1 td. 4 skpr
Den 19 i Lille vang	6 td. 2½ skpr
Den 22de paa Traneberg	2 td. 7 skpr
Paa Eblemose holm	– td. 5½ skpr
D: 23 ap: paae Enghave lod:	4 td. 7 skpr
D: 25 do paa Toflter	– td. 7 skpr
	er 17 td. 1 skpr

Den 24 april kjøbte ieg skoe paa Friderichsborg market saaledes

til mig et paar	1 rd. – mk. 8
til Niels 2 paar a paret	– rd. 5 mk. 8
til Peder 1 par	– rd. 5 mk. –
til Ole og Rasmus	1 rd. – mk. –
Tøfle til mor og Ana a paret	– rd. 3 mk. 12
til Inger	– rd. 3 mk. 8
spinderok	1 rd. 2 mk. 8
hals kobel	– rd. 5 mk. 8
pisk	– rd. 3 mk. –
	er 9 rd. 2 mk. 8

[193] Den 29 april stærk storm og jorføy samme dag fangede fiskerne brav aale i deres ruser i Fuersøe – Søren Nielsen, bøger I Farum, byggede i denne tid til den østre ende paa t|o|fte lænden a dag 20 sk.

Maij

Den 2den regn ver da var ieg i Kiøbenhavn og kiøbte ieg sparer til tofte lægden a stk. 24 sk. for lpd. tække gaarn 5 mk.. For en tøgerline a faun 4 sk.. For 4 a 5 100 gl søm 2 mk. 4 sk. – Den 3de saate ieg hør 5te ligeledes. I alt 8 td. 3 paa Tjørneholt og Steenholt – Bovede d: 14 i Skittendal eller Snogagers Svei . . . . 6 skpr (i gen efter same, 3 td. 2). [194] For om taxering paa Aldershviile og Højgaard's eyendom den 8de mai 1794 fik vi

a mand 2 rd.	er 8 rd.
og for af humling dagen 2 rd	8 rd.
	<hr/>
	er 16 rd.

Jeg skrev selv for retningen og tog copii af den som ieg haver i mit schatol. Staunsholt den 12te maii 1794 – Imedens vi saate byget og bovedet hafte vi ofte regn men stærkere regn fik vi efter at vi havde tilsadt[!] i ser natten i mellom den 15 og 16 maii men seden op paa dagen stærk blæst og soel skind, den 21.22.23. smaae iling og stærk kulde tillige og nogen hagel, men den 24 havde vinden dreyet sig til nordost og gav dygtig regn da satte vii planten[!] kulden holder alt ved; i hvordan hvinder veier sig, den 25de fangede ieg og Nels svaner i søen dog død føde, 29de regn og milt vær [195] Den 20de maii blev registeeret efter Peder Mortensen her i bidem¹⁰¹ det var den 1ste forretning amtsforvalter Andersens fuldmægtig hr Kyndig gjorde paa amtet. – Men for ud var enkken enig med børnenes formynder, Jens Mortensen i Farum, om hvad aarven skulde være nemlig 400 rd. til deeling efter loven. – Den 30de maii betalte ieg tækkemanden ad faget ved bæge sider 24 sk. og a renderne stk. 18 sk. er 1 rd. 3 mk. 12

Junii

Den 2den var en miild og deylig dag 3.4.5 ligeledes got verlig – 6–7 regn pensedag godt verlig til mod aften. Liden regn – Da gjorde vi reg[n] skav som sedvanlig for gresgel og be holt ieg da den rexdaler som byen skal aarlig betale for grøften i giennem gaardens have no 6 til videre. Same 1 rd. bet til Jens Nielsen d: 23 octbr 1794^{101a}. [196] Som 1ste pense dag holt med tøre verlig til mod aften saa begynde 2 pense dag strax om morgenen med regn og siden med kuld blæst og ilinge den ganske dag d: 12 var mæget hed – laften maalede min koene aften melkken af den grimede koe som rigelig var 4½ pot. 2den pinsedag 1794. L. Nielsen – NB. som melt at 12de junii var en mæget hed dag saa var og efterfølgende 13.14.15.16.17.18.19.20. 21.22.23. og 24 mæget hed – I denne hede drædes rugen – Den 19 og 20 junij vaar vi i Holte at hielpe til at kline stuue længden paa Lars Mortensens¹⁰² udfloittede gaard det vaar i aftagende maanet. – Den 1ste junij kelde Drage og den 22de Grime denne havde stessee malket 8 a 9 potter mælk daglig siden den kom i tøjier. 24 dyre. [197] For vognen jeg lod giøre af mit eget æget træ. Jens Heskøb til arbejdsløn

for samme	6 rd.
jern 20 lpd. 6 pd. a lpd. 5 mk. er	17 rd. – mk. – sk.
smede lønd	9 rd. – mk. – sk.
træet ringeste	4 rd. – mk. – sk.
	<hr/>
smede svenden 2 mk. er	36 rd. 2 mk. – sk.

Efter 240 dages aarbeide i forbædrings huset kom Jens Nielsen af same igen til bage til sante Hans aften 1794. – Lige ledes kiøbte ieg humle idag af Jens Schmidt ½ lpd. for 12 sk. a pd. er 1 rd. – Den 26de hvar sog[n]jet paa amtstuen med ap: qvatal da gav Gud os efter 14 dages utaaelig heede herlig regn – Den 27de eller 7 soverdagen got verlig hverken kolt eller varumt 28. tørede vinden stærk igen og siden stærk hede. Forferdelig. [Mellem denne og følgende indførsel er senere indføjjet 4 og 5te julig atter i Holte at kline heden vedvarede til hundredagene begyndes uafbrudt siden ilinger] Den 27 stærk regn

[198] Kerseber regning (1794) førstegang i Kiøben den 26 junij

		rd.	mk.	sk.
26 junij	– lpd. 13 pd. a pd. 30 sk.	4	–	6
30 hujus	5 lpd. – pd. a pd. 24 sk.	20	–	–
2den julig	8 lpd. 14 pd. a pd. 17 sk.	25	–	14
5te do	13 lpd. 3 pd. a 16 sk.	35	1	–
NB. over vægt gjorde dette kiøb ellers rettest a pd. 14 da den forhvendende af sætning slog hinde feil paa torvet til fattige kirke				
Den 8de do	11 lpd. 1 pd. a pd. 13 sk.	24	–	–
11te ditto	4 lpd. 3 pd. a pd. 15 sk.	10	2	13
da blev vi uvenner ieg og Marte og solte nogle af dem i gaden ieg L.N.S. Lars Pedersen og Ole Larsen af Holte stod samen som een mand.				
15 ditto	2 lpd. 4 pd. a 17 sk. pd.	6	2	4
22 ditto	1 lpd. 14 pd. a	2	–	8
<hr/>				
Er 46 lpd. 4 pd.		127	1	13

Medens ieg solte kersebeer kiøbte ieg

klipfiske 1 lpd. 4 pd.	1	2	12	
paa skivene 2 lpd. 5 pd. do a lpd. 5 mk. 8	2	–	9	
1 knippe flønder	–	1	10	
1 knippe ditto	–	2	–	
<hr/>				
a gang skagle 20 sk.		4	1	–

[199] Et kongel. rescript af 6 junig¹⁰³ til staaer sogn fogderne det lovens I B: 25 cap 24 artikel tillæger skifte for valterens tienere efter boets til stand

2. Bruges til taxations mend ved ud skiftning
3. Ved fæste huuses fæste for andring
4. Ved taxationer til prioritet af børne pænge og andre publique midler. .

Stauholt den 18de julig 1794. L. Nielsen

Skal det betyde streng vinder at her er mange ørentvistter faaer vi den vist iaaer 1794 og 1795. Stauholt d: 29 julig. L. Nielsen – Lige ledes er her mange fluer i fald det kand hielpe til siille fangst [Her er senere tilføjjet Vinderen fik vi regti stræng og

skarp men sille fangstet blev middelmaadelig det kan dog have noget paa sig]. [200] Den 21.22.23.24. 25 julig taxerede vii dame og søer paa Friderichsborg amt, og endede forretningen hved Esses søe den er af sin størrelse 2.200 tdr land. Fuer sø 1.800 tdr land geometrisk maael eller 14.000 □ al: pr tønde efter capiteign Riches sigende. Staunsholt d: 26 juli 94 – Den 30de julig i Kh. med ender a paret 2 mk. 6 sk. – Da købte ieg anker flasken fuld af brendeviin accorat 10 pottes a 18 sk. potten ridsen gryn 1 lpd. 8 mk. 8 sk. pudersukker a pd. 16 sk. brund og vit do. Bønner og videre

– Efter 6 ugers bistandig leie reiste den hvide koe sig og begynde efter haanden at gaee. – Staunsholt d: 27 aug 1794 [201] Den 26 julig 1794 mægede præsten her Kampmann sit mæste byg og siden hved blev med rug og havre – Den 28 Lars Pedersen her i bidm byg og vedblev fremdeles – Den 30 begynde jeg at meye byg og ved blev med høsten for medelst jeg saa at den stærke vind vi havde i dise dage sled axene af bygget: 1ste agust regn efter midag 2den stærk regn efter midag at markarbejde hørte op kl: 3 a 4

Den 3de som var søndag i Holte at kline. Det var 3de gang i aeer – Siden got verlig at høsten gik for sig. Den uge søndagen i beregnet som var den 10de aug (og rug agtig verlig) blev brugt af al magt af enhver af frygt for mægen regn same efter midag gjorde vi os færdig skiøndt høsten hvor rig og fyldig, rug 5½ væg, byg 5½ og havre 6 væge, 2 læs erder, 2 læs vikker, 1½ læs bovede. Alt paa 10 a 11 dage høestet og indavlet. Hvede staaer. L. Nielsen.

[202] Efter følgende dames taxt 21.22.23.24. og 25 julig 1794:

Mørke dam i stoere Dyrrhave	6
Stoere Steen dam	5
Hammersholte dam	6
Store Sækkedam	8
Lille Sækkedam	10
udbrækket og tør.	
Stoere Funke dam	6
udbrækket i omløbet.	
Lille ditto	8
ditto hul	8
Græse dam	18
Tægelgaards søe ved Fr. borg	18
Søer at svare aarlig afgift af fisseriet og røret i samme saa ledes af hr Peensii taxeret	
Skænkel Søe søe	100 rd.
Løstrop søe	25 rd.
Græse søe eller dam	70 rd.

mæget høit efter mine tanker af størrelse som Stenvære dam

[203] Et circulaire i dag at indet huus maa være fæste ledig eller beboes af dem som ikke selv have fæste derpaa; at forstaae naar det ved døfs fald eller af staaelse er fæste ledig; fogderne skal altid tage dette i agt og frembringe de nye fæster til amtstuen¹⁰⁴. Staunsholt d: 13de august 1794

1795¹⁰⁵

		rd.	mk.	sk.
Den 8de julig kerseber første gang 6 pd. a				
	2 mk. pd. er	2	–	–
13de	4 lpd. 4 pd. a 1 mk. 12 sk. er	19	5	–
15dende	2 lpd. 12 pd. a 1 mk. 10 sk. er	11	5	8
17de	4½ pd. a 1 mk. 10 sk. er	1	1	5
20de	1 lpd. 4 pd. a 1 mk. 10 sk. er	5	2	8
25 Ana til fods med	9½ pd. a 1 mk. 12 sk. er	2	4	9
30de med Lars Pesen	9 pd. 1 l mk. 12 sk. er	2	3	12
8de august med potter	1 pd. 1 mk. 12 sk. er	–	1	12
	Er ialt 10 lpd. 2 pd. Summa	46	–	6

Gud være lov og tak altid og evindeligt af mig uværdige Amen

[204] Den 14de aug: 1794 blev besluttet skifte efter hr oberiæger Schov i Farum krov¹⁰⁶ hvor ieg nød i

salarium	1 rd. 2 mk.
Tingmanden	– rd. 4 mk.
Samme dag efter Peder Mortensen i bidm ¹⁰⁷ paa enkens boepeel	
Jeg i salarium	1 rd. 4 mk. –
Tingmanden	1 rd. – mk. –
af den hele salarium som bedrog sig af sterveboet	21 rd. 5 mk. –

Sammested og tid blev sluttet skifte efter Pernelle Olsdatter¹⁰⁸

Jeg i salarium . . . . . 1 rd. 2 mk. –
 Tingmanden . . . . . – rd. 4 mk. –
 efter kl. aller nadigst rescript af 6te junig 1794¹⁰⁹ og efter lovens 1ste bogst 25. cap: 24. art: er sognefogderne til lagt den fordeel fram for ti(n)g mend eller andre. Arven efter Pernelle Olsdatter for Ole Jørgensen 8 rd. 18 sk. for Anne 4 rd. 9 sk. Bet: til hinde selv af Lars Nielsen d: 15. august. [205] Den 17de aug: krevde ieg extra skat og soldater skat og betalte sognes bønder sænge leie for de i junii inde værende aær hafte 11 sænge paa Jægersborg til huusarenes fri folk a sæng 5 mk. er 9 rd. 1 mk. Farum by 7 sænge Staunsholt 4 – Den 19de var en mæget hed dag da kiørte vi møi ud paa Bøgerholm saa vel som 20de og 21de liden regn. Hundedagenes hede haver saa vel som for hend været stærk til enden. Siden ilinger efter honden stærkkere og stærkere – 28 og 29 brøde vi hør paa marken som siden efter honden blev skettet og hæglet. Men den første heel fuld sved af det gik gandske natuuerligt til graven havde været fyldt med skæver som ikke ved gravens rensen eller feyen kunde blive saa ren at de iog naar graven blev hed toge ild; men siden gik det godt for vos og flere. Vii fik hør 2 lpd. 10 pd. blaar 5 lpd. 12 pd. [*Her er senere tilføjet* 1804 efter ¾ skppe hør 3 lpd. 13 pd. blaar 6 lpd. 14 pd.]

[206] Forrads fourage blev i aær leveret i qvitin viis¹¹⁰ dog var det som for hen havre af Farum by . . . . . 11 td. 5 skp. 2 fk.

høe a mand	11 lpd.	
halum	6 lpd.	
Staunsholt havre	7 td.	– skp. 1½ –
høe a mand	9 lpd.	4 pd.
halum	5 lpd.	

Bregnerød havre	1 td.	2 skp.	3½ –
høe	19 lpd.	8 pd.	
halm	10 lpd.	12 pd.	

Det siste heraf leveret fre dagen den 5te septbr 1794. – Den 9de septbr kjøbte ieg 40 stk. gæs af Ole Tollerup a stk. 2 mk. 2 sk. er 14 rd. 1 mk.

[207] Et copie af reskriptet af 26 januari 1775 andgaende at ingen maa tage fremmede og ud bekiente til huuse eller i tienneste uden præsten kiende deres paas og beviis for gyldig som hannem strax skal forre vises under mulct fra 1 til 6 rd. som af amtmanden fastsættes¹¹¹. Opleest i dag paa sognestævne. Staunsholt d: 31 aug 1794 af N. Larsen¹¹²

Et circulaire lige ledes om at melde sig hos vei pigvøren for at faae af ham at vidde vad tid vi skal kiøre gruus paa det til delte vei stykke ved Sorgenfri Slot paa Kongeveien¹¹³. Afsent med Kersten til Holte d: 31 august.

11 septbr 1794 kjøbte ieg paa tøm pladsen nr 12 1½ tylt sparer a stk. 23 sk. – 12te ditto vægede min kone sin hør efter 2½ skp. ud sæd reen hælet hør 2 lpd. 10 pd., blaar 5 lpd. 12 pd. [208] Den 16de septbr var vi paa Perre market hvor ieg kjøbte støvle til Niels	2 rd. – mk. –
til Peder	1 rd. 5 mk. 10 sk.
Skoe til Ole 1 par	– rd. 3 mk. – sk.
1 par do.	– rd. 4 mk. 8 sk.
til Rasmus	– rd. 2 mk. 8 sk.
tøfler til mig	– rd. 3 mk. 8 sk.
til Inger 1 par	– rd. 2 mk. 8 sk.
buxer til mig	3 rd. – mk. – sk.
til Peder	2 rd. 1 mk. – sk.
en kerne	– rd. 4 mk. 8 sk.
1 par hampe grimer	– rd. 1 mk. 6 sk.
Træhelede sko til Inger af Lundblad	

d: 13 novbr 94 5 mk. 8 sk.

er.. 12 rd. 4 mk. 8 sk.

– Samme tid fortalte kokkepigen paa Edelgave som agede med os at 1 hollender paae gaarden som havde 100 kiør svaarede aarlig af baasen 22 rd. og for hen 24 rd. og holt folk dertil og stod sig dog got. – Paa Chathrinebiære har de for hen huldet 200 kiør til maietet[!]¹¹⁴ a bas¹¹⁵ 24 rd. men kammeraad Lassen som nu eier gaarden haver solt nogen jord bort [209] 17 og 18 septbr i Holte at kline den 4de gang og 4de lænde. Same 18de blev lande veiene syned af den unge Sundbye. – 3de gang var Niels i Kh. med korn onsdagen d: 24 septbr 1794 som er i alt 3½ pd. a td. 16 mk. 8 sk.. Anden og 3 gang 16-12¹¹⁶ samme dag moer med i regn og rod nye maaned falt just ind som regnværet begyndes. – Jeg fandt en gæde af 15 pd. vægt i søebræden for min Elle eng dags dato den var god og nydelig. Regn været kuintinuerede følgende dage at jorden blev nogen ledes tienlig at pløie som forhen ikke kunde lade sig giøre uden paa den sandige alene.

Kartøfle efter 3 skpe nedlagt solt

1 Kh. 4 sække fulde 11 sep: a sæk 8 mk. 14

1 Kh. 4 do..... 27 sep: a sæk 7 mk. 13

er 8te sække til Kh.

og 6 sække fortærede vi vist selv i beregnet det vi gav de gifte piger saa de gav 28 a 30

fol (da ver sæk kand holde 6 a 7 skpr) [210] Men aarbædet er mæget med dette slags auvel at mæget deraf lønner sig ikke paa høje jorder i tøre somre eller uhægned iord. Staunsholt den 28de september 1794. L. Nielsen – P.S. dags dato holt folk Michelsdag da regnede det fra nord hele formidagen. – Følgende dag betalte Henrik Dykert kaakkelonsleie med 4 mk. Hvorfor qviterer Staunsholt den 29de sep: 1794. L. Nielsen

Torsdagen den 2den octbr i Holte med langhalm i alt 6 læs same gang fik ieg hiul eege og elle vogn stænger og vogn tyve i gin til bage. L. Nielsen. – Løverdagen den 4de octbr 1794 indtog ieg 4 heste og gav dem svogel af bæge slags for at rense dem.

[211] Rug af skære loen 1794 som

først blev tosket	2 td. 5 skp.
af stænget over hæstene	5 td. 4 skp.
af rug-loe-ladet heel fyldet op igiennem	20 td. 7 skp.
af 3de væge i laaden	33 td. 1 skp.

Udsaat 10 tdr. 1 skp.

Det vor vel 6 fol

Er 62 td. 1 skp.

Byg vel 8 fol eller .....

Byg af loven helfyldet .....

Af laden for fastelavn .....

siden efter fastelavn .....

af det biug over tofte porden .....

Skræder løn i efter aaret 1794

Nattrøie og valmels(!) buxer	2 mk.
min gl. kiordel til Niels	1 mk. –
Ole trøie 1 mk. min brystdug	1 mk. 12
Ole brystdu og buxer 14 sk. Niels brye	– mk. 10

Mors bolle 8 sk. Siden om vinteren

Niels Larsens brude kiortel 3 mk. troye 1 mk. 8 sk.

Knappr til Iste 3 mk. Men til trøien 1 rd.

Videre vil jeg ikke anføre. L. Nielsen

Men siden købte moer knap af same slags à 1 mk. 12 sk.

[212] Onsdagen den 24 septbr 1794 løb det sort blessede faar med en stoer engs langrumpet veder. Samme gik drægti 21 uger. Bevidner L. Nielsen – Ligeledes gaar en soo drægtig 16 uger bevidner L. Nielsen.

Sant Spørensdag¹¹⁷ tør og blæsende Alle Helgen dag¹¹⁸ liden solsken – Rug saade vig paa Tranebjerg den 6 octob .....

– Samme dag mægen regn efter midag

8de hujus paa Steenholm .....

– Jorden falt da got, stærk blæst.

Same dag var Niels i Kh. med fede ges a stk.

2 mk. 6 og for nogle 2 mk. 8 sk. Gang kro 6 sk.

her søgtes ikke profit

– Den 13 octbr saate Niels paa Tjørneholm

i rug .....

og i Snaye svei 27 ditto .....

---

10 td.

Noter til dagbogen

1. Dette afsnit er tilføjet af Lars Niensens yngste søn, Rasmus Larsen.
- 1a. Mikkelsdag (29. sept.).
2. Om alle de ovenstående personalhistoriske oplysninger, se p. 3f.
- 2a. Efter kirkebogen fandt vielsen først sted den 20. feb. 1795. L.A.S. Farum sogn. Kirkebog 1789–1813 (194.3), fol. 121.
3. Rummål (hvad der kan være af (utærsket) korn i et fag eller på et fags loftrum).
4. Februar.
5. Skovmærke.
6. Se Adresse Contoirets Efterretninger d. 31/3 1779. Ifølge artiklen medførte eksplosionen store materielle skader i hele København. Seks mennesker omkom, og 5 blev hårdt kvæstet.
7. Tap i hængsel.
- 7i. »Foldebænk«, en bænk, hvor ryglænet kunne vippes om, så siddepladsen kom til at vende den modsatte vej.
- 7a. Erindringsmønt(er).
- 7b. Følhopper.
8. Følhopper.
8. Skuffe for ukrudt.
- 8a. Olivenolie.
9. Næbbegård lå i Blovstrød sogn.
10. Der menes en hest med en hvid aftegning på mulen (fra »snupe«).
- 10a. Der er 4 tamperdage, en i begyndelsen af hvert af kirkeårets kvartaler (tamperdag i fasten, tamperdag i pinseugen, tamperdag om høsten og tamperdag før jul). Alle falder på onsdag.
11. Fortjeneste.
12. Margareta virg. (13. juli).
- 12a. Se Jørgensen, Birte Stig: »Udskiftningen af krongodset i Nordsjælland« i Fra Frederiksborg amt 1966 p. 32.
- 12b. Formodentlig Heile Pedersen.
13. Der hentydes i begge tilfælde til brande i Lille Værløse by, hvor forvalter Nordenberg boede. Se endv. [186].
- 13a. Formodentlig Heile Pedersen.
- 13b. Koldbrand.
- 13c. Artillerikusk.
14. Se Holm, Edv., Danmark-Norges historie 1720–1814. Bd. 31. København 1907. p. 282ff.
- 14a. Regndryp.
15. Regnbyger.
16. Bedække.
17. Om Frederikssund marked se Arne Sundbo: Frederikssunds og Købstaden Slingerups historie I. (1931), p. 373f.
- 17a. Væg: rummål (hvad der kan være af (utærsket) korn i et fag).
Spænde: rummål (hvad der kan være af (utærsket) korn på et fags loftsrum (eller evt. i et fag)).
18. At vaske en neger hvid.
- 18a. Bulne sår.
19. Ganløse.
- 19a. Mindre stykke af en ager, navnlig liggende for enden af en ager eller afsides.
20. (Begyndt at) spire.
- 20a. Sørensdag (23. okt.).
21. Mikkelsdag (29. sept.).
22. Denne bondepraktika er ikke identificeret.
23. Der må være tale om en genudsendelse af et reskript af 21/12 1775, ang. delinqventers transport og bevogtning.
24. Reskript af 8/1 1790 ang. svinekøds indbringelse og udsalg på stadens axeltorv.
- 24b. Heile Pedersen.
- 24c. Haagen Torbensen.

25. Se forordningen af 28/7 1784 ang. anskaffelse af havre, høe og halm.
- 25a. Marts.
- 25b. Regimenters chef.
- 25c. Marts måned.
- 25d. Mikkelsdag (29. sept.).
- 25e. (1. maj).
26. LAS. Lillerød sogns kirkebog 1739–1814 (192.2), fol. 70b. – Viet blev enkemand Lars Jørgensen af Uggerløse og pigen Maren Pedersdatter af Børstingerød (Lars Nielsens niece).
27. Efter Københavns amts journal 1790 (LAS) at dømme, indsendte forvalter Nordenberg aldrig en indberetning til amtmanden om resultatet af denne undersøgelse. Spørgsmålet kan heller ikke belyses ud fra Københavns rytterdistrikts birketings arkiv, idet der netop for denne periode er en lakune i arkivet.
- Ved en tilsvarende eftersøgning, der blev foretaget på regimentskriver Nørageres distrikthaldel i juni 1790, blev der ingen lediggængere eller betlere fundet (se Nørager til Scheel Plessen 3/7 1790. LAS. Københavns amt. Breve fra regimentskriveren (1. halv københavnske distrikt) 1790).
28. Stængel.
29. P. F. Suhm havde en lystgård i Øverød by, Søllerød sogn. Nystrøm, E., Søllerød sogn i fortid og nutid. København 1911, p. 64f.
- Søllerød sogn var meget benyttet som sommeropholdssted af Københavns overklasse og udenlandske ambassadører.
30. Christense Jonasdatter. gmd. Jonas Rasmussens moder.
- 30a. Et reb, der bruges til at binde den bageste del af et læs til vognen.
31. Der er tale om et cirkulære fra regimentskriver Nørager og forvalter Nordenberg til sognefogderne i anledning af et pro memoria af 31/7 1790 fra rentekammeret til amtmand Scheel Plessen (se LAS. Københavns amt. Kopibog over rentekammerbreve 1789–92, nr. 673).
- 31a. Hans Christiansen (hjulmand)?
- 31b. Støvregn.
- 31c. 29. sept.
32. Forordning af 10/9 1790 om kornskatten i Danmark for 1791.
33. Fleischer, E., Agerdyknings-Katekismus til Underretning for Landmanden i Danmark. København 1780.
34. Asminderød.
35. Byttet.
36. Kan ikke identificeres.
- 36a. Reparere.
- 36b. Vase: indgrøftet vej, forhøjet vej over blød bund.
37. Tallene hentyder til taksationstakster for jord, se Birte Stig Jørgensen, op. cit. p. 32.
38. Om udløberen af denne sag, se note 44.
39. Heile Pedersen.
40. Haagen Torbensen.
41. Hans Jensen.
42. Betydning uvis.
43. Betydning uvis.
44. Den omtalte klage, indsendt af Hans Christiansen hjulmand, har ikke kunnet spores. Derimod findes der 2 senere klager (af hhv. 29/7 og 9/9 1791) bevaret. I begge beklager H. Christiansen sig over den gravede grøft samt beskylder Lars Nielsen for at have overfaldet klageren (se RA. (rtk. 2482.245). Sjæll. landvæsenskontor. Journalsager 1792, ved nr. 1699). Klagen af 9/9 1791 førte iøvrigt til landvæsenskommissionsmødet i Staunsholt d. 6/10 1791 (se |127|).
45. Udvisning af skoven.
46. Kyndelmisse (2. feb.).
- 46a. Hans Christiansen.
47. Københavns rytterdistrikts birketings justitsprotokoller mangler for denne periode. Domprotokollerne er bevaret fra 21/3 1791; men den aktuelle sag må være pådømt inden

- da. Om udfaldet, se |112|.
- 47a. Se note 36b.
48. 22. feb.
49. Oktroj. Se LAS. Københavns amt. Kopibog over udg. breve 1791, nr. 267.
- 49a. Se |107|.
50. Hans Christiansen hjulmand?
51. Kanc. cirk. af 19/3 1791 ang., at de landsoldaterne tilhørende tornøstre, naar de til indeværende aars regimentssamling af mandskabet medbringes skulle herefter forblive ved regimenterne.
52. Kanc. prom. af 10/3 1791 ang. vedblivelse i rullen af uudskevne 28 aars gaardbesiddere, og anmeldelse af landrecruters og soldaters dødsfald.
53. Kanc. cirk. af 8/3 1791 ang. undvigt mandskabs tilbagebringelse og sammes omkostninger.
54. Cirkulæreskrivelsen er udarbejdet af regimentskriver Nørager og forvalter Nordenberg i anledning af et pro memoria af 26/3 1791 fra rentekammeret til amtmand Scheel Plessen (se LAS. Københavns amt. Kopibog over rentekammerbreve 1789-92, nr. 908).
- 54a. Se LAS. Københavns amt. Journal 1791, nr. 1016.
55. Se LAS. Københavns amts landvæsensprotokol 1790-99, fol. 146. Se endv. |127|.
56. Tallene henviser til taksationsklasser.
- 56a. Skifte efter gmd. Rasmus Nielsen i Farum. Lars Nielsen var formynder. LAS. Københavns amtstue. Skifteprotokol for det andet halve distrikt. 1786-92, fol. 449f.
57. 19. feb. 1795 var en torsdag. I følge kirkebogen fandt brylluppet sted den 20. feb. 1795, som var en fredag (se note 2a).
- 57a. Betegnelsen »slægtebrev« dækker sikkert over tilladelse til at gifte sig med en nær beslægtet. Se p. 3f.
- 57b. I dette tilfælde tilladelse til vielse i hjemmet (se p. 4).
- 57c. Karen Rasmusdatter. Blev gift med enkemand Peder Christensen af Knardrup.
- 57d. I dette tilfælde tilladelse til at gifte sig uden forudgående lysning fra prædikestolen (se p. 4).
- 57e. Se note 57a.
58. Se LAS. Københavns amts landvæsensprotokol 1790-99, fol. 143ff.
Mødet blev afholdt i anledning af adskillige klageposter fra gmd. Hans Christiansen, dels ang. at byens andre gårdmænd skulle have hugget gærdsel på hans lod, dels om en vandledning, som de imod hans vilje havde gravet fra byens gadekær igennem hans have mm. (Se endv. |101| og |104|).
59. Johannes Meyer.
60. Se amtmand Scheel Plessen til regimentskriver Nørager og forvalter Nordenberg 24/10 1791. LAS. Københavns amt. Kopibog over udg. breve 1791, nr. 1471.
61. Heile Pedersen.
62. Haagen Torbensen.
63. Hans Jensen.
64. Heile Pedersen?
65. Der er tale om et cirkulære udsendt af amtsforvalter Nørager i anl. af et pro memoria af 14/4 1792 fra rentekammeret til amtmand Scheel Plessen. Se LAS. Københavns amt. Kopibog over rentekammerbreve 1792-95, nr. 80.
66. Brandforsikringsanordningen for landet 29/2 1792 § 3.
67. Kanc. prom. af 28/4 1792 til amtmanden over Københavns amt, ang. at de husmænd på dette amt, som svare tiende til kirkerne af den jord, der ved fællesskabets ophævelse er bleven deres huse tillagte, desuagtet bør betale den årlige kirkeskat efter lovens 2-23-11.
68. Sagens akter, se 1. RA. (rtk. 2482.245). Sjæll. landvæsenskontor. Journalsager 1792, ved nr. 1699. & 2. LAS. Københavns amt. Breve fra amtsforvalteren 1792. 1. halvår, læg maj.
Sagen startede på grundlag af en indberetning af 5/3 1792 fra Lars Nielsen til amtmand Scheel Plessen (se (rtk. 2482.245)).
69. Baggrunden for denne udpantning var en indberetning af 28/5 1792 fra Lars Nielsen til amtsforvalter Nørager (se LAS. Københavns amt. Breve fra amtsforvalteren 1792, 1 halvår, læg maj).

Hans hjulmand (alias Hans Christiansen) var en af de 6, der blev idømt bod for ulovlig jærdselhugst (se [138]).

70. Usserød.
71. Der henvises sikkert til en påbegyndt opmåling af byens overdrev med henblik på udskiftning (se [167]). Denne overdrevsudskiftning blev forrettet af landinsp. Unsgård (se RA. (rtk. 2482.245). Sjællandske landvæsenskontor. Journalsager 1792, nr. 1699).
- 71a. Se note 19a.
- 71b. 1. nov.
72. Lars Nielsen betalte lønnesæd, skønt det var forbudt ifølge forordning af 19/2 1701 (se endv. reskript af 19/4 1765).
73. Moritz Siøe, skoleholder i Farum.
74. Rivning.
74. Heile Pedersen.
75. Haagen Torbensen.
76. Kanc. prom. af 29/9 1792 ang. høstdags ydelse til præsterne af husbeboere, der have jord.
77. Rentekammer plakat af 21/11 1791 ang. repartitionen af de af den kgl. kasse til landsoldaterne i Danmark efter forordn. 20/6 1788 §37 forskudsvis udbetalte marchpenge for årene 1791 og 92.
78. Der er tale om et cirkulære udsendt af amtsforvalter Nørager i hht. en skrivelse af 13/11 1792 fra amtmand Scheel Plessen. LAS. Københavns amt. Kopibog over udg. breve 1792, nr. 1703.
- 78a. Peders stol (22. feb.).
79. Skambasse.
80. Kanc. cirk. af 23/2 1793 ang. hvorledes lægds mænd antages, vedblive og kunne opsiges.
81. Der må være tale om et cirkulære udsendt af amtsforvalter Nørager i anledning af forordningen af 5/12 1792 om den ekstraordinære fourage (§6).
- 81a. 1. nov.
82. LAS. Københavns amtstue. Skifteprotokol for 1. halve distrikt 1790–94, fol. 195ff.
83. LAS. Københavns amtstue. Skifteprotokol for 1. halve distrikt 1790–94, fol. 197f.
84. LAS. Københavns amtstue. Skifteprotokol for 1. halve distrikt 1790–94, fol. 203v ff. Se endv. [169].
85. Se LAS. Københavns amt. Kopibog over rentekammerbreve 1792–95, nr. 1125.
86. Har ikke kunnet identificeres. Må være udsendt af amtsforvalteren.
87. Oplødt.
- 87a. Regndryp.
88. LAS. Københavns amtstue. Skifteprotokol for 1. halve distrikt 1790–94, fol. 222f. Se endv. [161].
- Ifølge skifteprotokollen blev skiftet sluttet 7. juni.
- 88a. Kan ikke identificeres, da der er en lakune i amtstuearkivet.
89. Som foregående note.
90. Tragt.
91. En slags grove (delvis) afskallede (byg(gryn).
92. Tørfisk (torsk), der før tørringerne er kløvet i 2 halvdele næsten ned til haleroden og derefter tørret på stænger.
93. At rykke hørplanter op med rode ved indhøstningen.
94. Kgl. res. af 19/6 1793 ang. hvorledes bønder og andre kunne fra planteskolerne erholde frugt og vilde træer.
- 94a. Vildsvineorme.
- 94b. Orne.
95. Heglet.
- 95a. 29. sept.
96. Kanc. prom. af 14/9 1793 ang. tomøsternes afleverelse fra af og tilgående landsoldater og deres første godtgørelse.
97. »Sløye«, en større markstrækning.
- 97a. 23. okt.
- 97b. 11. nov.

- 97c. Kyndelmisse (2. feb.).
- 97d. Den korte svære stang på en plejl, hvormed man slår på kornet under tærskningen.
- 98. Se Bech, Sv. Cedergreen. Københavns historie gennem 800 år. København 1967. p. 362ff.
- 99. Se [186].
- 100. Der er tale om et cirk. udsendt af amtsforvalteren i hht. prom. af 15/3 1794 fra rentekammeret til amtmand Scheel Plessen. (Se LAS. Københavns amt. Kopibog over rentekammerbreve 1792–95, nr. 782).
- 101. Se [204].
- 101a. Betalingen skete i henhold til en aftale, indgået ved amtets forligskommission i 1791 som en udløber af grøftegravningssagen. LAS. Københavns amt. Forligs- og deklarationsprotokol 1784–1791, d. 20/10 1791.
- 102. Lars Nielsen svigersøn.
- 103. Reskript af 6/6 1794 ang. sognefogdernes forretninger ved skifter samt ved taxationer i landvæsenet og over publique midlers pant.
- 104. Der må være tale om et cirkulære, udsendt af amtsforvalteren. Cirkulæret kan imidlertid ikke identificeres p.g.a. en lakune i amtstuens arkiv.
- 105. Sikkert forskrivning for 1794.
- 106. LAS. Københavns amtstue. Skifteprotokol 1794–98, fol. 48ff.
- 107. LAS. Københavns amtstue. Skifteprotokol 1794–98, fol. 49v f. Se endv. [195].
- 108. LAS. Københavns amtstue. Skifteprotokol 1794–98, fol. 51ff.
- 109. Se cirk. [199].
- 110. I ringe mængde.
- 111. Reskript af 26/1 1775 ang. at fremmede, som på landet ankomme, skal anmeldes for præsten, og, om de ere løsgængere, for øvrigheden.
- 112. Lars Nielsens søn Niels.
- 113. Kan ikke identificeres. Må være udsendt enten af amtsforvalteren eller vejvikøren.
- 114. Mejeri.
- 115. Bås.
- 116. 16 mk. 12 sk.
- 117. Sørenns dag (23. okt.).
- 118. Alle helgendag (1. nov.).

STEDREGISTER

I stedregistret er medtaget alle de bebyggelsesnavne, der henvises til i indledningen og som nævnes i dagbogen undtagen Farum og Stavnsholt, der forekommer så ofte, at henvisning hertil må anses for at være uden betydning. Marknavne fra Staunsholt bymark er udeladt, jvfr. side 27. I parentes er anført dagbogens stavemåde, når den afviger væsentligt fra den nu gældende. Til stednavne, der forekommer mere end en gang på samme side, gives der kun én henvisning.

- Aldershvile, landsted, Bagsværd s., Sokkelund h., 58, 72
 Amagerhus, 68
 Asminderød (Asmindes), Asminderød s., Lyng-Kronborg h., 49
- Bagsværd, Bagsværd s., Sokkelund h., 58
 Ballerup, Ballerup s., Smørum h., 5, 34, 38, 58, 64, 70
 Birkerød, Birkerød s., Lyng-Kronborg h., 50
 Bistrup, Birkerød s., Lyng-Kronborg h., 22, 46, 52
 Bistrup vaser, 49
 Blovstrød, Blovstrød s., Lyng-Kronborg h., 11
 Bregnerød, Farum s., Ølstykke h., 6, 7, 10, 11, 12, 39, 42, 44, 51, 76
 Bringe, Værløse s., Smørum h., 5, 29
 Brobæk, 52
 Buddinge, Gladsaxe s., Sokkelund h., 6, 57
 Børstingerød, Lillerød s., Lyng-Frederiksborg h., 43, 79
- Christiansborg Slot, 70
- Damhuset (accisebod), Rødovre s., Sokkelund h., 66
 Dronninggård (Næsseslottet), Søllerød s., Sokkelund h., 43, 69
- Edelgave, Ledøje s., Smørum h., 76
 Esrum sø (Esses sø), 74
- Farumgård, Farum s., Ølstykke h., 13, 39, 56
 Fiskebæk, Farum s., Ølstykke h., 52
 Fredensborg Slot, 33, 45
 Frederiksberg, 68
 Frederiksborg, 33, 35, 37, 41, 51, 55, 64, 70, 71
 Frederiksborg amt, 4, 5, 8, 10, 12, 21, 34
 Frederiksdal (hgd.), Virum s., Sokkelund h., 69
 Frederiksdal mølle, 36
 Frederikssund, 37, 63
 Furesø, 13, 34, 72, 74
 Fyn, 31
- Ganløse, Ganløse s., Ølstykke h., 4, 10, 31, 38, 42, 52, 69
 Gladsaxe, Gladsaxe s., Sokkelund h., 12, 36
 Grimstrup, Ølsted s., Strø h., 56
 Græse, Græse s., Lyng-Frederiksborg h., 38, 39
- Havreholm, Hornbæk s., Lyng-Kronborg h., 45
 Helsingør Hospital, 56
 Hesselbæk, 40
 Hestkøbgård (Heskiøb), Birkerød s., Lyng-Kronborg h., 38
 Hillerød Hospital, 35, 42, 69
 Holsten, 31
 Holte, Ny Holte s., Sokkelund h., 4, 65, 72, 76, 77
 Holtegård, Ny Holte s., Sokkelund h., 33
 Højgård, Gladsaxe s., Sokkelund h., 72
 Hørsholm amt, 8
 Hørsholm Slot, 45
- Jordhøj, Slangerup s., Lyng-Frederiksborg h., 49
 Jylland, 31
 Jægersborg (kaserne), 39, 46, 63, 75
 Jørlunde, Jørlunde s., Lyng-Frederiksborg h., 49
- Kajerød, Birkerød s., Lyng-Kronborg h., 50
 Kirke Værløse, Værløse s., Smørum h., 5, 29, 69
 Knardrup, Ganløse s., Ølstykke h., 80
 Kollekolle, Værløse s., Smørum h., 11
 Kongevejen, 33, 76
 Kronborg amt, 4, 5, 8, 10, 12, 39
 København (K.h.), 6, 15, 31, 32, 33, 38, 39, 40, 45, 47, 49, 50, 51, 54, 55, 57, 60, 61, 63, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 79
- Ledøje, Ledøje s., Smørum h., 68
 Lille Havelse, Ølstykke s., Strø h., 34
 Lillerød, Lillerød s., Lyng-Frederiksborg h., 38, 54
 Lillevangshuset, Farum s., Ølstykke h., 31

- Lille Værløse, Værløse s., Smørum h., 4, 38, 70, 78
 Ludserød, Blovstrød s., Lyng-Kronborg h., 11
 Lundtofte, Lundtofte s., Sokkelund h., 53
 Lübeck, 31
- Nivå, Karlebo s., Lyng-Kronborg h., 45
 Næbbegård, Blovstrød s., Lyng-Kronborg h., 33
 Næsset, se Dronninggård
- Odense, 31
 Oderdamshuset, Farum s., Ølstykke h., 44
- Roskilde, 33, 56, 68
 Rudegård, Birkerød s., Lyng-Kronborg h., 64
 Rudersdal, Ny Holte s., Sokkelund h., 33
 Rødovre, Rødovre s., Sokkelund h., 61
 (Røyetlskroen), 68
- Sigerslevvester, Sigerslevvester s., Lyng-Frederiksborg h., 43, 49
 Slagslunde, Slagslunde s., Ølstykke h., 10, 42, 69
 Slangerup, Slangerup s., Lyng-Frederiksborg h., 49
 Sorgenfri Slot, 42, 68, 76
 Sperrestrup, Jørlunde s., Lyng-Frederiksborg h., 49
- Stevns, 38
 Store Havelse, Lille Lyngby s., Strø h., 34
 Store Lyngby, Lille Lyngby s., Strø h., 54
 Strø, Strø s. og h., 37
 Svenstrup (Svindstrup), Borup s., Ramsø h., 37
 Svestrup, Ølstykke s. og h., 54
 Søllerød, Søllerød s., Sokkelund h., 12, 24, 45, 79
 Søllerød sø, 45
- Tyskehuset, Farum s., Ølstykke h., 44
- Uggeløse, Uggeløse s., Lyng-Frederiksborg h., 70, 79
 Usserød, Hørsholm s., Lyng-Kronborg h., 60
 Uvelse (Ugelse). Uvelse s., Lyng-Frederiksborg h., 54
- Valby, Sokkelund h., 6, 24
 Valby bakke, 49, 69
 Vanløse, Sokkelund h., 61
 Vassingerød, Uggeløse s., Lyng-Frederiksborg h., 70
 Vesterport, 40, 50, 57
 Værebø, Ølstykke s. og h., 54
- Ølstykke herred, 10
 Øverød, Søllerød s., Sokkelund h., 79

PERSONREGISTER

Registret omfatter alle personer, der nævnes i indledningen og i dagbogen bortset fra Lars Nielsen og hustru. Til personer, der nævnes mere end en gang på samme side, gives der kun én henvisning.

Personerne er identificeret i det omfang, det har været muligt og er skønnet nødvendigt for en nærmere forståelse af en indførsel. Målet har ikke været en identifikation for identifikationens skyld. Personidentifikationen bygger overvejende på folketællingerne 1787 og 1801 samt slægtstavlen hos P. Hansen (udg.), Familieminder og erindringer fra Farum og omegn. Lyngby 1879–83; men også andre kilder (f. eks. kirkebøger og skifter) er anvendt.

I registret er flg. ord forkortet: Lars Nielsen (LN), gift med (g. m.), husmand (hmd.), gårdejer (gdr.), gårdfæster (gf.) og sognefoged (sf.).

- Andersdatter, Ane, tjenestepige hos LN., 62, 71, 75
 Andersen, Bendt, gdr., Staunsholt, 50, 51, 63
 Andersen, Jens, hjulmand, Farum, 32
 Andersen, Mathias, smed, Farum, 70
 Andersen, Peter, amtsforvalter, København, 28, 30, 70
 Arentz, Guldbrand, kapt. af infanteriet, vejkonduktør og landinsp., 70
- Bang, kapt., København, 57
 Berner, J. J., overlansinspektør, 5
 Birte Pippers, 33
 Bjerg, Jeppe Andreas, konstitueret amtsforvalter for Amager, landvæsenskommissær, København, 51, 55
 Brammer, Frederik Chr. (i LN. Bremer), amtsforvalter, Frederiksborg, 41, 51
 Bruun, Chr., skrædder, Farum, 33, 36
 Børgesen, Niels, lejehusmand, Bregnerød, 44
- Caspersen, Jens, hmd., Staunsholt, 66
 Christensen, Anders, hmd. m. jord, Farum, 40, 57
 Christensen, Hans, gdr., Staunsholt, 38, 71
 Christensen (Christiansen?), Hans, hjulmand, Staunsholt, 25, 26, 51, 52, 53, 54, 59
 Christensen, Jens, gdr., Farum, 37
 Christensen, Niels, gdr., Staunsholt, 44, 47, 48
 Christensen, Peder, tjenestekarl hos LN., 62
 Christensen, Peder, gdr., Knardrup, 80
 Christensen, Svend, gdr., Staunsholt, 51, 63
 Christian VII, 10
 Christiansen, Mathias, kniplingskræmmer, 40, 56
- Danielsdatter, Karen, g. m. Cornelius Haagenzen, Bregnerød, 65
- Dikkert, Henrik, soldat og hmd. u. jord, Staunsholt, 38, 54, 61, 68, 77
 Dorte, tjenestepige hos LN., 62, 63
- Eggertsen, Hans, gdr., Farum, 62
- Fisker, Johan, Gladsakse, 36
 Fleischer, Esias, landøkonomisk forf., 5, 8, 48
 Frederik IV, 10
- Gottorm, se Hansen, Guttorm
- Haagenzen, Cornelius, hmd., Bregnerød, 65
 Haagenzen, Hans, g. m. Karen Olsdatter, gdr., Farum, 57
 Hans hjulmand, se Christensen, Hans
 Hansen, Christen, gdr., Farum, 35, 49, 50
 Hansen, Frederik, LN.'s svigersøn, gdr., Ganløse, 4
 Hansen, Guttorm, hmd., Farum, 33
 Hansen, Ole, Lillerød, 59
 Hansen, Peder, LN.'s svigerfader, 3
 Hansen, Peder, LN.'s sønnesøns og dattersøns søn, udg. af I. udgave af LN.'s dagbog, 8, 14, 25, 27
 Hansen, Peder, gdr., Bregnerød, 51, 63
 Hermansen, Lars, gdr., Farum, 50, 57, 59, 62
 Herfordt, 69
 Holm, Edvard, historiker, 8
 Holm, Oluf, amtsforvalter, Hørsholm, 45
 Høegh, Hans Jørgen Chr., landøkonomisk forf., sognepræst i Gentoft, 8
- Ibsen, fuldmægtig hos amtmand Scheel-Pleszen, København, 70
- Jens Heskjøb, 72
 Jensdatter, Karen, g. m. Jens Nicolaisen, Farum, 62

- Jensen, Anders, gdr., Staunholt, 48, 61
 Jensen, Hans, gdr., Ganløse, sf., fast taksationsmand, 4, 5, 34, 41, 51, 58, 64
 Jensen, Hans, gf., Grimstrup, 56
 Jensen, Hans, gdr., Søllerød, sf., 24
 Jensen, Peder, hmd., Farum, 65
 Jensen, Peder, gf., Havreholm, 46
 Jensen, Søren, tjenestekar hos LN., 50, 51, 52
 Jocusmen, Christoffer, snedker, Farum, 70
 Johan Frideric, skovfoged, 31
 Johansen, Michel, gdr., Utterslev, sf., 29
 Jonasdatter, Chrestense, Jonas Rasmussens moder, 45
 Jonsdatter, Elisabeth, 39
 Jonsdatter, Mætte, LN.'s svigermoder, 3
 Juel (i LN. Hiukl), ritmester, 63
 Jørgensen, Christen, hmd. og daglejer, Farum, 35, 51, 63
 Jørgensen, Jørgen, hmd., Farum, 46, 64
 Jørgensen, Lars, gf., Uggeløse, 79
 Jørgensen, Ole, tjenestekar, Staunholt, 75
- Kampmann, Henrik, sognepræst, Farum, 22, 42, 51, 74
 Kynde, Clemens, fuldmægtig hos amtsforvalteren, København, 72
 Kynde, Otto Chr., amtsforvalter, Frederiksborg, 7
- Larsdatter, Inger, LN.'s datter (død spæd), 3, 32
 Larsdatter, Inger, LN.'s datter, 3, 4, 31, 34, 51, 63, 70, 71, 76
 Larsdatter, Johanne, g. m. Chr. Nielsen, Farum, 69
 Larsdatter, Karen, LN.'s datter, 3, 31, 34, 36, 41, 43, 45, 49, 56, 57
 Larsdatter, Kirsten, LN.'s datter, 3, 4, 27, 31, 32, 36, 41, 43, 45, 60
 Larsdatter, Mette, LN.'s datter (død 11 år gammel), 3, 31
 Larsdatter, Mette, LN.'s datter, 3, 4, 31, 36
 Larsdatter, Margrethe, LN.'s svigerdatter, 4
 Larsen, Anders, skrædder, 52, 59
 Larsen, Lars, gf., Jørlunde ?, 49
 Larsen, Niels, LN.'s søn, 3, 4, 6, 27, 31, 36, 40, 41, 46, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 59, 61, 63, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 76, 77
 Larsen, Ole, LN.'s søn, 3, 31, 36, 38, 39, 41, 46, 52, 63, 64, 71, 76, 77
 Larsen, Ole, gdr., Holte, 73
 Larsen, Peder, LN.'s søn, 3, 4, 31, 36, 52, 71, 76
 Larsen, Rasmus, LN.'s søn, 3, 4, 6, 7, 31, 36, 40, 52, 71, 76, 78
- Larsen, Svend, g. m. LN.'s søsterdatter, gdr., Farum, 62
 Lassen, Laurids, godsejer, Cathrinebjerg, 76
 Lind, Johannes Frederik, gdr., Bregnerød, 51
 Lind, Niels, gdr. og kromand, Bregnerød, 58, 62
 Lowson, Jakob, Farumgård, 70, 71
 Lund, Ole, tjenestekar, Vassingørød, 70
 Lundblad, Ole, skomager, Farum, 76
- Maria Sophia Frederikke, prinsesse, 47
 Marte, 73
 Mathias kræmmer, se Christiansen, Mathias
 Mathias smed, se Andersen, Mathias
 Mathiasen, Niels, LN.'s stedfader, gf., Staunholt, 3, 31
 Mathiasen, Peder, LN.'s svoger, gf., Staunholt, 31
 Meyer, Johannes, hmd. og pottemager, Staunholt, 49, 57
 Mogensen, Niels, LN.'s dattersøn, gdr., Lille Værløse, 25
 Mortensen, Jens, gdr., Farum, 62, 72
 Mortensen, Lars, LN.'s svigersøn, gdr., Holte, fast taksationsmand (reserve), 4, 41, 72
 Mortensen, Peder, g. m. LN.'s niece, gdr., Staunholt, 42, 52, 69, 72, 75
 Muncheberg, Chr. Vilhelm, skovrider, Kronborg amt, 38, 48, 49
- Nicolaisen, Jens, g. m. Karen Jensdatter, af-tægtsmand, Farum, 48, 62
 Nicolay, tingmand, 59
 Nielsdatter, Karen, LN.'s svigerdatter, 4
 Nielsdatter, Mette, LN.'a søster, 57
 Nielsen, Christen, g. m. Johanne Larsdatter, hmd., Farum, 69
 Nielsen, Jens, indsidder, Bregnerød, 39, (72?)
 Nielsen, Lars, gf., Sperrestrup, 49
 Nielsen, Mogens, LN.'s svigersøn, gdr., Lille Værløse, 4
 Nielsen, Morten, 45
 Nielsen, Ole, LN.'s broder, gf., Farum, 31
 Nielsen, Rasmus, gdr., Farum, 56
 Nielsen, Søren, Bregnerød, 67
 Nielsen (Bøger), Søren, gdr., Farum, 72
 Nordenberg, Jens P., forvalter (o: regiment-skriver) for 2. halve københavnske rytterdistrikt, Lille Værløse, 4, 19, 29, 34, 50, 51, 59, 78, 79, 80
 Nørager, Jens, regimentskriver (for 1. halve københavnske distrikt), senere amtsforvalter, København, 5, 19, 24, 30, 58, 64, 79, 80, 81
- Oldsatter, Karen, g. m. Hans Haagensen, Farum, 57

- Olsdatter, Pernille, enke, Staunholt, 75
 Olsen, Anders, 34
 Olsen, Gunnar, historiker, 8
 Olsen, Morten, gdr., Farum, 35, 50, 59
 Olsen, Niels, LN.'s fader, 3, 31
 Olsen (Skonning), Peder, Uggeløse, 70
- Pedersdatter, Inger, LN.'s svigerdatter, 4
 Pedersdatter, Kirsten, LN.'s søsterdatter, 57
 Pedersdatter, Maren, LN.'s svigerdatter, enke, 3
 Pedersdatter, Maren, LN.'s niece, 79
 Pedersen, Anders, hmd. og væver, Staunholt, 39, 69, 70
 Pedersen, Frederik, hmd., Bregnerød, 66
 Pedersen, Heile, gdr., Ballerup, sf., fast taksationsmand, 5, 34, 35, 41, 58, 64
 Pedersen, Jørgen, gdr., Staunholt, 36, 39
 Pedersen, Lars, gdr., Staunholt, 36, 39, 54, 69, 73, 74, 75
 Pedersen, Niels, tjenestekarl, Bregnerød, 51
 Pedersen, Niels, gdr., Staunholt, 40, 52, 58, 67
 Pedersen, Peder, gdr., Bregnerød, 39
 Pedersen, Peder, gdr., Farum, 57, 58
 Petersen, Hans, gdr., Farum, sf., 4
 Poulsen, Niels, gf., Jordhøj, 49
- Rasmusdatter, Inger, LN.'s moder, 3, 31
 Rasmusdatter, Karen, g. m. gdr. Peder Christensen, Knardrup, 56
 Rasmussen, Anders, hmd., Staunholt, 64, 70
- Rasmussen, Hans, LN.'s brodersøn, hmd., Ganløse, 52
 Rasmussen, Jonas, LN.'s svoger, gdr., Staunholt, 4, 36, 48, 52, 54, 69, 79
 Rasmussen, Niels, LN.'s svigersøn, gdr., Farum, 3
- Rasmussen, Poul, LN.'s nevø, auditør, 7
 Recke, Diderich Adolf von, landinspektør, 70, 74
 Reverdil, Salomon, kabinetssekretær, 10
 Riche, Frederiksborg, 50
 Roeland, Jens, Farum, 65
 Rothe, Thyge, godsejer, skribent, 11
- Scheel-Plessen, Chr. L., amtmand, København, 4, 29, 30, 54, 64, 80, 81, 82
 Schinlers, (Jørlunde?), 49
 Schmidt, Jens, 55, 57, 65, 73
 Schwindt, Mathias, fuldmægtig hos forvalter Nordenberg, Lille Værløse, 50, 51
 Schytte, A., landinspektør, 44
 Siøe, Mouritz, skoleholder, Farum, 62
 Skov, overjæger, 75
 Suhm, P. F., 45
 Sundbye jun., 76
 Sundbye, Niels, birkedommer ved Københavns rytterdistrikts birk, 30, 51, 56
 Svendsen, Svend, hjulmand, Staunholt, 35, 68
 Søgaard, Peter, agent, 69
 Sørensdatter, Birte, g. m. Fr. Pedersen, Bregnerød, 67
 Sørensen, Christen, (Nr. Herlev?), 62
 Sørensen, Niels, hmd. og bødker, Farum, 35
- Thomsen, A., forpagter, Farumgaard, 58, 62, 70, 71
 Tollerup, Ole, 68, 76
 Torbensen, Haagen, gdr., Bringe, sf., fast taksationsmand, 5, 29, 41, 51, 58, 64
 Tulle, Jens, sognedegn, Farum, 35
- Unsgaard, landinspektør, 61, 81
- Wilhelm, maler, Uggeløse, 55